

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2016
3

Selyem Zsuzsa prózája | Ármos Lóránd, Kelemen Lajos,
Lesi Zoltán versei | Németh Zoltán, Szirák Péter, Szilágyi
Zsófia, Pataki Viktor tanulmányai | Csillag István és
Vincze Ferenc képregénye | Kritikák Neszmélyi Károly,
Keszeg Anna, Bodor Ádám, Cserna-Szabó András,
Pál Sándor Attila és Lőrincz P. Gabriella könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Szerkesztők:

Pápay György, Vass Norbert,
Vincze Ferenc (*főszerkesztő*), Zsávolya Zoltán

Főmunkatársak:

Buda Attila, Csillag István, Zahari István, Zsolnai György

Szerkesztőségi titkár:

Demus Zsófia

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.
Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu
www.szepirodalmifigyelo.hu

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap 15-én

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

2000, Agria, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Confessio,
Credo, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvar), Hévíz, Hid, Hitel, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, Prae, Sikoly,
Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj,
Új Forrás, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, Zempléni Múza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu, Lázy Kft. • Budapest

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány

Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke

ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Dobozi Eszter: <i>Változat egy Grimm-mesére</i> (Forrás, 2016/4.)	3
Ármos Lóránd: <i>Sirály</i> (Bárka, 2016/2.)	5
Hegyi Botos Attila: <i>Az időutazó estéje</i> (Napút, 2016/2.)	6
Ahmed Amran: <i>A tisztelet</i> (Eső, 2016/1.)	7
Konczek József: <i>Sziromzár</i> (Ezredvég, 2016/2.)	14
Kelemen Lajos: <i>Saját szörny</i> (Hitel, 2016/4.)	15
Lesi Zoltán: <i>Luzern lángol</i> (Prae, 2016/1.)	16
Selyem Zsuzsa: <i>Cukrárszda, 1952</i> (Jelenkor, 2016/3.)	17

■ FALU

Németh Zoltán: <i>Falupoétikák térben és időben</i>	25
Szirák Péter: <i>Az elvesztett falu</i>	32
Szilágyi Zsófia: „[...] meningélt továbbtság, népies irányban”	39
Pataki Viktor: <i>Kétszeres idegenség</i>	51

■ KÉPREGÉNY

Vincze Ferenc – Csillag István: <i>Szomszédolás</i>	62
---	----

■ KRITIKA

N. Pál József: <i>Utóvédharc</i> (Neszmélyi Károly: <i>Népi írók, népi irodalom</i>)	68
Hermann Veronika: <i>Torockó-útikalauz stopposoknak</i> (Keszeg Anna: <i>A holdbéli völgy képzelete</i>)	73
Dánél Mónika: <i>Úton</i> (Bodor Ádám: <i>A barátkozás lehetőségei</i>)	78
Réti Zsófia: <i>Sömmi új?</i> (Cserna-Szabó András: <i>Sömmi.</i>)	88
Makai Máté: <i>Saját gyermekfalu</i> (Pál Sándor Attila: <i>Pontozó</i>)	92
Csordás László: <i>Szürke versek költője</i> (Lőrincz P. Gabriella: <i>Szürke</i>)	97

■ BIBLIOGRÁFIA

2016. március–április (Zahari István) 102

Számunk szerzői 122

Lapszámunk borítóján Csillag István grafikája látható.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti
Együttműködési
Alap

SZEMLE

Dobozi Eszter

VÁLTOZAT EGY GRIMM-MESÉRE

Észrevetted? Eléd öntik
a tál lencsét akárhányszor,
s valahányszor megismétlik,
te leguggolsz, lekuporodsz,
letérdelve, hasmánt csúsztva,
pózolva és görnyedezve
kotorászol a hamuban
a szemeket szedegetve,
elmerülsz nyakig, mint tóban,
hamu hamvában, piszokban,
ügyeidből ki se látszol,
egybeszakad éjjel-nappal,
agyad szikkad, nyelved zsibbad,
a gondolat mind elszökik,
öröm-bánat már egyre megy,
nincsen egy szó, egy kép, egy hang,
mi foganva felragyogna,
már nem tudod, mi Föld, mi Ég,
hol a határ, hol a Minden,
ujjaid közt csak a szemek
peregnek és forognak el,
éppúgy, ahogy észrevétlen
napod surran, időd illan,
már nem kérde, mindez miért,
nem faggatod, aki önti,
miért önti folyton-folyvást
ugyanazt az egy tál lencsét,
nem érdekel, ki ő, mi ő,
se arca nincs, hangja sincsen,

fel se fogod, ki parancsa,
hol van, aki elindítja
ezt a gépet tebenned is:
felejts mindent, magad szűnj meg,
ne létezz, aki volnál...

Forrás, 2016/4.

Dobozi Eszter 1956-ban született Cegléden.
Verset és prózát is ír. József Attila-díjas.

Ármos Lóránd

SIRÁLY

Úgy úszom, harmincöt éve már,
mint edzésben levő hajótörött
a végtelenített, lassú tempót
álmodás és eszmélés között.

Belégzés, majd újra kilégzés.
Nem szédít álom, nem fáraszt a múlt:
aminek örültem, elmúlt mindig,
amitől féltem, máshogy alakult.

Egy sirály. Míg elszáll fölöttem,
átgondolhatom a helyzetem:
az élet szép, és legszebbik csodám,
de nem úgy zajlik, mint a filmekben.

Onnan fentről, míg elszáll fölöttem,
mindez talán egészen tűnik,
s visszamenőleg is kirajzolja
egy teljes élet körvonalait.

Fentről talán egy nagy kékség minden,
s alig látszom a hullámok között.
Közel úszom a látóhatárhoz,
egy pillanat, és végleg eltűnök.

Bárka, 2016/2.

■ Ármos Lóránd 1980-ban született Nagykárolyban. Verset ír.

Hegyi Botos Attila

AZ IDŐUTAZÓ ESTÉJE

A csillagászok szerint
 már rég nem létezik.
 Csak a fénye,
 amely földet ér.
 Számára:
 egyetlen jelen.
 A csillag. A csillagászok.
 A túlevél közt neszező sün,
 az akébia szívszorító illata.
 A tücsök, a csalogány, az égitest
 muzsikája.
 A kerti padról égre mélázó alak.
 Személyes távlatában: szívében
 egy régmúlt naprendszer
 bolygóit fürdeti.
 Onnan nézve még nem léteznek
 ezek a csillagászok.
 A sün, a tücsök, a csalogány.
 Az akébia. A padról fényét figyelő
 ember. *Csak a muzsika* –
 Az Ő szemében most születik a Föld.
 S csak így képes látni
 innen is.
 Ki osztozhat magányában.
 Ki láthat
 egy csillag szemével?

Napút, 2016/2.

Ahmed Amran

A TISZTELET

Nem sokkal odébb volt az egyedül élő öregasszony háza. Mindig oda száműzték a felesége vajúadásánál segítő asszonyok. Ez volt a szülési váróterme.

Az öregasszony házába két közepes méretű lepénykenyeret és egy termosz fekete teát küldtek a hétéves, teliholdarcú lányával. A kenyeret még délben a felesége sütötte, hiába szólt neki, hogy inkább pihenjen, már olyan nagy a pocakja, hogy alig tud a kemence fölé hajolni. Az asszony eltöklelte magát, hogy a három kislányának és a férjének legyen meg a kenyerre, és persze az egyedül élő öregasszonynak is. Azt mondta, hogy nem ő süti a kenyeret, hanem a tűz. Ahogy aznap délben meggyújtotta a tüzet a kemencében, szólt a férjének és a lányainak, hogy menjenek ki a házból, nagy lesz a füst, mert ő ismeri a fafajtákat, amiket a hegyekről hord le. Már csak ilyen nagy füstű fa volt otthon.

Hallgatott a feleségére, megfogta a három lány kezét, és kiment velük a ház elé. Ott ült, az építkezésből megmaradt kövön. Ült, és me-rengett. Elgondolkozott, és reménykedett. Megkérdezte saját magát, hogy vajon isten megáldja-e őt fiúgyermekkel valaha is?

Arra lett figyelmes, hogy egy ismerős, határozott hang megkérdezi a lányaitól:

– Miért vagytok kint, mint a tyúkok? Miért nem mentek be segíteni anyátoknak, nemsokára megszüli a negyedik lánytestvéreket. Sicc befelé!

A bátyja volt. Soha nem szerette lekezelő hanghordozását. Bátyja régen nem ilyen volt. Az a gonosz nő, a felesége elcsavarta a fejét, és a családja ellen hangolta. Úgy tett, mintha nem venné észre a bátyját, de hiába. A bátyja odaszólt neki:

– Hogy van a testvérem? Hogy van a lányok apja?

Küzdött önmagában, önmaga ellen. Illik a bátyjának valamit válaszolni, de nem tud. Hangszálain már készülődnek az illetlen szavak, de megundorodik tőlük, s inkább csendben marad. Botjával a földre rajzolt, mintha csak szántott volna. A bátyja még messze volt a házától, amikor elkezdte szólomatni három fiát. Egyenként, név szerint. Tovább lépkedett, s mielőtt végleg eltűnt volna az utca képéből, az árnyékával együtt, megállt és azt mondta:

– Mindig elfelejtem, hogy a fiúk ilyenkor még a földeken dolgoznak, hiába, férfiak.

Ismeri már ezeket a rozsdás szögeket, melyeket gyakran a szívébe döf. Keresni sem kell az alkalmat hozzá, minden találkozás megfelelő erre. De az ő kezét megköti az, amit halála előtt az apjuk kért tőle.

Az apja a halálos ágyán azt mondta a bátyjának, hogy vigyázzon az öccsére. Neki pedig, hogy tiszteld a bátyádat, ő veszi át a helyemet a halálom után. Az apja nem tudta, hogy a nehezebb súlyt rá rakta. A tisztelet a világ legnagyobb terhe azok irányába, akik ezt nem érdemlik meg.

Az első komoly tiszteletadás három esztendejébe került, ráadásul friss házasként. Azon a pénteki imán sokan voltak. Azok is elmentek a mecsetbe, akik máskor nem szoktak. Azon az imán a törzs sejkje jelen volt, noha a városból ritkán jött ki a faluba. Az ima után a sejk beszélt hozzájuk. Azt mondta, hogy a kormányzó kérésének a teljesítését már nem tudja tovább halogatni. Önkéntes honvédekre van szükség – mindössze egy évig. A sejk hangsúlyozta, hogy az egyévi időtartam ígértét személyesen a kormányzótól kapta.

Minden családból egy önkéntes honvédet kellett kijelölni. Felolvasták a névsort, benne volt bátyja neve is. A bátyja felriadt, elkezdte mondani, hogy a felesége vélhetően várandós. Akkor menjen helyette az öccse – szólalt meg egy hang a tömegben. Ő felállt, és szólt a bátyjának, hogy bevonul helyette. Magára vette a bátyja nevét, és elment. Egy helyett három évet kellett letöltenie, mivel közben a kormányzót máshova nevezték ki, az egyéves ígéretet magával vitte. Bátyja az alatt a három év alatt nagyon megváltozott, minden közöset kisajátított, mindent vitt, alig adott. A feleségére hallgatott, és csak neki hitt mindenben, igazságtalan lett és mogorva. Mindig azt mondta, hogy neki fel kell nevelnie a fiúkat.

A kis kövön ülve emlékezett mindenre. Elsőszülöttje fiúgyermek volt, de holtan jött világra. Utána következett egy lány, utána még egy, utána jött a harmadik. Egyik kislány jóságosabb és tisztelettudóbb, mint a másik.

Bátyja szerint neki csak egy fiúmagja volt. Mások előtt is megkérdezte tőle, hogy hány lánygyermeket szeretne. De hát mitévő legyen, ott van az apjának ígért tisztelet. A harmadik lány születése után azon gondolkodott, hogy talán igaza lehet a bátyjának: neki csak egy fiúmagja volt, és az is halott.

Az öregasszony háza hasonló, mint az övék. Különböző méretű kövekből van építve, a falakat belül szalmaszálakkal kevert sár fedi, és az

egyik fal sem egyenes. A tető a völgyekben kivágott fákból és gallyakból van rakva, felül és alul is szalmás agyaggal borítva. Az egy helyiségből álló ház, elválasztó fal nélkül, két részre osztódik. Ahogy kissé lehajolva belépünk az alacsony ajtón, jobbra van a tűzhely, a kemence. A falon fémfazekak és pálmalevélből szőtt tárolóedények függenek. A kemence környékén sorakoznak a tűzifák és a vízhordó vödrök. A tűzhely felett, a tetőn kis nyílás kerekedik, aminek a fedője egy lapos, vastag fadarab, ezt az asszonyok bottal húzzák félre, amikor begyűjtanak, és felszáll a gomolygó füst. Az alacsony ajtótól balra van a helyiség másik része: a ház alapterületének körülbelül kétharmada. Ez egy emelt padka, magassága egy ötéves gyerek térdéig ér. Mielőtt az egyenetlen emelvényre valaki fellép, leveszi a lábbelijét, feltéve, ha van neki. Azért kell levenni, mert ez a ház lakrésze, ez magában foglalja a közlekedőt, a nappalit és a háló-részt is.

Egyszerű plédek hevernek az emelvényen, a falból vastag szögek bújnak ki, azokon lógnak a ruhák. Nagy a rend, mindenkinek megvan a maga szöge. Ha egy gyerek születik, akkor új szöget kell a falba verni. Az emelvény egyik sarkában egymás felett vannak a vékony matracok és a takarók. A rendszer az, hogy mikor valaki reggel felkel, oda a szoba sarkába pakolja azt a szivacsot, amin aludt, és azt a plédet, amivel takarózott. Gondolnánk, hogy egy leleményes ember kikövetkeztetheti, hogy a házlakók milyen sorrendben keltek fel, de ez nem így van, mint ahogy minden más sem. Este, aki álmos, levesz a halom tetejéről egy szivacsot és egy takarót, leteríti a fal mellé, lefekszik és elalszik. Sem a szivacsok, sem a takarók nincsenek címkézve. Azokban az időkben még fejletlen volt a családon belüli magántulajdon, és az individuum térhódítása még csak gyerekcipőben járt.

A kenyérből nem evett, a fekete teából sem ivott. A teste a biológiai szükségletek fölé emelkedett. Mekka irányába terítette le imaszőnyegét, és leborult a félhomályban. Minden sejtje imádkozott. Imádkozott azért, hogy fia szülessen, azért, hogy felesége, ahogy ő szereti nevezni, életajándéka jól legyen, hisz ő a fa, a gyerekek csak a termés. Sokáig imádkozott, kapcsolatba került Istennel, szeme és arca nedves lett, akkor már csak a lelkével látott.

A falut övező heglánc keleti gerincén kezdett pirkadni. Halovány fehérség festi a hegytetőt. És eddig hír még nem érkezett. Aggódik mindenért.

Ült, és szemlélte a hegytetőket az alacsony ajtó résein át. Egyszer az egyik résen észreveszi, hogy az öregasszony a santa lábával felé szalad.

Ahogy közeledett az öregasszony, azt látta, hogy arcát fény borítja, ötven évet fiatalodott, lábai úgy forogtak, mintha szélkereket hajtott volna.

Kinyitotta az ajtót. Megfogta a férfi mindkét vállát, mintha attól tartott volna, hogy a hír hallatára felrepül a levegőbe.

– Fiad született. Fiad arca olyan kerek, mint a telihold.

Valóban van olyan, hogy egy érzés hatalmasabb annál, hogy átérezzük. Valóban van olyan, hogy a végtelen dimenziókban nem férünk el.

– A bátyám nevét adom neki.

Erre volt képes, másra nem. Még egyszer Mekka irányába terítette le imaszőnyegét, és leborult.

Mit csináljon? Hogyan kösse lábait a földhöz, hogy nagy örömeiben megőrizze a méltóságát, és hálás is legyen? Melyik felhőn ülve menjen el a mecsetbe? A mecset melyik sarkába álljon, ahol fogadja a gratulációkat és az öleléseket? Kitől vegyen birkát, hogy megünnepeljék? Kiknek adjon az áldozatból? De mindenekelőtt vajon hogy van az életajándéka és a három teliholdas arcú kislánya? Pontosan tudta, mit szeretne: hogy öten öleljék egymást, miközben az újszülött fiú közepén mosolyog mindenkire.

Megigazította a ruháját, és kiment az öregasszony házából. Ha nem tartana attól, hogy megsérti a jó modort, a háza felé venné az irányt. De ez helytelen volna, ott vannak a dolgos, serény nők, akik ilyenkor nem sokat törődnek a ruházatukkal.

Az ellenkező irányban indult el, kihúzta magát, állát fölszegte, botját jól megmarkolta.

Még kissé sötét van, de ő már lát. Az életében immár megszűnt a sötétség, nincs többé.

Javában lépkedett a mecset felé, amikor valaki lihegve a nevét kiáltotta. Hátrafordult. Az öregasszony volt. Az öregasszony megkérte, hogy menjenek vissza a házába. A botos ember csodálkozott, kérdezgetett, de választ nem kapott. Az öregasszony annyit mondott, hogy nem utcára való téma. A rövid út alatt is pörögtek a gondolatai.

Vajon odaviszik a fiúgyermeket, hogy neki megmutassák, esetleg már ott van?

Bementek a házba, nem volt ott senki, csak a félhomály várta őket. Az öregasszony leültette őt az emelvényre.

– Te hívó ember vagy... és... – ez lett volna az öregasszony bevezetője.

– Kérlek, mondd el gyorsan, mi a helyzet. Az asszony jól van?

– Az asszony jól van. Csak szegénykém lassan kisírja a lelkét.

– Miért?

– A fiú... hogy is mondjam!? Nincsenek életjelei.

– Életjelei?

Valóban van olyan, hogy egy érzés fájdalmasabb annál, hogy ezt átérezzük. Valóban van olyan, hogy a végtelen dimenziók egy parányi fekete ponttá zsugorodnak, és abban a pontban fojtogatják a lelkünket.

Hát mi az, ha nem a fájdalmak útja!? Mi az, ha nem Jób új története!? Mi az, Istenem, ha nem maga a pokol!?

Mormolt egy istenbocsánatot kérő fohászt. Az első halott gyerek sokáig volt az anya mellett. Felesége majdnem kisírta a lelkét, pedig akkor még nem tudta, hogy a halott fiú után három lánya születik. Most neki ez még nehezebb lesz. A halottnak járó tisztelet a gyors temetés. De hogyan? Megrendeljem a sírásást, holott még nem láttam a fiamat?

Egyre többen járnak a falu zezugos utcáin. Üzent a sírásónak, hogy fiának ásson. Az ajtó mögül üzent. Úgy érezte, nem mutatkozhat az emberek között; remegett, könnyezett és imákat mormolt egyszerre.

A távoli szomszéd, Tegwa leereszkedett az enyhén lejtős út tetejéről az öregasszony háza irányába, előtte az egyik teliholdarcú lánya szaladt. Tegwa a rá jellemző lendülettel tolta maga előtt a levegőt. Harsányan kiáltotta: mi az, hogy életjelek?! Most jöttem el onnan, és semmi baja nem volt. Inkább azoknak a nőknek nincsenek életjeleik. Siessünk, kislányom, nehogy élve temessék el a testvéredet.

Ahogy az öregasszony háza előtt elviharzott, nemcsak az ajtó rezdült bele, hanem a botos ember lelke is.

Rövid idő múlva az ajtóréseken át ismét látta az öregasszonyt loholni. Újból fény áradt az arcáról, úgy forogtak a lábai, mintha szélkereket tekerne. Kinyitotta az ajtót. Megfogta mindkét vállát, mintha attól tartott volna, hogy a hír hallatára felrepül a levegőbe.

– A fiad él, jól van. Felsírt, ott van az anyja ölében.

– Én már félek, sőt, rettegek tőled. Jöjjön valaki más, akitől a végső bizonyosságot megtudhatom.

– Nemsokára ideér Tegwa, csak van még egy kis dolga a feleségeddel, valamit súg a fülébe. Én előresiettem a hírral.

Visszaült a házpadka szélére. Becsukta a szemeit, szédült az örömtől és a félelemtől. A feje nagyobb pályán forgott, mint a Föld a Nap körül: fia született, a fia halott, és mégis él.

Érezte az előre tolt levegőt, Tegwa megérkezett és megszólalt:

– Gratulálok, szívből gratulálok a derék embernek és a jóságos asszonynak.

Tegwa fehér fogai ragyogtak, feje felől sütött a nap, beragyogta a kis helyiséget.

– Három lányod van és egy fiad. De mindenekelőtt van egy jóságos, áldott feleséged. Benned hogy remeghet meg a hit? Hogyan engedheti meg az ember azt, hogy mások irányítsák a lelkét? Mi lett volna azzal a jóságos nővel, ha nem fiúgyermeket szül? Van olyan lány, van olyan nő, aki tíz férfival is felér. Az asszonyodnak az imént megsúgtam, amit egy éve álomban láttam. Eddig nem mondtam el senkinek, mert féltem az álomtól, kételkedtem benne, de most már hiszek. Az álom szerint még egy fiúgyermeked születik majd néhány év múlva.

Tegwa leült mellé a házpadkára, és folytatta:

– Amikor kislányod rohanva jött értem, hogy a babával baj van, megriadtam, mert az álom másképpen rendelkezik. Ahogy beléptem, láttam, hogy mindenki sír és gyászol. Megfogtam fiad testét, meleg volt. Jobb kezemmel megragadtam a két lábát, a testét lefelé fordítottam, és rázni kezdtem, miközben Korán-idézeteket mormoltam. A fiad torkából hirtelen kifolyt egy darabka méhlepény, utána úgy elkezdett sírni, üvölni, hogy talán a halottak is felriadtak. Láttad volna asszonyod arcát akkor!

– És még mit álmodtál? – kérdezte a boldogságtól mámoros botos ember.

– Ne kérd, hogy elmondjam az egészet! Az álom olyan, mint az élet, nem mindegyik része szép.

– Akkor ne mondjál semmit!

– Annyit még elmondhatok, hogy lányaid és fiaid tiszteletadásával, jólneveltségével és jóságával példálózni fognak az emberek. Nagyfiad országunktól, Jementől távoli földön tanul majd, ott, ahol négy évszak követi egymást. Ott minden zöld, mert rengeteg a víz, és sok folyó szeli át a termőföldeket, egyikük pedig országuk fővárosát. Ott minden év telén az égből többször is hullik sok fehér színű valami, mintha összefüggő, puha fehér vatta lenne. Ha sok esik belőle, beborít mindent, a házak tetőjét, a földeket, az erdőket és a hegyeket. Csodálatos, ahogy a napsugár ráesik arra a makulátlan fehérségre, szemvakító és gyönyörködtető. Jól emlékszem erre az álombeli fehér vattára. Tele lesz a házad unokákkal, sokáig élsz, sokáig élsz, s ha megöregszel, álmodban végleg elalszol, elégedetten távozol. Sírodon gyerekeid és unokáid madáritatót vájnak, ott találkoznak a madarak és a színes lepkék.

– Bátyámról is mondjál valamit!

– Ő a halála előtt megvakul. Ahogy megvakul, visszanyeri a belső látását és régi önmagát. Lányaid és fiaid szagát fogja ajándéknak érezni. A feleségét kiteszi a házból, sátánnak fogja elnevezni, Lucifernek. Lucifer egy elhagyatott tehénólban fog lakni, és sokáig él majd. Mindig fájni fog a feje, törölközőt helyez majd rá. Nem nyit rá ajtót senki, csak a te gyermekeid. El fogja temetni az egyik fiát, akit a másik fia megöl, a harmadik fia elmenekül ebből a tébolyból, világgá megy.

– Imádkozni fogok, hogy az álomnak a bátyám vakságára vonatkozó része ne valósuljon meg vagy enyhüljön.

Amikor a fehér vatta országából a nagyfia időnként hazalátogat, három napig nem kérdez tőle semmit. Ugyanúgy, mint a beduinok a sivatagban, amikor ismeretlen vendéget fogadnak. Mindenki valahol egy beduin. A negyedik napon a botos ember megtalálja a módját, hogy kérdésfeltegye:

– Fiam, hogy van Tegwa asszony? Rég láttam, amióta a városba költöztek.

Amikor nagyfia válaszából az apja kikövetkezteti, hogy hazaérkezése óta fia már meglátogatta Tegwát, egyszerűen megnyugszik a lelke, kereknek találja a világot, mert ilyenkor méltóságteljes és tisztelettudó embernek tartja fiát. A botos ember ezt az egyetlen mércét ismerte: a méltóságot és a tiszteletet.

Szabad idejében a botos ember kimegy a ház elé. A régi ház elől hozott kis kövön ül, és botjával rajzol, mintha földet szántana a hegyoldalban.

Unokái köré gyülekeznek, életajándéka fent a házban még egyszer köpüli az író. Ebéd előtt az íróból az egyik teliholdas unokájával küldenek egy keveset Lucifernek, egy frissen sült lepénykenyérrel.

Ez még a bátyja iránti tisztelet része, amit az apja a halálos ágyán ráhagyott.

Eső, 2016/1.

Konkczek József

SZIROMZÁPOR

Az a pár dekányi margaréta hús virágsziromzápor, amely a vállainkra
hullott
nem volt nehéz.

Általában
kinn üldögéltünk a kőlépcsősoron,
és azt hiszem, hogy nem volt nehéz tudnunk, tudnom, tudnod,
(mint valami közösülés víz-, iszap-, hínár-, meg halszagában),

milyennek is gondolhatjuk el magunkat nyakig lobogva az óriási kék sál
zászlócsattogásában,
amikor ott, túl a parton berkenyebokor, hársfa, s talán pár vadkörtefa
sétál
s emlékszem, hogy tenyerem ékével vizes gyöngykavicsok közt a parti
sávba ástam,

ám, hogy úgy mondjam, oly' önkörötte körülmények közepette
itt, ott, amott
az egészet a fene megette,
még a csapatunk is kikapott,

mégis jó volt üldögegni, májusban a kőlépcsőkön,
beszélgetni Krisztusról, Török Endréről,
közben olajfoltok úsztak

iszamos

mohaszakállak, farönkök, sárdarabok is úsztak,

s azt hiszem, Mari, akkor mondtad nekem, hogy van egy bulgakovi
szovjet villamos.

Ezredvég, 2016/2.

Kelemen Lajos

SAJÁT SZÖRNY

Tó ez, légy nyugodt, nem óceán –
egyelőre célterület se tán,
a hajnal, mikor legfiatalabb, autózz végig a parton,
még az idő, minden pillanat, akár a lengőajtó,
forogni fog, csak azt nem tudod, merről merre hatnak
a széllökések –
bent pedig semmi esélyed, hogy a lelki fények majd,
mint korán kelő hattyúcsapat,
addig csapkolódnak, felgyűrődő hullámokként
nyomják alá hajthatatlan rémed.
Mint Loch Ness, minden vidék saját szörnyével csábít.
A háztáji kellem biztos gát: mégiscsak
lágy erővel hat itt bármi rém, lassú hévvel.
A napot távolról semmisítik meg
a kontinens egy hideg játszóterén dobált szavak,
a legfrissebb hírek. Kapar a torkod?
Ketyeg a talaj a talpad alatt? Azt érzed, míg a tóvidékre
könnyű köd kushad, a félelem pedig
a leendő tűzvonalakról álmodó arany harcosok agyában erjed:
valami vegyi dolog,
nem diagnosztizált poshadás.

Hitel, 2016/4.

Lesi Zoltán

LUZERN LÁNGOL

Nem bírtam túltenni magam a gondolaton,
 hogy én okoztam a tüzesetet, amely teljesen
 elpusztította a pályaudvar kupoláját.
 Nem tettem meg minden lehetséges
 óvintézkedést, mielőtt a gerendák lángra
 kaptak a tűző napsütésben. Előző este,
 ahogy ígértem magamnak, felloccsolhattam
 volna a kövezetet, a falakat és a tetőt.
 Hívhattam volna egy tűzoltót, egy helikoptert,
 akkor talán a mennyezet freskói túléltek
 az elkerülhetetlent. Egy mérgező zöld szemű
 nő bámult le fölről, órákig tudtam alatta
 ülni. Megígértem neki, hogy hazaviszem.
 Bárgyú hülyeség, nem tagadom, hiszen
 tizenégy ember halt meg alatta. Néhány
 hónapja egy rejtett feljártot találtam a tetőre,
 izgatott a lehetőség, ezért felköltöztem
 az épület legfelső szintjére, ahol végre közel
 érezhettem magam a kupolához.
 Életem legszebb időszaka volt, amíg
 a dinamitrudakat szabályos háromszög
 alakban a cserepek közé nem szúrtam.

Prae, 2016/1.

■ Lesi Zoltán 1982-ben született Gyulán. Verset ír.

Selyem Zsuzsa

CUKRÁSZDA, 1952

Én is csak enni akarok, mint mindenki. Ennyi. A lakhatásomat teljesen alárendelem ennek az életprogramnak, after all life is too short to be anything but happy. A cellában két betonpriccs van, egy betonasztal a szélén négy lyukkal, azon keresztül vaslánc van átfűzve, hogy a táplálékot oda lehessen kötni, bár ez idő szerint jóval több a táplálék a cellában, mint ahány vaslánc. Ráadásul még hoznak egyet.

Még alig is lötkék be, még jóformán rájuk sem csapták újra a cellaajtót, a régiek már kérdezik tőle, hogy mi van odakint, azt a gengszter Gheorghiu-Dej nem vitte-e még el az ördög vagy bár a nyugati hatalmak. Ez az új táplálék szabadkozik, politikáról ő nem tud semmit, hiszen nem a városból hozták be, hanem dobrudzsai málenkij robotból. Ehhez mért van felöltözve is, ócska, szakadt cipő, short és vékony, rövid ujjú ing. Bárhol hozzáférhetek, mérem fel a helyzetet, ráadásul semmi zsír nincs rajta, könnyen jutok vénához.

Mindezt a házamból figyelem meg, a fal egy repedésében rendeztem be a búvóhelyemet, s mivel tegnap szívtam, még négy napig lazulhatok. Arról ábrándozom, milyen ízletes lesz majd ez az új fazon. Az eddigiekre eléggé ráuntam, az örületíz kezd már nekem is az agyamra menni, ráadásul a régóta itt tartott táplálékok vére a stressztől besűrűsödik, hiába pumpálom a vérárvadástól. Az egyik annyira begolyózott, hogy üvöltözni kezdett, több fényt, több fényt. Érte jöttek, leterítették, majd lábánál fogva kihúzták a cellából.

Mindenkinek megvan a maga drámája. Engem például édeskevésé érdekel a fény, nem sokat adok a látásra, de a táplálékok állandóan azon rinyálnak, hogy mindig csak a neon világít, ha reggel nem hoznák nekik a fekete színű lötytyöt, és nem kergetnék ki őket futólépésben, egyenként a klotyóra, nem tudnák megkülönböztetni a nappalt az éjszakától. Azt se bírják, hogy nem jutnak elég levegőhöz, a cellán nincs ablak, csak az ajtó alatti 30×15 centis, rácsozott nyíláson jön be nekik valamicske oxigén. Nekem persze ez szintén nem okoz gondot, sőt, a hőmérséklet és a széndioxid alapján ismerem fel a táplálékot.

Ez az új egy ideig nem tudja, mit is csináljon ebben a cellában, ahol két táplálék férne el rendesen, ám itt tíz van. Az egyik betonpriccsen összebb húzódnak, és helyet szorítanak a tizenegyediknek, s elmondják,

amit a cellában a táplálékoknak tudni kell. Ha hozzák a fekete löttyöt, akkor reggel van. Ha megiszod, akkor nem fogod tudni leküzdeni a vizelési ingert, klotyóra viszont naponta egyszer mehetsz. Ha mégis ki akarnál menni, és dörömbölsz a cella ajtaján, akkor jön az ór, és beordít, hogy kuss, mert ha kienged, vért fogsz pisálni.

Belátom, a cellában nem éppen kedélyes a hangulat, de ha igazán akarsz, és nem gondolkodsz túl sokat, hanem hagyod, hogy a flow ringasson, és mindig találsz időt, hogy kikapcsolj, és elfogadod a mélypontokat, és ha csupán kék meg sárga szín áll a rendelkezésedre, egy kis kreativitással azért kikevered a zöld ötven árnyalatát, mert az élet egy utazás, s rajtad múlik, meddig jutsz el, nekem például csodálatos lett az életem, mert nem hagytam magam a nehézségektől elkedvetleníteni, és mindig mosolyogtam, és így ahányszor csak akarok, szipókámmal a legjobb táplálékhoz jutok, anélkül, hogy sokat kellene érte mozognom, és van időm meditálni, másoknak jó tanácsokat adni, megmutatni a fényt az alagút végén, például a reménysugárt.

És ha nagy szüksége támad az embernek? Aki nem eszik, válaszolja az egyik régi táplálék, annak szarni se kell. A táplálék bizony naponta többször is enne, valahogy olyanok az adottságai, hogy az éhségtől bepánikol. Képesek arra fecsérelni a kevés energiájukat, hogy minden morzsát számon tartsanak, vagy megszervezzék, milyen sorrendben választhatnak először az ebédre belökött kenyerek közül. Még bablevest is kapnak, olykor 7-8 bab is van némelyik csajkában, de nekik ez se elég, számolgatják, méregetik egymást, az egyik régi táplálék rendszeresen azzal stresszelte a másikat, hogy ugyanazt a babszemet többször is kihasználta, színlelte, hogy megeszi őket, s lám, még mindig van, a másik meg bámulta, és kis híján elbőgte magát.

Közben megtudom, hogy az új táplálék neve Beczásy, eredetileg háromszéki földbirtokos, de az államosítás óta semmije sincs, földjeit, házat, mezőgazdasági gépeit, lovait mind elvették. Egy húshagyókedd utáni éjszakán jöttek értük, a vendégek éppen hogy elmentek, és a ház nyugovóra tért, amikor ébreszti őt a cselédlány, hogy őt fegyveres kuorog a farakáson, a kutyák miatt nem mernek lejönni. Beczásy kiment, a kutyákat visszaparancsolta, a fegyveresek pedig közölték, hogy 20 kiló csomag lehet náluk, és szedelőzködjének, mert várja már őket a teherautó. A kisebbik lárvának azelőtti napról be volt ígérve egy sepsiszentgyörgyi cukrászdalátogatás, úgyhogy amikor döcögött a sötét éjszakában a földbirtokosokkal megrakott teherautó a város felé, a kis lárvá meg is szólalt; megyünk a cukrászdába?

Nekem nincs nevem, egy nőstény vagyok a cimex lectulariusok közül. A hímek nem igazán képesek különbséget tenni köztünk, handzsárszerű párószervükkel egyszerűen átlukasztják a páncélunkat, és a seben át egyenesen a paragenitális üregünkbe fecskendezik a spermájukat, feltéve, hogy nőstényre sikerült rámásznuk, s nem egy hímre, aki ilyenkor kénytelen büzjelzést kibocsátani magából, hogy a másik a nagy nemzhetnékjével keressen alkalmasabb edényt. A páncéllukasztásos pózt a táplálékaink traumatikus inszeminációnak nevezték el, ami aranyos részükről, de nix trauma, nekünk nincsenek nociceptoraink. Mindig is az volt a meggyőződésem, hogy ne az egyetlen nőstény akarj lenni az életében, hanem az, aki számít. Akire gondol, akit szeret, akiért a világot is legyőzné. Az akarj lenni, akiért mindent feláldozna, akit értékel. Akit véd és támogat. Aki mellett lépked, akinek a kezét fogja, és soha nem hagyja magára, csak akkor, ha azt kéri. Az a nőstény akarj lenni, aki hagyja menni, ha menni akar. Mert akármennyire is fáj, elfogadod, hogy vannak dolgok, amiket engedni kell. És egyébként is: aminek a tiédnek kell lennie, az bizony a tiéd is lesz, jöhet bárki a képbe, porszem lesz ahhoz, hogy a dolgokon változtasson. Mert bizony aminek meg kell történnie, az megtörténik.

Beczásyék egy évig Sepsiszentgyörgyön voltak kényszerlakhelyen, aztán onnan is elhurcolták őket Dobrudzába, a nőstény most is ott van, a lárváik pedig szerteszét.

Megéhezem. A táplálékok alszanak. Lemászok a falon, elindulok a földön Beczásy felé, egyenesen könyöke belső hajlatánál döföm belé a szipókámat. Nem csalódom, vére nyugodt és ízletes. Teleszívom potrohmat, és lassan visszamászok a házamba. Jön megint öt nap relax.

Kedvenc táplálékom minimálra vette életfunkcióit, szinte egész nap a földön fekszik. Ha megsajdul az oldala, fordul egyet. Nem búslakodik, nem gondol semmire, elengedi magát, mint aki befizetett egy Kulturális Szennyezetmentesítés Journeyra. Három hét telik így el, csak akkor mozog, ha kenyér- és levesosztás van, plusz a reggeli klotyózás futólépésben. Ennyi idő alatt azok a szerencsétlen táplálékok, akik folyton azon morfondíroznak, hogy miért is csukták le őket, milyen vétséget követhettek el, vajon mit fognak kérdezni a kihallgatáson, s mit kellene válaszoljanak, aztán meg mi lehet kint az övéikkel satöbbi satöbbi, szóval addig főnek saját levükben, míg jól megpuhulnak, és bármilyen változást üdvözölnek. Felszusszannak, ha kihallgatásra viszik őket, örömmükben készséggel fecsegni mindenről.

Az én Beczásym viszont úgy áll fel a cementről, amikor kihallgatásra rendelik, mint egy ma született pete. Bekötözik a szemét, és lökdösik ki a cellából. Hosszan vezetik erre-arra, végül egy irodába tolják, ahol íróasztal mögött várja egy egyenruhás táplálék, s megkéri, foglaljon helyet, írja le arra a papírra az egész életét, minden ismerősének a nevét, hol, mikor, mit beszélt velük. Mit tud, mit tesz, mit remél.

Teleírja a papírt, kér még egyet. Az egyenruhás elégedett mosollyal ad neki, hátradől, és elkezd olvasni az első fejezetet. Kívülről annyi látszik, hogy egyre vörösödik a feje. Amikor ott tart, hogy az olaszok megették a macskát, mert az olaszoknak az első pecsenye a macska, ami nem csoda, hiszen a macska a legtisztább állat, földordít, és Beczásy arcába csapkodja a papírt, miközben üvöltözik, hogy mi ez? gúnyolódni merészel? szabotálja a teljes egyenlőségre épülő szocialista társadalmat? még nem világos előtte, hogy ő semmi és senki? hogy egyetlen mozdu-lattal szétfröccsenheti a belét, mint egy csótányt?

Nem mondanám, hogy a szívemen viselem a csótányok sorsát, még szívem sincs, de akkor sem szép dolog ilyet mondani. Beczásy pedig csak néz rá ártatlanul, s amikor az egyenruhás levegővételnyi szünetet tart, teljes nyugalommal megjegyzi, hogy ő pontosan azt írta, amit az őrnagy elvtárs kért, a gúnyolódás pedig a legkevésbé sem állt a szándékában, valóban az történt, hogy az olasz hadifoglyok, akik náluk a Bolgárban dolgoztak az első világháború után, amikor ő még gyermek volt, elfogták a macskáikat, és... Az őrnagy megint felüvölt: Azt hiszed, te nyomorult féreg, hogy túljársz az eszemen? Macskák meg olaszok meg bolgárok? Mi közöm nekem az ilyesmihez? Mikor, kivel, hol szervezkedtél, hogy megdöntsetek a rendszert, kik a barátaid, hogy az isten baszna már meg az egész osztályoddal együtt, miért kell nekem ilyen degenerált kreténekkel vesződnöm, de megkeserülöd, annyit mondhatok, hogy keményen megkeserülöd.

Az egyenruhás végül legyint, és halkabban, de tagoltabban folytatja: Adok még egy esélyt. Itt egy tiszta papír. Pontos életrajzot kértem. Szervezkedésről írjon. Politikáról. Ne állatokról.

Beczásy újrakezdi. A kihallgatótiszt ezalatt kimegy, majd egy óra múlva visszatér, és annyit mond, hogy mára elég lesz. Önkíméletből félreteszi a sűrű kézírással teleírt lapot, cigarettára gyújt, és csönget az órnek, hogy visszaviheti ezt a delikvenst.

A többiek persze kérdezik, mi történt, Beczásy sóhajt, és annyit mond: hitvány egy alak a kihallgatótiszt, de nem lesz baj, az a fontos, hogy megőrizzük a nyugal munkat és ép eszünket. Azzal leheveredik

a cementpadlóra, és lehunyja a szemét. Újra csak a reggeli klotyózásra és a déli evésre kel fel. Néha mocomog, átfordul a másik oldalára, én öt naponta keresek rajta egy-egy kellemes szívópontot, és tényleg nincs baj. Hacsak az nem, hogy közölünk már nem csak én járok rá, a többiek is felfedezték, hogy frissebb és jobb ízű a vére.

Két szívás között rendszerint elviszik kihallgatásra, ő írja az élet-történetét, az egyenruhás meg őrvöng, hogy hol a búzatermés pontos adatairól olvas részletes beszámolót, hol a lovak fajtajellegzetességeiről, az én Beczásym meg csak néz egyenesen a szemébe valami földöntúli szelídséggel, ő pedig képtelen eldönteni, hogy ez az ember tényleg perfekt idióta vagy első osztályú színészi képességei vannak, amit ő majd kiver belőle, mert neki erre vannak első osztályú képességei.

Arra kíváncsi, hogy Luka László hajdani pénzügyminiszter, jelenlegi rab miért járt hozzá vadászni, ráadásul feleségével, Betty Birnbaum-mal, azt akarja tudni, hogy egészen konkrétan miről beszéltek, 1. hogyan tervezték Erdélyt a magyarok kezére visszajátszani, és 2. milyen szerepet játszott ebben a hazaárulásban Lucretiu Pătrășcanu hajdani igazságügyminiszter, jelenlegi rab. Az én Beczásym erre a legnagyobb nyíltsággal válaszol: egy szóval se hívtam az urat vadászni, egyszerűen bejelentette, hogy tudja, hogy a megye egyik legjobb vadászterülete az enyém, és értesít, hogy jönnek ekkor és ekkor, 1947 őszén valamikor, egészen pontosan nem tudnám megmondani, mert a naplóm az államosításkor Dálnokon maradt. Ha Gheorghiu-Dej bejelentkezne magához, ön talán visszautasítaná?

Az újabb kihallgatások alatt Beczásynak végig állnia kell. A tiszt először a pszichés tortúra lehetőségeit meríti ki, úgy, ahogy azt a kiképzésen tanulta, egyfajta kiazmus alkalmazásával: csökkenteni a szavak mennyiségét, ugyanakkor növelni a hangerőt. Addig mondogatni a kurva, Isten, anyád, baszás szavakból álló kombináció-sorozatot, ameddig a delikvens már nem háborog, nem áll ellen, és hajlandó mindent megismételni, elfogadni, aláírni. A gond mindössze annyi, hogy Beczásynak hiába kombinál, hiába tér át a családtagok életének kioltási mód-szereire, ő nem háborog, nem áll ellen, csak néz vissza szelíden, mintha ott se lenne, s egy-egy kihallgatás végén a tiszt jobban ki van készülve, mint az én kedvencem.

Beczásy begubózó módszere egészen addig verhetetlen, ameddig a tiszt rá nem tér a Folyamatos Fizikai Kínzás fejezetre. Amit én persze már csak azért is sajnállok, mert át kell térnem egy másik táplálékra, de hát minden veszteség a javunkat szolgálja, és meg kell értenünk, hogy

senki sem játszik cinkelt lapokkal, egyszer nyerünk, másszor veszítünk. Ne várd, hogy visszakapj valamit, ne várd, hogy észrevegyék az erőfeszítéseidet, hogy felfedezzék a tehetségedet, hogy megértsék a szerelmedet. Minden egyes ciklust le kell zárni. Nem büszkeségből, nem azért, mert nem bírsz tovább harcolni, nem is gögből, hanem egyszerűen azért, mert már nem része az életednek. Zárd be az ajtót, cserélj lemezt, takarítsd ki a házad, rázd ki a porrongyot. Felejtse el azt, aki voltál, és legyél az, aki vagy.

Először pusztá kézzel pofán vágja, miközben árulásról, cukrászdáról, nacionalizmusról és Szentiványi Gábor főispánról üvöltözik, majd kezébe ad egy papírt, hogy olvassa: „Én, Beczási István, dr. Szentiványi Gáborral a sepsiszentgyörgyi Ária cukrászdában 1949. szeptember 27-én délelőtt 11 óra és déli 1 óra között azt beszéltük meg, hogy a gyengülő kommunizmust Háromszéken hogyan lehet felszámolni.” Az első szótól az utolsóig hazugság ez, kérem, mondja Beczási, és visszanyújtja a lapot. A tiszt nem veszi át, hanem sziszegve szűri ki a fogai között: írja alá. Ha agyonütnek, se írom alá, mondja Beczási, mert ha... Ekkor int a szemével az egy ideje az ajtóban ugrásra készen álló két smasszernek, akik kétoldról megragadják, és viszik a kínzókamrába.

Az asztalra fektették, hassal lefelé, és gumibotokkal a talpát verték, amitől az agyban olyan rezgések támadnak, hogy bizonyos szinopszisok megszakadhatnak. Majd levették az asztalról, s kétfelől emelve visszavitték a tiszthez, aki odanyújtotta neki a papírt: írja alá. Beczási: nem tehetem, mert ha... Megint kivítették. Gombostűket szúrtak a körmei alá. Megint nem. A tiszt is átment velük a kínzókamrába, hóna alatt egy macskával. Beczási a két smasszer odakötözte egy székhez, a tiszt bedugta Beczási inge alá a macskát, majd ütni kezdte, amitől a macska menekült volna, a két smasszer ezt megakadályozta, így a szegény állat kénytelen volt Beczási mélyeszteni a karmait. A tiszt ezalatt a kurva, anyád, Isten, baszás sorozatba a macska, olasz és bolgár szavakat is beillesztette. Majd nyújtotta a papírt. Beczási nem írta alá. Akkor két lábát kétfelől feszítve kötötték a székhez, és a heréit ütötték a gumibotjaikkal. Beczási elájult, a tisztet a gutaütés kerülgette, próbált lecsillapodni, magában elismételte jelszavát, Get the losers out of your life, és saját kezűleg, kalapáccsal, tiszta erőből rásújtott a koponyájára. Fáradt karját leeresztette, kiköpött, majd utasította a két smasszert, hogy egyelőre húzzák be a dolgot a cellájába, reggel majd elkaparják az udvaron. Azzal visszament a szobájába, meghúzta a konyakosüveget, hátradőlt, rágyújtott egy cigarettára, kisímította az asztalon a papírt,

amit Beczási nem írt alá, és a maga, kissé bizonytalan kézírásával odaírta: Becási.

Amikor behúzzák lábánál fogva, egy ideig nagy csend van a cellában. Végül az egyik táplálék odamegy hozzá, próbálja a csuklónál a pulzusát kitapintani. Föláll, visszaül a helyére. Újra odamegy, és a nyakára teszi a kezét. A többiek nézik, hallgatnak. Akkor ez a táplálék a reverendájából letép egy darabot, rápisil, és kezdi a ronggyal törölgetni a vért a szemről, az arcáról.

Hajnaltól jön a két őr, s hát látják, hogy Beczási ül. Ül a cementen felhúzott térdrel. Az isten bassza meg, tök fölöslegesen ástuk ki a gödröt ennek. Azért rúgnak egyet belé, s húznak el.

Még egyszer szívtam Beczási, de már nem esett annyira jól. A tiszt el tudta hitetni feljebbvalóival, hogy sikerült vallomásra kényszerítenie, még együttműködési szerződést is aláírt neki, úgyhogy kiengették. Mindig is azt tartottam, hogy ha valami nem sikerül, akkor sem szabad feladni, hanem olyasvalamit kell keresni, ami előreviheti a gondolkodást és az életet, valamint amiben az ember megtalálja lelki nyugalmát. Nem minden a gazdagság, a csillogás, a pénz, mert ezek mulandó dolgok, jönnek és mennek. Az igaz érzelmek, az emberi értékek ezeknél sokkal fontosabbak és örök érvényűek.

Jelenkor, 2016/3.

Németh Zoltán

FALUPOÉTIKÁK TÉRBEN ÉS IDŐBEN

A falu mint témaválasztás látszólag önmagáért beszél egy irodalmi lap esetében, mégis ejtenünk kell róla előljáróban néhány szót. A Szépirodalmi Figyelő hagyományaival ellentétben ugyanis ezúttal nem felkérésre született tanulmányokat közlünk, hanem válogatást *A magyar falu poétikái* című, 2016. március 3–5. között rendezett konferencia anyagából. A tanácskozásnak, melyet a Fiatal Írók Szövetsége égisze alatt online testvérlapunk, a SZIFONline főszerkesztője, Korpa Tamás szervezett, a borsod megyei Szögliget adott otthont. Az előadásokból pedig az derült ki, hogy a falu egyáltalán nem beszél önmagáért – legalábbis irodalmi értelemben. Van-e saját hangja, saját nyelve a falunak? Vajon szükségszerű-e, hogy mindig kívülről beszéljenek róla, legyen szó akár oda látogató városi, akár onnan elszármazott „parasztírókról”? S van-e még egyáltalán falu, ha pedig nincsen – vagy már eltűnőben –, pontosan mit is veszítünk el vele? Persze falu mindig volt, van és lesz. Akkor is, ha hallgat. De szerzőinknek ezzel együtt is bőven volt mit mondaniuk róla.

Egy fogalom diskurzusba emelésének megkerülhetetlen paradoxona, hogy az sokkal többet árul el a beszélőről, mint magáról a fogalomról. A falu fogalmának diskurzusba emelése során ugyanezzel a paradoxonnal szembesülünk, jelesül azzal, hogy a falu irodalmáról, a falu poétikájáról szóló kijelentések annak a térnek az uralására hivatottak, amelyben kijelentéseink elhangoznak. Jól látható, hogy a falu – jelentsen bármit is a fogalom – poétikájának tematizálása a magyar irodalomban aligha mehet végbe ideológiai tartalmak nélkül. A falu fogalmába ugyanis rengeteg ideológiai-politikai jelentés íródott bele az évtizedek és évszázadok során, vagyis az az értelmező, aki a jelen perspektívájából nyelvként szembesül a kérdéssel, szükségszerűen néz szembe a fogalom történetiségével is.

A falu mint történeti jelenség az írásbeliség előtti időszakra nyúlik vissza, a neolitikumba, éppen ezért a kollektív tudattalan része, amely mintha kívül esne az írásbeliségen. Az ausztrál régész, Vere Gordon Childe az 1920-as években alkotta meg a „neolitikus forradalom” fogalmát, amely a neolitikum időszakában a vándorló, vadászó-gyűjtő-gyűjtő életformáról való leválásra utal, s amely a letelepült, földművelő életformára való áttérést eredményezte – végső soron a falu megjelenését. Ez a váltás körülbelül az i. e. 12. évezredben történt, azaz nagyjából 14 000 éve létezik falu. Mivel az írás csak i. e. 3100 körül jelent meg, a falu 9000 évig létezett az írás előtt, és eddig 5000 évet töltött az írásbeliségben.

Talán ezért is van, hogy a falu paradoxona ugyanaz, mint a testé: szöveggént tudjuk csak elgondolni, de létezése mintha folyamatosan kétségbe vonná a róla alkotott szövegeket és irodalmat. Egy bizonyos nézőpontból a falu az analfabetizmus helyszíne, a nyelvtelenségé, a nyelvjárás helye, a normától való eltérés, a hiba helye – a falu nyelve a normán kívül esik, lekezelt és megvetett, elutasított, megbélyegzett. A falu nyelve az alsó regiszter, a már-már érthetetlen, minimalista, archaikus nyelv, a másodlagos, amelyen nem mondhatók el a dolgok és az érzelmek, amelyen semmi értelmes nem mondható el. A falu kiírja magát a hatalmi viszonyokból (a falu bolondja), falu az, ami marginális.

A falu fogalmának értelmezésekor olyan dichotómiákban helyeződik el, amelynek hatalmi-alárendeltségi viszonyait a legkülönbélebb képzetek strukturálják. Ilyen a sokat emlegetett falu-város ellentét, amelyben ökológiai aspektusok felől a falu jelenik meg az ellentétpár kiemelt, pozitív tagjaként, ellenben a civilizációs fejlődés felől nézve a falu az állandóság, sőt a civilizációs elmaradottság képzetével társul. Vagyis a faluról mindig mások beszélnek és tesznek megállapításokat, városi nyelven, városi szokások felől, városi nézőpontból – a falunak nincs nyelve sem önmagára, sem a világra.

Külön vizsgálat tárgya lehetne a falu és a város térbeli kiterjedése is. Mind a mai város, mind a mai falu értelmezhető a horizontális kiterjedés, a tér horizontális felosztása felől, de egészen más módokon. Míg a város horizontális kiterjedése a házak, utcák építményszerű együttesében materializálódik, s az utolsó házat elhagyva magunk mögött hagytuk a tulajdonképpeni várost, addig a falu fogalmához hozzátartoznak a dűlők, a pincesor, a szántóföld, a gyümölcsös, a falut körülölelő földterület. Egy pincefaluról, pincesorról mindig pontosan lehet tudni, melyik településhez tartozik, és éppen a felosztás területiális képzetei eredményezik, hogy még akkor is egy távolabbi település része lehet, ha fizikailag közelebb esik más faluhoz. Ez azt is jelenti, hogy a falu – említett részeivel együtt – paradox módon akár nagyobb területre terjesztheti ki hatósugarát, mint a város.

Másrészt arra is érdemes utalni, hogy a 20. századi város-falu dichotómiába hogyan írja bele magát a település vertikális kiterjesztése, a tér vertikális felosztása. A faluban egyetlen magas épület található, a templom, tetején a szakrális jelképpel – több vallás esetében két-három templom. Ez azt jelenti, mármint a vertikális kiterjedés faluszerű felosztása, hogy a falu nézőpontjából a magasság mindig a szakralitás képzeteihez kapcsolódik, míg a hétköznapi létezés terei a síkban, a földfelszínhez kötötten találhatók. A falusi életet a föld felszíne strukturálja, minden ellépés, minden kilépés innét szimbolikusan a metafizika vagy a szakralitás képzeteihez köthető, a templomhoz vagy a temetőhöz. (És talán a borospincéhez, amely éppen ezért illeszkedhet viszonylag problémamentesen a szakralitás képzetköréhez.)

A falu-város dichotómia egész sor más szimbolikus ellentétpárt is generál: a falu passzív – a város aktív; a falu zárt – a város nyitott; a falu régi – a város új.

A falu vertikális térfelosztásával teljesen ellentétes a 20–21. századi város térfelosztása, amely a hétköznapi létezés céljaira tudatosan hasz-

nálja fel a vertikális kiterjesztés lehetőségeit, mind felfelé, mind lefelé. Egyrészt a magasépületek, lakótelepek, irodák, felhőkarcolók által felosztott szimbolikus felső tér értelmében, másrészt ugyanezt végzik el az alagutak, földalattik, metrók, a csatornahálózat, a kórházak sztereóje az alsó tér viszonylatában.

Azt mondhatjuk, hogy a hagyományos falu ideje a „mitikus”, ciklikus idő. A falu emlékezete rövid időre terjed ki, egy-két generációra. A ciklikusság több, egymásra rétegződő ciklust jelent: a minden évben megismétlődő évszakok, továbbá a vallási ünnepek rendjét, valamint a generáció értelmében megújuló ember idejét (születés, házasság, halál). Míg a falunak történelmi tudata alig van, a 21. századi város ideje az örök jelen, melyet a média és a technikai újítások generálnak.

Az irodalomtörténet arra tanít bennünket, hogy a falu – különféle szemiotizáló eljárásokon keresztül – rengeteg eltérő jelentés generálására vált alkalmassá. A falu-város viszony mellé odarendelhető a falu-nomád dichotómia is. Főleg a mozgás és a dinamika felől nézve válik ellentétes értékek és érdekek hordozójává a két fogalom. A falu helyben van, mozdíthatatlan, zárt, pontosan behatárolt terület, az elementárisan statikus tenyészet értelmében. A faluból nincs értelme kiköltözni, teljesen önellátó, a falu szántóföldjein, kertjeiben minden megterem, ami az élet végtelen továbbításához, továbbörökítéséhez szükséges. A falu vegetatív és vegetáló életforma, amely időben végtelen, tökéletes szerkezet.

Ezzel ellentétben a nomadizmus a folytonos helyváltoztatás, dinamizmus, csere és vágy kategóriája felől épül fel. A nomadizmus az Idegenség és a Másság radikális megtapasztalását jelenti, a folytonos változásnak és az ismeretlen fenyegetésének való kitettség állapotát, amely a kultúra és a nyelv cseréjétől egészen annak elvesztéséig terjed. A falu világa viszont az abszolút ismert világa, a teljes, végtelen Azo-nosság állapota. A nomád életmód tökéletes tagadása a falu életmódjának: míg a vándorlásban a kultúrák viszonylagossága manifesztálódik, addig a falu a saját kultúra zárt, változtathatatlan világát jelenti.

A falu – ha a Miwon Kwon által használt fogalomból indulunk ki – helyspecifikus művészet, amelyet „a természeti táj anyagszerűsége, valamint a mindennapok tisztátalan és közönséges tere”¹ irányít. A falu

1 „A modernizmus szeplőtlen és tisztán idealista terét aztán radikális módon kiszorította a természeti táj anyagszerűsége, valamint a mindennapok tisztátalan és közönséges tere. A művészet tere megszűnt tiszta lap, tabula rasa lenni – valós térré vált. Ahelyett, hogy a műalkotást vagy az eseményt egy »testetlen szem« pillanatnyi jelenésként érzékelt volna, az »itt és most« egyszerűségét a maga testi mivoltában, a fizikai kiterjedés és az időbeli tartam érzéki közvetlenségében kellett átélnie (ezt nevezte Michael Fried gúnyosan

képes műalkotást és múzeumot létrehozni önmagából, a nomadizmus nem – mivel a nomadizmus időhöz kötött, és elszórt térfragmentumokat hagy maga után, míg a falu ugyanahhoz a térhez kötött, térbe horgonyzó, és alig tud valamit kezdeni az idővel, éppen a végtelenségre berendezkedő jellege folytán.

A falu mint intézmény évszázadokon át jelentős szerepet töltött be az irodalmi életben: a magyar irodalomban a falu szerepe a romantika koráig megkerülhetetlen. Irodalmi központként működött Alsósztregova Rimay Jánosnak köszönhetően, Petrőczy Kata Szidónia pedig Stubnyafürdőn vált költővé, az ide látogató főúri családok irodalmi szalonjainak hatására. Még az 1800-as évek elején is Széphalom, azaz Bányácska volt a magyar irodalom központja Kazinczy Ferenc munkásságából kifolyólag.

Másrészt a falunak az irodalmi intézményrendszerrel, a nyilvánossággal és az irodalmi élettel való kapcsolata éppen a 19. századtól kezdődően olyan formát öltött, amely az eltávolítás, a marginalizáció és a deterritorizálás fogalmaival írható le. Leginkább az irodalmi remeteségre gondolhatunk, vagyis a vidékre kerülő, életét legnagyobbbrészt falun leélő „remete írókra”. A magyar irodalom több ilyen remete író ismer. Az első talán a „bihari remete” Bessenyei György volt, de a niklai remete Berzsenyi Dániel és bizonyos értelemben a „széphalmi mester” Kazinczy Ferenc is ide sorolható, továbbá a sztregovai remete Madách Imre, sőt a szlovákiai magyar irodalom 20. századi irodalmi remetéjeként került be a köztudatba a stószai remete Fábry Zoltán. A falu és az irodalom kapcsolata tehát egyáltalán nem zavartalan, sőt a falu az irodalmi érvényesülés és karrier teljes lehetetlenségét, illetve bizonyos értelemben elutasítását jelenti sok esetben.

A falu otthona lehet egy sajátos közösségnek is a csoportos remeteség értelmében, amelyet formálhat a hippi életstílus, de más under-

teatralitásnak) a befogadónak. A helyspecifikus mű megjelenése hajnalán arra törekedett, hogy szétbonthatatlan, elválaszthatatlan kapcsolatot alakítson ki a hellyel, és a befogadó fizikai jelenléte tegye őt teljessé. A művészetnek a hely aktualitásához kapcsolódó új elkötelezettségében számos szükségszerűség talált egymásra: így a tradicionális médiumok, mint a festészet vagy a szobrászat, korlátainak és intézményi kereteinek meghaladására tett (neoavantgárd) kísérletek; a jelentésnek a műből a kontextus esetlegességébe való áthelyezésének ismeretelméleti kihívása; a régi kartézianus modellről a testi észlelés fenomenológiai megközelítésére való radikális átállás, valamint a műveket szállítható és csereszabatos áruknak tételező kapitalista piacgazdaságnak ellenálló öntudatosság.” Miwon KWON, *Egyik helyet a másik helyett. Megjegyzések a helyspecifikusságról*, ford. Erőss Nikolett = *A gyakorlatról a diszkurzusig. Kortárs művészetelméleti szöveggyűjtemény*, szerk. KÉKESI Zoltán – LÁZÁR Eszter – VARGA Tünde – SZOBOSZLAI János, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, 2012, 108–109, www.mke.hu/adat/szovegyujtemeny.pdf.

ground, szubkulturális csoportképző elv is. A magyar irodalomban is találunk ilyen lehetőséget, az ún. Szatina-eszmét mint a leszbikus elvonulás és kiteljesedés szimbólumát. Szatina az 1990-es években a leszbikus falu mítoszát építette fel: itt írta *Kecskerűzs* című regényét Gordon Agáta, egy leszbikus közösség is kialakult, illetve egy film is született az itt élők és a leszbikus kapcsolat témájában.²

A faluval kapcsolatos ideológiai kisajátítás olyan irodalmi vitákat generált, mint a híres Szabolcska Mihály–Ady Endre–vita, amely Karinthy Frigyes által nyert parodisztikus nyelvet, vagy az 1930-as évek népi irodalmának szociográfiái, illetve az ötvenes-hatvanas évek szocialista realizmusának faluábrázolásai (Sánta Ferenc: *Hűsz óra*). Témánk szempontjából érdemes a kortárs magyar irodalom felé fordulni, és olyan alapvető kérdéseket feltenni, mint hogy vajon van-e még falu, van-e a falunak nyelve, illetve hogyan lehet nyelvet adni a falunak? Tőzsér Árpád jellegzetesen modernista választ ad ezekre a kérdésekre egy interjúban, hiszen metafizikai, imaginárius tartalmakkal látja el a falu jelentéseit.³ Másrészt jó szemmel veszi észre, hogy a falu mára urbanizálódott, kis(ebb) városként jelenik meg, lakosai közül a hagyományos falusi munkákat az elenyésző kisebbség végzi – a falu megszűnt falunak lenni.

Másfelől azonban a falu fogalmának radikális kiterjesztését is megfigyelhetjük a kortárs kultúrantropológiai diskurzusban, a Marshall

2 KERTÉSZ Anna, *Leszbikus falu vagy kihalás szélén álló település. Szatinán jártunk*, Vasárnapi Hírek 2012. október 7., www.vasarnapihirek.hu/fokusz/leszbikus_falu_vagy_kihalas_szelen_allo_telepules_szatinan_jartunk.

3 „Az a bizonyos Gömörország a mi hőskorunkban, az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején úgy képződött meg, mint a »szlovákiai magyar irodalom faluja«. Annyian jöttünk, írók, költők Gömör rejtélyes várai, hegyei közül, akkor még aránylag jól önszervezett faluközösségekből, s persze mindnyájan természetellenesen feltupírozott népi öntudattal, hogy írásainkban Gömörország valamiféle kozmikus faluvá mitizálódott. Szemben a világgal mint kozmikus várossal. Egyfajta új-romantika volt ez, olyan romantika, amely ma már teljességgel használhatatlan. S nemcsak azért, mert a romantika általában az, hanem azért is, mert egyenesen komikus volna akkor a falut idealizálni, mikor az már mint életforma tulajdonképpen eltűnt, s mivel a hagyományos falu nem kőből és téglából épült, tehát kevésbé maradó, eltűnőben van tárgyi kultúrákét is. Ahogy korábban a tanyavilág, most a falu világa pusztul el, s a Felvidéken (s persze nem csak ott) olyan mértékben urbanizálódik, hogy falvaink ma már inkább kisvárosok, mint falvak. De bennünk, akik falun szocializálódunk, nem tűnik, nem tűnhet el a falu, hanem valamiféle »éjszakai tudatként« tovább él. (Ha jól emlékszem, Jung nevezi az álmod, az értelem kikapcsolódását s az élet szerves erőinek tudattalan továbbműködését éjszakai tudatnak.) Ez az éjszakai tudat, ha jól megnézzük, már önmagában egyfajta irodalom, de nem valóság s nem is fikció, hanem egy harmadik minőség: olyan imaginárius világ, amelynek nagyon is szükségszerű következményei vannak, azaz minden képzelet-jellege ellenére is valóságként működik.” *Az újra kitalált élet. Tőzsér Árpád az Alexandra Pódiumon*, Tiszatáj 2007/11., 40.

McLuhan-i „globális falu” fogalmának értelmében.⁴ Falu, város és nomadizmus az új média korában elveszítette korábbi jelentéseit, pontosabban az új média közegében rekontextualizálta azokat, és így értelmeződik egy egészen új szemíozis felől, hiszen a médium tömeget hoz létre, amely nomád módjára járja be az internet tereit.

Egyrészt tehát a falu fogalmának radikális újmediális kiterjesztéséről van szó, másrészt a falu fogalmát fenn lehet tartani a mediális hálózaton kívüliség tartományára is. Falu a zárvány, ahonnan nincs tovább, a nyelv sötét zuga, a totális kilátástalanság, az alárendeltség nyelve. Deleuze–Guattari nyomán: a falu nyelve az, amikor úgy írunk, mint „egy gödrét kaparó kutya vagy odúját ásó patkány”.⁵

Erre tesz kísérletet a kortárs magyar irodalomban Borbély Szilárd, akinek a *Berlin – Hamlet* (2003) utáni kötetei úgy is értelmezhetők, hogy szövegei programszerűen az „alárendelt” nézőpontjának adnak helyet, s az „alárendelt nyelv” lehetőségeit keresik. A *Szemünk előtt vonulnak el* (2011) című kötetbe felvett drámák közül az *Olaszliszakai* az általában vett gyilkosságot vizsgálja a mai magyar társadalom, a zsidó soá, a görög sorsdrámák és a zsidó–keresztény moralitásjátékok hálójában, a roma identitásra is utalva. Különösen a dráma szerkezetébe helyezett *A kicsempészett levél* című jelenet szövege értelmezhető az alárendeltnek adott nyelv kontextusában, hiszen elvételei, helyesírási-nyelvhelyességi-stilisztikai hibái szinte a nyelvtelenség határára kalauzolgatnak.

Az alárendelt nyelvének kiterjesztése a *Nincstelenek* (2013) című regényben megy végbe a legkomplexebb módon. A politikai alárendeltség, a paraszt, a munkás, a gyerek, a nő, a zsidó, a cigány, az idős ember, a testi fogyatékos identitása, kiszolgáltatottsága, traumatikus dimenziói és az állati lét mint a kiszolgáltatottsági viszonyok legalsó szintjére került létforma a regény bonyolult alárendeltségi hálózatát hozzák létre. A *Nincstelenek* reménytelen, kilátástalan világa mintegy egymásra kopírozza az alárendeltségi viszonyok, pozíciók és nyelvek területeit, s ezáltal a trauma végső jelentéseit, a kimondhatatlanság regisztereit variálja.

Hasonló kérdések mentén strukturálódik Jónás Tamás *Cigányidők* (1997) című kötete is.⁶ A faluból a városba települők migrációs tapaszt-

4 Marshall McLuhan, *A Gutenberg-galaxis. A tipográfiai ember létrejötte*, ford. KRISTÓ NAGY István, Trezor Kiadó, Budapest, 2001, 173.

5 Gilles DELEUZE – Félix GUATTARI, *Kafka. A kisebbségi irodalomért*, ford. KARÁCSONYI Judit, Qadmon, Budapest, 2009, 38.

6 „Azt se tudtam, hogyan szólaljak meg. Szépen vagy természetesen. Tudtam én szépen beszélni, hiszen megtanítottak a nevelőszülők Miskolcon, de tudtam én természetesen

talataival különösen Háy János regényei foglalkoznak: *A gyerek* (2007) és a *Napra jutni* (2014) is a faluból a városba kerülő, a városi életmódhoz asszimilálódó, szüleitől, családtól elszakadó gyerek perspektíváját jeleníti meg az értékrendváltás története kapcsán. Háy nagy vitát kiváltó *Az asszimiláns* című esszéje is ezzel a kérdéssel foglalkozik, felvetve a kétkultúrúság, a nyelv és az identitás kérdéseit.⁷

A jelen perspektívája felől nézve a fentiek nyomán háromféle falu-felfogás körvonalazódik:

1. A modernizálódó, átalakuló vagy inkább már átalakult falu, amely már nem falu, hanem város, kisváros (a kertváros értelmében), annak minden modernizációs előnyével – önmagában megálló agglomeráció, előváros.

2. A globális falu, amely az új média eszközeivel tömegembert állított elő, akinek tökéletesen mindegy, hogy egy belvárosi kávéházból, egy lakótelepi lakásból vagy egy falusi családi házból csatlakozik rá a világhálóra.

3. Az alárendelt falu, amely az analfabetizmus helyszíne, a nyelvtelenség, a nyelvjárás, a normától való eltérés, a hiba helye, a lekezelt, megvetett, elutasított, megbélyegzett, marginális falu.

is – azt mondják ma rá, hogy palócul –, aztán újra elfelejtettem a szép beszédet, mert anyunak fájt, hogy elvették az ő fiát, hogy átnevelték, de újra megtanultam szépen beszélni, mert Szombathelyen csak nevettek minden hangomon, szörendemen, éneken: »Adjak-e egy kicsit a kenyereimből? Hát ez meg mi, la? « Nem tudtam eldönteni, bármennyire is akartam, melyikünk az értékesebb: az én, az ő vagy a mi. Az itt, az ott vagy a sehol.” JÓNÁS Tamás, *Cigányidők*, Bár, Szombathely, 1997, www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/ciganyidok.

7 „A nyelv, amiben a múltam eseményei zajlottak, különbözött attól a nyelvtől, amibe belekeveredtem. Nem csupán azért, mert nekem a hol a kapa, édesanyám? volt az alapmondat, míg a budapestieknek az anyu, hová megyünk nyaralni?, hogy nekem a sajt disznó volt, nekik ementáli, s a bogósgyümölcsöt nem dekára, hanem mázsára mértük. Az a nyelv, amit én beszéltem, más nyelven túli támaszokkal bírt.” Háy János, *Az asszimiláns*, Élet és Irodalom, 2008. december 8., www.es.hu/hay_janos;az_asszimilans;2008-12-08.html.

Szirák Péter

AZ ELVESZTETT FALU

Kép, szintér vagy poétika?

A falu első magyar, hangsúlyozottan nem fiktív irodalmi reprezentációit alighanem a honismereti útirajzokban (*home tour; domopisz*) érdemes keresnünk: első rendszeres útirajzírónk, Kazinczy Ferenc magyarországi és erdélyi úti leveleiben, majd az 1830-as, 1840-es évek erdélyi útleírásaiban (Téglási Ercsei József, Kövály László, Ürögdi Nagy Ferenc¹ stb.), még később a Székelyföldet leíró Orbán Baláznál (1868–1873) és a Mezőséget feltérképező Petelei Istvánnál (*Mezőségi út*, 1884). Az ezekkel erősen rokonítható ismeret- és ábrázolásorientált, kvázi szociografikus bemutatásnak közismerten jelentékeny hagyománya van: az empirikus kutatással összekapcsolódva a faluszociográfiákban (Kovács Imre: *Néma forradalom*, 1937; Szabó Zoltán: *A tardi helyzet*, 1937; Závada Pál: *Kulákprés*, 1986), illetve a kevert műfajú epikus tárgyiasság nagy hatású formációiban (Nagy Lajos: *Kiskunhalom*, 1934; Illyés Gyula: *Puszták népe*, 1936; Kodolányi János: *Baranyai utazás*, 1941)². Mindkét változat az elszegényedett, illetve a tartósan nyomorban élő parasztrétegek szociális, mentális és kulturális állapotának felmérésére irányult, azzal a különbséggel, hogy a faluszociográfia háttérbe szorította, míg az ún. vallomásos szociográfia előtérbe állította a tanúságtevőt, és a diskurzusok keverésén alapult. Illyés az önéletrajz és a családregény alakzatával ötvözte a „puszták” (tehát nem kimondottan a falu, hanem a majorság) empirikus alapú összképét, Nagy Lajos pedig kisprózai formákat (jellemrajzokat, életképeket, anekdotákat, novellaszerű részleteket) és egyedi, illetve idegen perspektívákat (a városiak

tudatára fókuszálást, illetve idézett belső beszédet) csempésztett a tárgyas leírásba. Mindketten távlatoktól tették függővé a falusi/pusztai élet idegenségének megtapasztalását, illetve megtapasztalhatatlanságát. Nagy Lajos mindvégig kívüllállóként tudósított Kiskunhalom világáról, Illyés pedig két vonatkozásban is jelezte a közvetítés nehézségeit: aki nem a pusztáról származik, az végső soron nem értheti meg az ottaniak életét, ám az onnan elszármazó, kultúrát váltó tanúságtevő is eltávolodott már szemlélete tárgyától. Mindezt azáltal is demonstrálja a *Puszták népe*, hogy szabatos irodalmi nyelvén alig jelenik meg a pusztai nyelv, ráadásul a mítoszi utalások általi hasonlítások kimondottan groteszk-ironikus hatást keltenek.

Voltaképpen ez a fajta epikai eljárás mód és a vele járó dilemmák – így a tanúságtevő szerep szerinti és nyelvi autentikussága – bukkannak fel újra a hatvanas-hetvenes évek ún. szociográfiai hullámában, amikor megjelennek Csoóri Sándor *Tudósítás a toronyból* (1962), Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* (1970) és Csalog Zsolt *Kilenc cigány* (1976) című művei. A faluban mindenki ismert mindenkit, de mint-hogy a falu életének nem volt érintkezése a magasirodalommal, a falu irodalmi ábrázolása (archiválása) szükségképpen az idegen tapasztalatra alapozódott. Vagyis rendszerint – a harmincas és a hatvanas-hetvenes években is – feltételezi a városi tekintet: a városi író-értelmiségi – legyen az a város szülőtte vagy a faluból származó, attól elszakadó és oda visszatérő – kezdi (újra)felfedezni a számára idegen vagy tőle elidegenedett települést/közösséget. Az idegenség/elidegenedtség szám-bavétele, színrevitele már mindig is része, természete volt a faluról alkotott képnek. A falut szemlélő távlat ezt az idegenséget rendszerint egy értékviszonylatot teremtve az elmaradottsággal és az elnyomatottsággal hozza összefüggésbe, minél fogva az ábrázolás a kijavíthatósággal, az átalakíthatósággal, a fejleszthetőséggel, vagyis voltaképpen a jövő perspektívájával kerül kapcsolatba, s erősen tanító célzatú lesz. Mindez szoros összefüggésben áll azzal, hogy a „faluábrázolásnak” ez a fajtája eredendően a felvilágosodás ihlette honismereti útirajzokhoz, majd a társadalomtudományi felmérések motiválta „falukutatáshoz” kötődik.

E törekvésektől nem független, de megint csak külön hagyományréteget alkotnak a falut mint a fiktív cselekmény helyszínét, közegét ábrázoló művek Jókai, Mikszáth és Móricz novelláitól, regényeitől Szabó Dezső *Az elsodort faluján* és Németh László *Gyászán és Iszonyán* át Lázár Ervin (*Csillagmajor*, 2005), Oravecz Imre (*Halászőember*, 1998; *Öndrok gödre*, 2007) vagy Borbély Szilárd (*Nincstelenség*, 2013) műveig.

1 Ürögdi Nagy Ferenc *Levéltöredékek Torockóról* című útleírásában ekképpen lelkesedik: „Nem hiszed el, barátom, amit mondok, pedig valóban úgy van. Láttam Torockón, ami ritkább a fehér hollónál, láttam, amit még nem láttam hazánkban, egy jó karban álló népiskolát; ez a helybeli fiúiskola. [...] A torockóiak több példányokban járatták a Vasárnapi Újságot, s öregek, ifjak különbség nélkül olvassák azt.” ÜRÖGDI NAGY Ferenc, *Az utazás divatja. Útleírások, útjegyzetek az 1848 előtti Erdélyről*, szerk. EGYED Ákos, Kriterion, Bukarest, 1973, 62–63. Egyébként minden bizonnyal itt vannak az első nyomai a „Torockó-imagináció” megalapozásának, vö. KESZEG Anna, *A holdbéli völgy képelete*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2015, 8–13.

2 Lásd KULCSÁR SZABÓ Ernő, *Medialisierung des Literarischen = Geschichte der ungarischen Literatur. Eine historisch-poetologische Darstellung*, szerk. Uő., De Gruyter, Berlin, 2013, 483–484.

Ezekben az esetekben az összetett irodalmi szövegeknek a tárgyasíthatósággal szembeni ellenállása következtében már jóval nehezebb jellemző képletekhez rendelni a falureprezentáció megvalósulásait.

Szabó Dezsőnél a falu a várossal – különösképp Budapesttel – élesen szembeállítva egyfajta menedékhely, az eredethez, a tisztasághoz való visszatérés közege.³ Az ifjúkorában Taine-t és Macaulayt olvasó Móricznál viszont a falu az a kicsi és átlátható közösség, ahol a múlt mindent meghatároz: a vagyoni viszonyoktól a munkán át az életmódig. A viszonyok determináltak és jól strukturáltak, ebből következően pedig nem epikusan rejtélyesek, hanem dramaturgiaiailag jól átláthatóak. A szegénység és a gazdagság, az irigység, a büszkeség, a jószívűség, a fősvénység és a gonoszság megtestesítői ismerős személyek. Ismerős az ismerőst irigyl, ismerős az ismerőstől tart, azon akar elégtételt venni, azt gyilkolja meg (*Judith és Eszter; Egyszer jóllakni; Szegény emberek*). A falu a determináltság és a feszültség mikroközössége, ahol a testi vágy a szociális aspirációval kapcsolódik össze. Feltehető a kérdés: vajon Móricz mennyire egyedíti ezt a világot? Vajon városi színterű regényei és novellái mennyire hasonlóképpen viszik színre a szociális és egzisztenciális küzdelmeket?⁴ Németh Lászlónál a közösségi norma és a személyiség konfliktusa áll a középpontban. A *Gyász* és az *Izony* főszereplőinek összetettségét az adja, belső és külső konfliktusait az okozza, hogy a biológiai és szociális meghatározottság mellett időtlen antropológiai típusként is megjelenik az *egyedi alkat*, s ez a lélektaniség jelentőségét növeli. A falu itt is az ismerősségen alapuló olyan szociális és kulturális háló, amely az egyén önértékelésével feszültségbe kerülő közösségi normákat forgalmazza. Míg az *Izonyban* a perspektívák elrendezése megerősíti Kárász Nelli igazságigényét, addig a *Gyászban* Kurátor Zsófi különbsége, rátartisága valamelyest relativizálódik, s így voltaképpen az is megkérdőjeleződik, hogy helyesen „olvassa-e” a közösségre vonatkozó intelmeit. Ebből az is következik, hogy a faluban élés értékviszonyainak egyoldalú, determinisztikus képlete is bizonytalan

3 *A magyar falu poétikái* című tanácskozáson Hansági Ágnes arról beszélt, hogy Kisfaludy Károly, Eötvös József és Jókai Mór műveiben a falu ábrázolása a népköltészet és a zsánerfestészet nyomdokain haladt, de a 19. századi elbeszélő prózában nincs nyoma a „bűnös város” és a „tisztá falu” ellentétének. Így a Szabó Dezsőnél meghatározó ellentétpár vélhetően a közíráskban kapott lábra és erősödött fel.

4 E tekintetben fontos észrevétel, hogy Móricz a „falusi ismerősség” mikroközegét teremti újjá budapesti színterű műveiben is: „pesti hősei mindig egy jól körülhatárolható városrészben élnek – *Az asszony elbeszélő* alakjai a szinte faluként szerveződő ferencvárosi bérházban, a *Jobb mint otthon* hősnője a Csikágóban”. SZILÁGYI Zsófia, *Móricz Zsigmond*, Kalligram, Pozsony, 2013, 310.

válik, nyitva hagyva azt a kérdést, hogy az egyéni sors mennyiben függ a (falusi) közösség alakító erejétől.

Borbély Szilárd 2013-ban megjelent regényének, a *Nincstelének*nek voltaképpen ez a Móriczhoz és Németh Lászlóhoz kötődő tradíció a lehetséges történeti kontextusa. A *Nincstelének* olyan családrege, amely a falu színterét a kortárs magyar elbeszélő prózában immár modellszerűnek tekinthető *gyermek-elbeszélő* (Kertész Imre: *Sorstalanság*, Nádas Péter: *Egy családrege vége*, Garaczi László: *Mintha élnél; Pompásan buszozunk!*, Dragomán György: *A fehér király* stb.) megteremtésével kapcsolja össze. A falu itt Móriczhoz hasonlóan (rendszerályaiban, ellenségességében is) ismerős mikroközösség, ám a család – különösképp a középpontban álló anyafigura – sorsát az a szociális-lélektani diszpozíció határozza meg döntő módon, amelynek különbsége, különváltsága, kiközösítettsége inkább a fenyegetett (vagy annak vélt) egyediség Németh László-i képleteit idézi föl. Az ábrázolás valóságosságára való törekvés, és ugyanakkor a cselekmény egyes mozzanatainak és a figurák attribútumainak mitizálása, valamint az ebből előálló szimbolizációs karakter megteremtése szintén móríci, Németh László-i tradíciókat követ. S éppen ezeknek az elbeszélősszervezési-kompozíciós tényezőknek – a gyermek elbeszélő „hangja”, a hatvanas-hetvenes évek magyar falujának megjelenítése, a vallási-kulturális utalásrendszer – az elrendezettségében megmutatkozó megoldatlanságok okozzák, hogy a *Nincstelénekben* jelentős teljesítményingadozás figyelhető meg. A faluábrázolás hitelessége részben az epikai szelekció sajátos működése, részben az elbeszélői hang „széthangzása” miatt csorbul. A cselekményt, a felidézett emlékeket, epizódokat túlnyomóan a félelem, az erőszak és az undor aspektusa uralja, s egy olyan értékelő távlat, amely az eltűnt negatívitás gyanúját veti fel, az elbeszélői hang pedig nem köthető mimetikusan maradéktalanul a gyermek-főhős életkorához. Ez utóbbi persze önmagában nem tekinthető hibának, hiszen például a *Sorstalanság* elbeszélése a főhős és diskurzusa feszültségére épül, vagy például Garaczinál szövegszervező elem a gyermek és a felnőtt szólam kontaminációja. A *Nincstelének* esetében viszont „hullámszik” a diskurzus: az ábrázoló valóságosság és az elbeszélőről leváló beszéd egymást hitelesítő illesztése sikerületlen. Már az első lapon ezt olvasuk: „Megyünk és hallgatunk. Huszonhárom év van köztünk. A huszonháromat nem lehet osztani. A huszonhárom csak magával osztható. Meg egyvel. Ilyen magány van köztünk. Nem lehet részekre bontani. Egyben kell cipelni. Visszük az ebédet. A földhányáson megyünk. Mi

úgy hívjuk, gorond.”⁵ A jelenet és reflexiója (a 23 mint prímszám de-kódolása), továbbá a nevek – a használatban lévő szavak – később is gyakorta előforduló „visszafordítása” megbontja a gyermek-elbeszélő mimetikus „azonosságát”, helyenként és mintegy nyomokban belopva a szcénába a felnőtt értékelő távlatot. Ebből pedig egyfajta hitelesség-deficit következik, amit a könyv egyik kritikusja úgy formulázott, hogy a *Nincstelenek* valójában nem a megidézett falusi világ krónikája, hanem egy lélektani relevanciájú anya- és énregény.⁶ Megjegyzem: itthon és például Németországban túlnyomórészt autentikus valóság tudósításként olvassák.⁷

A *Nincstelenek* kivételével a korábban szemlézett faluképek hatástörténetétől elválaszthatatlan, hogy abban az időben keletkeztek, amikor a falu a maga gazdálkodási és közösségi rendjével még javában fungált. Arról az erőszakos modernizációról, ellentmondásos parasztpolgárosodásról és végezetül arról a rendszerváltás kori lerombolódásról, amely az 1940-es évek végétől a kilencvenes évekig végső soron a falusi kultúra majdnem teljes felszámolásához vezetett, a magyar irodalom csak igen részlegesen számol be. A *Tudósítás a toronyból* vagy az *Anyám könnyű álmot ígér* – szerkezetileg és a beszédmódját tekintve mindkettő ún. falusi riport – konstataálja az ötvenes évek szélsőséges politikája nyomán kialakult krízist, de értékelő távlataikat az határozza meg, hogy az említett, hatásaiban igencsak ellentmondásos modernizációhoz *ellentmondásos* a viszonyuk. Az erőszakos kollektívizálás és mobilizáció ekkor még tragikus színezetű sokknak látszott, nem pedig – hosszú távú hatásaiban – a paraszti kultúra feltartóztathatatlan felszámolásának. Hogy a falusi életformának (különösen a boldogabb vidékeken polgáriasított változatának) mással nem helyettesíthető – ökológiai és ökonomiai – önértéke van, s hogy a falu elvesz(t)ése pótolhatatlan értékvesztés, az nálunk Oravecz Imre Szajla-verseiben⁸ mutatkozik meg először kimerített és egyedi *poétikai* érvénnyel és így nagy művészi erővel, jóval korábban

5 BORBÉLY Szilárd, *Nincstelenek*, Kalligram, Pozsony, 2013, 9.

6 Vö. MÁRKUS Béla, *Mint(h)afalvak*, Kortárs 2014/12., www.kortaronline.hu/2014/12/arch-minthafalvak/26085. A teljesítményingadozás azonban nemcsak a kompozíciós-diszkurzív megoldatlanság tekintetében jelentkezik, hanem a nyelv érzéki, dikciós szintjén is: „Takarítja az egyetlen szobát, amelyben mindannyian laktunk” (20); Telnek az évek, de én még mindig elfelejték felkelni és kihúzni az ágy alól a bilit” (22); „Meg attól is félnek, hogy egyedül legyenek” (28) stb.

7 Csak egyetlen példa a számos közül: Andreas BREITENSTEIN, *Die Einsamkeit der Primzahlen*. Szilárd BORBÉLY *epochaler Roman „Die Mittellosen”*, Neue Zürcher Zeitung 2015. január 3., www.nzz.ch/feuilleton/buecher/die-einsamkeit-der-primzahlen-1.18453712.

8 Lásd *A régi Szajla* és az *Egy földterület növénytakarójának változása* című verseket, amelyek az *Egy földterület növénytakarójának változása* című kötetben jelentek meg 1979-ben.

annál, mintsem hogy a hazai közgondolkodásban teret nyert volna az a Nyugat-Európában a politikai praxis részévé váló elképzelés, hogy a kulturális örökség védelmének túl a társadalmi egyensúly fenntartása szempontjából is elemi érdek a vidéki élet fennmaradása.

A Szajla-versek nagy kompozícióba rendezett együttese, a *Halászóember* egy olyan verseskönyv, amely a „faluregény” mint ígéret „helyére lép vagy azt helyettesíti. [...] A *Halászóember* alapvetően az emlékezet könyve.”⁹ Az archiváció (feljegyzés, számbavétel, katalógusszerű felsorolás), a múlt egyfajta néven nevezése, összegyűjtése nem pusztán birtokbavétel, mert „a felidézett emlék idegensége nem képes összekötni a múltat a jellel. [...] A *Halászóembert* mint az emlékezet könyvét tehát egy olyan kölcsönviszony határozza meg, amely a felidézett múlt »saját«, ismerős karaktere és elveszethez való viszonyából vagy már rekonstruálhatatlan hiányosságából fakadó idegensége között létesül, s amely így minden valódi emlékezés folyamat autentikus »helyeként« értendő.”¹⁰ A versciklusok mögé képzelhető „narratíva” hanyatlástörténetként rajzolódik ki, a veszteség mint a saját múlt elvesztése egyfajta gyászmun-kával jár együtt. Ugyanakkor a sajátnak ez az idegenként, az örökségnek nyomként, a múltnak önmaga romjaként való hozzáférhetősége nyelvi világként demonstrálódik: felidézett, de már kontextusukat és így használati értéküket veszett nevek (elnevezések) archívumaként. A saját világát egyre inkább emléktárgyak gyűjteményeként megjelenítő „archivátor” én „identifikációs kísérlete szükségszerűen kudarcot vall”, s az „a sajátos képlet, ami így feltárul (az összegyűjtött emlékek révén megőrzött múlt és a saját múltjához melankolikusán ragaszkodó s azt ezáltal elidegenítő, a jelen és a jövő, pontosabban a halál üres horizontjába vetett én ellentéte), alighanem egyértelműen eltávolítja a *Halászóembert* a fogadtatása során sokszor lehetséges történeti kontextusként emlegetett ún. népi irodalom hagyományától.”¹¹ Itt ugyanis a falu nem a tudósításnak, a világ fölmérésének vagy a felülnézeti ironiára visszautaló paródiának a tárgya, s még csak nem is lélektani drámák színtere, hanem egy múltfélben lévő világ beszédtelessé váló szavainak, vagy talán pontosabban: a világukat veszített, de még mindig beszélő szavaknak a melankolikus megszólalása. A *Halászóember* „egy közösség életmódjának megörökítését lényegében annak poetizálásaként hajtja végre. Ezzel a közösségteremtő, illetve annak világát konstituáló nyelv »teremtőerejét«

9 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Az emlékezet regénye*, Tiszatáj 1999/10., 89.

10 Uo., 91.

11 Uo., 94.

mutatja meg, jelezve így tulajdonképpen azt is, hogy az emlékezet megőrzése (vagy még inkább »alapítása«) egyedül a nyelv teljesítményeként valósulhat meg.”¹² Ha nem is teljesen szabatosan fogalmazva, de talán még leginkább ezt nevezhetnénk „a falu poétikájának”.

S azt messzemenőig tekintetbe véve, hogy a művészetközi analógiákkal érdemes csínján bánni, hadd hozzak óvatosan szóba két olyan koncepciót és gyakorlatot, amelyek figyelemre méltóak lehetnek a „falu-poétika” mibenléte és továbbgondolhatósága szempontjából. Az egyik Bukta Imre művészete, a másik a Darvas Benedek – Pintér Béla szerzőpáros *Parasztopera* (2002) című színpadi projektje. Bukta Imrének az 1970-es évek közepétől kibontakozó táj- és viselkedésművészeti akciói, performanszai, illetve montázsos-kollázsos alkotásai a 20. század végi magyar falu életmódjának, kultúrájának és tárgyi világának eklektikus romhalmazából¹³ építkeznek. Abban a korszakban, amikor a disznó, a tehén, a ló, az aprójszág, a szalma- és szénakazal, a kukoricagóré, a szecs-kavágó, a trágyadomb és a ganéj, valamint a vetőgépsúlyok, a székér- és gépalkatrészek, a vaslemezek és rugódarabok, a vihar- és pufajkakabát, a kék cájg és a fekete gumicsizma még használatban voltak, de már elkezdtek az enyészet részévé válni. A *Parasztopera* az erdélyi népdalhagyomány archívumát nyitja fel, miközben elmesél egy kortárs történetet. Az operaszerkezet, a barokk csembalózene kalotaszegi népdalokkal és rockmusicallal, a paraszttballada, a falusi életvilág westernromantikával ötvöződik. S valahogyan ebben a szatirikus, illetve pastiche-os, parodisztikus kavalkádban ott van a kortárs falu mint megszűnőben lévő színtér, hang és mozdulat. Talán inkább ott van, mint a kortárs magyar irodalomban.

12 Uo., 90.

13 Vö. BÁN András – NOVOTNY Tihamér, *Bukta Imre, Új Művészet*, Budapest, 1998, 9.

Szilágyi Zsófia

„[...] MENINGÉLT TOVÁBBSÁG, NÉPIES IRÁNYBAN”

Mi az a „móriczi hagyomány”?

Móricz Zsigmond 1933-ban, a Nyugatban emlékezett vissza rá, milyen volt az első, meghatározó találkozója a faluval. Bár abban a lapban szólalt meg, amely felfedezte őt, és amely a „parasztíró” imázsának kialakulásában komoly szerepet játszott, nem a gyermekkori eszméléséről írt, nem önmaga eredendő faluhoz kötődését bizonygatta. Ellenkezőleg, a távolságot hangsúlyozta, utalva arra az emelkedéstörténetre, amelynek főszereplője nem ő, hanem az édesapja, Móricz Bálint volt:

Igaz, magam a nép gyermeke vagyok, édesapám valóságos parasztyerek volt, de a gyermekei kedvéért már házasságakor felhúzta a nadrágot, és egész élete más körbe került. Ő már, mikor én néztem élő figyelemmel, nem volt többé sem földműves, sem falusi, mert óriási nagy utat tett meg az autodidaxis terén, s valóban egyenrangú volt, legalább életfelfogásban, anyám tanártestvérével s rokonaival. Így én magától a falutól és a néptől elszakadtam már kisgyerek koromban, inkább csak az édesanyám nosztalgiája ültetődött át belém, hogy falura vágyjak.¹

Ez az idézet is mutatja: Móricznak íróként szüksége volt ugyan a paraszti eredetre (nem véletlenül mondta állítólag az egyik testvére az *Életem regénye* lapban megjelent folytatásait olvasva: „Érdekes, a te apád paraszt volt, az enyém iparos”²), a faluképe azonban sokkal inkább mások történeteiből formálódott meg, mintsem személyes tapasztalatokból. A „mások” legalább annyira írók voltak, mint a saját rokonai, elsősorban az édesanyja – nosztalgiát, vágyat, imádatot alakítottak ki benne, és így érkezett meg aztán ténylegesen is a magyar faluba, fiatal felnőtt korában, a pályakezdés nehézségeivel küzdve, népköltési gyűjtőként:

1 Móricz Zsigmond, *Népköltés gyűjtői* = Uő, *Tanulmányok*, I., Szépirodalmi, Budapest, 1978, 756.

2 Móricz Virág, *Tíz év*, II., Szépirodalmi, Budapest, 1981, 162–163.

Én faluimádatall mentem a falura.

Ezt az imádatot a népnemzeti iskola iktatta belém. Az az iskola, amelynek Petőfi, Arany, Tompa, Erdélyi János voltak a megindítói. Hogy a költők miként énekeltek a faluról, s milyen aranyvetőfényes atmoszférát teremtettek körülötte, azt tudjuk.³

A szembesülés drámai volt, az olvasott és hallott történetekből kialakult falukép levált mindarról, amit személyesen tapasztalt – ezúttal elsősorban azért idézem föl mindezt, hogy jelezzem, Móricz maga is szembenézett a faluról folytatott beszéd irodalmi hagyományával, azon keresztül és ahhoz képest szólalt meg. Fellépésekor fontos volt számára a parasztíróimázs, miközben íróvá avatásának azért is örült, mert érezte az esélyt az értelmiségi rétegben való végleges megkapaszkodásra, tehát arra, hogy soha többé ne kelljen szegényként, paraszti sorban élnie (bár a parasztságból voltaképpen apja kivette az egész családját).⁴ Móricz ugyanis – és ezt nem lehet elégszer hangsúlyozni –, miközben a „móriczi hagyomány” kifejezés szinte minden ma megjelenő, szegénységet, elesettséget, nyomort tematizáló műről született kritikában felbukkan, személyében, íróként éppen a társadalmi emelkedés egyik legfényesebb példája. És ezt nem csak azért lenne érdemes észben tartani, mert előszeretettel mossuk össze egy alkotó személyes életútját a hősei sorsával, illetve a faluhoz való viszonyát a műveiből kiolvasható faluképpel: az sem szerencsés, ha egyenlőségjelet teszünk a falu, illetve a nyomor, a szegénység közé, mindezt egy lendülettel söpörve össze a „móriczi hagyomány” címke alá. Hiszen ha csak a pályakezdő Móricz műveire gondolunk, eszünkbe kellene jutnia a falu rétegzettségének; annak, hogy a jelentős anyagi különbségek és az ezekből adódó konfliktusok is a falu életéhez tartoznak, ahogy erről például a *Judith és Eszter* című novellában olvashatunk. Ha pedig arra vagyunk kíváncsiak, hogyan számol le Móricz a falusi idill illúziójával, nem a sokat emlegetett regényeiben találjuk meg a legerőteljesebb szembeállítás az elképzelt

3 MÓRICZ Zsigmond, *I. m.*, 757.

4 A pályakezdés, a származással való küzdelem hasonló ambivalenciájáról beszélt Grecsó Krisztián 2006-ban, harmincévesen egy, a mostani kérdésfeltevés szempontjából igen tanulságos című interjúban: „Ezeket a falu világából hozott verseket kezdték el tőlem közölni, miközben én nagy bátran azt nyilatkoztam, hogy a gyökerekkel, a származással nem foglalkozom. Összintén szólva legaktívabban a kánonba kerülés vágya vezetett, és ha ezt találták bennem érdekesnek, akkor ezt írtam.” „*Nem fogom egész életemben a falumitost építgetni*” = KÁROLYI Csaba, *Mindig más történik. 25 irodalmi beszélgetés*, Kalligram, Pozsony, 2015, 117.

és a „valóságos” falu közt,⁵ hanem például a később saját maga által is kudarcnak minősített *Betyárban*. A „valóságost” nem csak azért tettem idézőjelbe, mert ez a „valóság” is egy regény fikciójában épül fel, de azért is, mert a jelenet a végletekig kiélezett, erősen hatásvadász. Mindenesetre amikor Szörnyű Jóska betör a kastélyba, és ott puskával a kezében kioktatja a vacsorázó urakat, a legkevésbé sem a tisztos szegénységről vagy a boldog faluról olvashatunk:

Ne dicsérje maga nekem a falusi életet. Azt én jobban tudom, mi az... Tanulják meg, hogy falun is csak az a jó ember, akinek van valamije... Akinek nincs, az rossz ember, az tolvaj ember, az gyilkos ember... Nem azér, mert a szívébe van a rosszasság, hanem azér, mert éhes... Hát én is rossz vagyok, mer nekem muszáj rossznak lenni... mer nem akarok elrothadni a kutya szegénységbe, nem fogok egész életembe ciberelevesen kínlódni, és megvan... Maguk élének a rántott csirkén, azt elhiszem, hogy szeretik hallani, mikor a papok azt prédikálják, hogy ez a föld a siralom völgye... Így el lehet ezt a siralmat viselni, terített asztal mellett, nem kívánják, hogy változzon a világ... De nekem ez nem világ... Az én szegénységembe maga se így nézne ki, hanem már régen elpusztult volna a tüdőbetegségbe, ha úgy kellene nevelni a gyereket, hogy soha egy csupor tejet nem lát, ha az ura megszakítja is magát a dologba...⁶

De aligha a *Betyár* az a regény, amelyre a kritikusok gondolnak, amikor egy-egy kortárs író kapcsán a „móriczi hagyományt” emlegetik – bár

5 Háy János eredetileg az Élet és Irodalomban megjelent, nagy port felvert *Az asszimiláns* című esszéjében is megjelenik – metaszó iróniával – a „pestiek” által elképzelt, egzotikus, az irodalmi emlékek, az iskolai énekórák és a hagyományörzés létrehozta „roncsokból” összetakolt falukép: „Ne szégyelld, mondja egy haverom, hisz annyira érdekes a te múltad, nem szokványosak a szüleid meg a nagyszüleid, mint az enyéim, hisz nálunk mindenki ügyvéd, amíg a szem ellát a múltba, s nekem persze egyik sem az, meg persze az én szemem nem is lát annyira a múltba, mint az övé. Nem szokványosak, mondja, s hirtelen érdekes lesz a múltam. Elmeséli mindenkinek, hogy gyerekként egész nap a földeken, budi az udvaron, fürdőszoba nincs, lefesti azt a jelenetet, mikor a szemétdombon állok az ottani haverjaimmal, tízéves lehetek, fogkrémtubust találtunk, s szopogatjuk az édes fehér masszát, amit az orvos gyerekei benne hagytak használat után. Mint egy különleges rezervátum küldöttje tűnök fel, akinek a szülei népdalokat énekeltek kukoricahántás idején, s ha már elénekelték azt a hármát, amit a városban élő barátaim a Kodály-módszernek köszönhetően ismertek, a Tavasz szél vizet árasztot, az Erdő, erdő, erdőt, meg bánatukban még, mert elromlott a szövőszék, belevágtak a Csitári hegyek alattba, szóval mikor ezzel is végeztek, akkor írtak újabb népdalokat, meg ilyeneket mondtak, hogy uff, meg hinye, meg ejha.” Háy János, *Az asszimiláns* = Uő, *Egymáshoz tartozók*, Palatinus, Budapest, 2009, 255–256.

6 Móricz Zsigmond, *Betyár* = Uő., *Regények*, VI., Szépirodalmi, Budapest, 1978, 300.

jobbnyire csak találgatni tudok, vajon melyik is lehet az, igen ritka ugyanis, hogy konkrét műcím szerepeljen ennek a szóösszetételnek a közelében. Móricz mintha egyetlen tömbként állna a kortárs írók előtt (mögött), pedig az a Móricz, aki elszomorodva nézegette a róla a húszas években a Pesti Naplóban megjelent fotósorozatot, megállapítva, hogy ezeken a fényképeken ő nagytőkésnek látszik, nem parasztírónak, vagy az a Móricz, aki íróként belekomponálta magát *A boldog emberbe*, és így megírta, milyen szakadék tátong a „pesti úr”, vagyis az író, és a Szatmárból érkező Joó György, azaz a mesélő között, talán nem illeszthető össze hézagmentesen a *Szegény emberek* írójával, és különösen nem a *Hét krajcár* vagy a *Légy jó mindhalálig* főhőseivel.

Az persze igaz, hogy Móricz parasztíróimázsának kiépüléséről messze nem pusztán az utókor, a tankönyvek vagy a magyar faluról később született regények, novellák, szociográfiák kapcsán – sokszor nem is jogtalanul – „móriczi hagyományt” emlegető kritikusok tehetnek. Hiszen a korszak nagy imázsépítője, Karinthy Frigyes nemcsak az *Így írtok* tiben, hanem később a Színházi Életnek rendszeresen szállított vicces körkérdéseiben is a paraszti, népies címkét ragasztotta rá jó barátjára.⁷ De érdemes innen továbblépni: ha a következő idézetet megfigyeljük (a szerző neve így szerepel: Móricz Zsigmond, a tősgyökeres, a cím pedig ez: *Népiesch*), akkor megtaláljuk benne a Móriczot megelőző (népies) hagyományt, vagyis Tömörkényt, Gárdonyit és Mikszáthot. A zárlat, amelyet tanulmányom címévé is kiemelt, a „népies irány” folytatását ígéri – aztán nem egészen ezt, nem a *Sárány* beszédmódját, tematikáját folytatta Móricz, mások viszont innentől kétségtelenül már hozzá is mint hagyományhoz viszonyultak. Mondhatnám, ő vált kisbetűssé, neki harapták le a fejét:

Úgy ment el döngve.

Vitte a nagylöttyös indulat. A férfit.

Két uralkodó herceg jött vele szembe három bölénnyel.

Dani oda se szottyant nekik, áttaposott rajtuk. Belerúgott, átrúgta. Hozzá sziszegett a fogával, keresztül a fogahúsán.

7 Csak két példa erre: egyszer azt játszotta el Karinthy, hogy nőktől próbálta megszerezni írók „diszkrét leveleit”, de mivel ők nem adták, inkább kitalálta, melyikük hogyan ír szerelmes levelet. Móricznak ez jutott: „Riská, hé, / há má mi lesz? / Zsiga”. Színházi Élet 1930/49., 11. Máskor meg az írók koktéltreceptjeit dobta össze, a következő receptet adva Móricznak: „Leányka, szemelt, muskotály, csóri csukamájolaj, mádi zsidó-asszu, badacsonyi tüzelekli, ringató, plébános, móri, villányi, szegedi paprika, makói hagyma, debreceni kolbász, matyó kézimunka, kalotaszegi varrottas, tulipánosláda, szarvasbögés, Athenaeum.” Színházi Élet 1932/41., 9.

Három másik ember jött.

A tömörkény, a gárdonyi, meg a mikszát.

Mi járatban, – mondta a tömörkény. – Mi járatban, gazduram.

Itt nem lehet átmenni, gazduram. Dram.

Dani csak nézte. Vérbenyihant, a szeme.

Nagyot, keservetesen fohászzkodott a gyomraveleje. Két kezével odakapott, megfogta, forgatta a népiescht és csak úgy szőrmentében, riszálva, odakente a palánkhöz. Még be is szóta, paprintotta kevéssé. Egyet ropogott a fogával, s leharapintotta a két másik népiesch fejét. Úgy meningélt továbbság, népies irányban.⁸

Mindezek után nézzünk néhány példát arra, milyen módon emlegetik a „móriczi hagyományt” a kortárs magyar irodalomról szóló szövegekben. Az első két idézet Tar Sándor halálára született írásokban olvasható – semmi meglepő nincs tehát abban, hogy a megnyilatkozók nem egyes Tar-műveket vetnek össze pontosan megnevezett Móriczalkotásokkal, hanem alkati, beszédmódbeli, tematikus hasonlóságot kívánnak jelezni. Mégis beszédes az, hogy Móriczra ezúttal is a szegénység, nyomor, kitaszítottság címkéje ragad rá:

Tegnap meghalt Tar Sándor, az egyik legnagyobb magyar író. Akinek olvasása közben gyakran eszembe jutott József Attila és Móricz Zsigmond. Az utóbbi néhány évtized magyar nyomorúságáról, elhagyatottjairól, kitaszítottjairól, a hárommillió szegényről ő tudósított legtöbbször és leghitelesebben, szívszorítóan fájdalmas novelláiban és regényeiben.⁹

Mondjam azt neked búcsúzóul, Sándor, hogy odaát várnak majd igazi író társaid?, hogy Csalog Zsolt fog üdvözölni régi jóbarátként, és bemutat téged Móricz Zsigmondnak, aki jobbára ült majd, Gelléri Andor Endrével és Szép Ernővel egy asztalhoz?¹⁰

A másik három példám Borbély Szilárd *Nincstelenek* című regényének kritikai fogadtatásából való. Krupp József szerint már a cím Móriczot idézi (felteszem, a *Barbárok* vagy a *Szegény emberek* merülhet fel ebben

8 KARINTHY FRIGYES, *Így írtok ti*, I., Szépirodalmi, Budapest, 1986, 76–77.

9 TÓTH ERZSEBET, *Vajon arányos-e most hozzá minden, ami van?*, Forrás 2005/4., 88.

10 ZÁVADA PÁL búcsúbeszéde Tar Sándor ravatalánál, lásd www.litera.hu/hirek/tar-sandor-ravatalanal.

a vonatkozásban), Gorove Eszter pedig, aki az ő írását megelőző kritikákra is reflektál, a szociografikusságban véli megmutatkozni a „móriczi hagyományt”:

A rendkívül jelentésteli alcím, melynek, mint látni fogjuk, minden szava igen fontos, szemben áll a *Nincstelének* kopárságával. Mondhatnánk, a cím összhangban áll Borbély Szilárd regényének azzal a rétegével, melyet a móriczi hagyomány folytatásaként értelmezhetünk, az alcím pedig egyrészt magába sűríti a könyv legsajátosabb, Borbély írásművészetére jellemző motívumait, másrészt pedig kijelöli a mű „metafizikai” értelmezésének irányát.¹¹

Borbély Szilárd könyvét a kritikai visszhang többek közt szociografikus regényként méltatta – lévén, egy kis falu és egy család rajzát adja meg a '60-as évekből –, amely mögött hagyományként Móricz is ott áll. Különbséget legfőképp abban mutat a 20. század „paraszt irodalmától”, illetve az „álnépies idilltől”, hogy Borbély művében nincs „feloldozás”.¹²

Számomra az utóbbi írásból nem derül ki egyértelműen, hogy Móriczot kellene-e a 20. századi parasztirodalommal is, meg az „álnépies idillel” is azonosítanunk. Most azonban inkább a „szociografikus regény” műfaj-meghatározásra összpontosítanék, amit Gorove Eszter a recepcióban megfogalmazódó véleményként emleget. Nagy Tünde még ennél is tovább megy, egyenesen szociográfiát lát a *Nincstelénekben*, sőt a Borbély-regényt a falukutató mozgalommal kapcsolja össze:

A „nincstelének” nemcsak a társadalom egy bizonyos rétegére utal, de a szociográfia műfaját is megidézi, amely visszavezet minket a harmincas, negyvenes évek falukutató mozgalmához. Borbély Szilárd regénye, természetesen, nem tekinthető a falukutató, móriczi hagyomány feltétel nélküli folytatásának, hiszen a nyomor, a szegénység, az éhezés, a kirekesztett család mindennapjainak leírásain kívül sem magyarázatot, sem megoldást nem kínál a tragikus helyzetre.”¹³

11 KRUPP József, „Az emlékeink ne legyenek az emlékeink”, Műút 2013/039, www.muut.hu/?p=2284.

12 GOROVE Eszter, „Semmi sem a mienk”, ÚjNautilus 2013. szeptember 24., ujnautilus.info/semmi-sem-a-mienk.

13 NAGY Tünde, „A nyomor monotóniája”, Eső 2013/4., www.esolap.hu/archive/entryView/1471.

Ha úgy értelmezem, hogy már a falukutató mozgalom is a „móriczi hagyományra” támaszkodott, akkor valamennyire értem, mire is kell itt gondolni, Móriczot magát azonban nehéz lenne a falukutatók közt látnom. Minden érdeklődése és nosztalgája ellenére az ő „falukutatása” a 20. század elejére tehető, amikor az említett népköltésgyűjtői feladatát végezte Szatmárban. A harmincas években hiába tekintették őt ösztöndzőnek, apafigurának a *Magyarország felfedezése* vállalkozáshoz csatlakozók, a mozgalmat magát kívülről, távolról, pesti írófejedelemtől nézte. 1935-ben azt jegyezte fel a naplójában: „Nem tudok a fiatalokkal lépést tartani: kezd az írásom klasszikussá, vagyis merevvé válni.”¹⁴ És hogy mennyire tudott „elvegyülni”, meglátogatva egy magyar falut, arra álljon itt még egy, elég beszédes idézet a naplójából. Amikor 1938 januárjában az egykezérsről elhíresült Ormánságba tett kirándulást, hogy a helyszínen ismerkedjen meg az ott élőkkel, ezt jegyezte föl:

Különben helyzetem nagyon meglepő a nép előtt. Ahogy a nevet meghallják, úgy bámulnak rám, mint valami kísértetre. Nem akarják elhinni, hogy valósággal én vagyok annak a névnek a gazdája, nem hiszik, hogy személyesen láthatnak. Minden faluban valóssággal felfordulás következik be, s csak erről beszélnek. Kérdem reggel a borbélyt, míg borotvál: Mi újság a faluban?... Feleli: Az, hogy ön itt van, mindenki csak arról beszél.¹⁵

Miért érdekes mégis, hogy a *Nincstelének* kapcsán előkerültek a faluszociográfiák, a *Magyarország felfedezése* mozgalom, vagy az, hogy egyesek úgy ünnepelték Borbély Szilárd regényét, mint az „új *Puszták népét*”, és azért látták „móriczinak”, mert „hírt adott” a magyar társadalom megdöbbentően szegény, kiszolgáltatott rétegéről? Azért tartom ezt tanulságosnak, mert a párhuzam rendkívül leleplező: egyfelől azt mutatja meg, mennyire kevésbé ismerjük (akarjuk ismerni) a móriczi életművet, másfelől azt, hogy a magyar faluról elsősorban olvasmányok, és nem személyes élmények alakítottak ki bennünk valamiféle képet. Margócsy István, aki a *Nincstelének*ről szóló kritikájában a műhöz kapcsolható előzményeket tette alcímekké (*Magyarország felfedezése, Az én falum, Életem regénye, Sorstalanság, Egy családrégény vége*), ki is fejti, miért van baj a „szociografikus olvasattal”:

14 MÓRICZ Virág, *I. m.*, I., 398.

15 *Uo.*, II., 110.

Nem az a legnagyobb probléma e befogadási stratégia kapcsán, hogy az irodalomnak talán túlzott felvilágosító funkciót tulajdonít (mert hisz az irodalomnak volt s lehet valami ilyesmi funkciója is), hanem az, hogy tulajdonképpen beismeri: a társadalmi valóságról, tényleges életkörülményekről, a más emberek életmódjáról és működéséről szinte kizárólag (szép)irodalmi ismeretek alapján tájékozódik, hogy elhiszi (elhitte) mindazt, amit a konvencionálisan elismert regények s regényes elbeszélések társadalomkép gyanánt előadtak, s szemében minden oly radikális váltás, mely a megszokott irodalmi konvenciókat a tematika radikális felcserélése és átírása révén alakítja át, a társadalmi megismerés kiegészítéseként mutatkozik meg.¹⁶

Margócsy volt az is a *Nincstelének* kritikusai közül, aki (végre) megnevezte, melyik Móricz-regényt látja hagyományként Borbély Szilárd írása mögött: az *Életem regényét*. És ebben mélyen egyetérttek vele, a *Nincstelének* ugyanis nem azért „móriczi”, mert valamilyen homályos emléket felidéz bennünk arról, amit Móricznál olvastunk nyomorról, szegénységről, kegyetlenségről, parasztságról. Hogy pontosan melyik Móricz-művekre is gondolunk ilyenkor, talán jobb nem is firtatni: vajon a *Sáraranyra* emlékeztet a *Nincstelének*? A *Pillangóra*? A *boldog emberre*? Esetleg a *Szegény emberekre*? A *Barbárookra*? Most abba nem is mennék bele, hogy a *Pillangó* városban játszódik, nem falun, vagy hogy a *Sárarany* főhőse a lehető legkevésbé jellegzetes paraszt (Móricz annyira tökéletesen megfesti a magyar falu valóságát, hogy főhőse pusztá kézzel széttép néhány embert). Elég hosszan lehetne Móricz-regényeket elemezni abból a szempontból, mennyire mutatnak olyan „reális” képet „a” magyar faluról, amelyhez kapcsolódva megszólalhatnak a kortárs írók. De a *Nincstelének* nem is a falu „valóságának” feltárása miatt „móriczi”: elsősorban az identitás, az egyén-közösség viszony, a felemelkedés vágya és lehetetlensége, illetve a kiközösítés, a zsidóvá válás, zsidónak csúfolás miatt vihet vissza minket az *Életem regényéhez*. A Margócsy kritikájához írt margináliák egyikében Bojtár Endre emeli ki azt az idézetet a Móricz-regényből, amely valóban kivételesen fontos előzménye lehet a *Nincstelének*nek:

A könyv nem erről szól,¹⁷ hanem arról, amit Móricz Zsigmond az *Életem regényében*, a *Nincstelének* talán legfontosabb mintájában

16 MARGÓCSY István, *Nincstelének – Már elment a Mesijás?*, 2000 2013/10., 4.

17 A következővel vitatkozik itt Bojtár Endre: „Borbély könyve nem arról szól, hogy milyen a falu, hanem arról: milyen (lehet) a gyermekkor; nem arról, hogyan él a falu, hanem arról:

megfogalmazott: „...megmozdul a tömeg, és egy pillanat alatt visszadühödik farkassá, s széttépi a közjük keveredett rókát. Más a szőre, más a bőre, más a hangja, más a minden életnyilatkozása. S a tömeg boldog, hogy rájött az igazságra: arra ez egy másfajta állat, s ha más, akkor szabad széttépni... [...] Csak egy vétek lehet, csak egy teheti törvényen kívülé a feltörőt: ha más faj. Ha magam fajta: én vagyok. Csak egy ellenség van: az idegen. Akit megismerem, megszerettem: az én vagyok. Nem szabad megismerni az idegent: mert akkor nem tudod gyűlölni. Nincs háború, ha nincsenek áthághatatlan határok.” (Móricz Zsigmond: *Regények*. VI. kötet. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978, 1009. o.) Ez a fő „eszmei mondanivalója” Borbély regényének is, amely éppen ezért – legalábbis számomra – nem annyira általános emberi (antropológiai), mint inkább speciálisan magyar, hogy ne mondjam: nemzeti, s világosan a mai állapotainkra utaló (szociológiai) felhangjai révén kelt döbbenetes hatást.¹⁸

Bojtár Endre tehát messze távolodik a *Nincstelének* „faluregény”-olvasatától, és Móricz legszemélyesebbnek tartott regényén keresztül jut el valamiféle „nemzeti” tanuláshoz. Kétségtelenül igaz, hogy a gyermekkor középpontba állító, vagyis a 19. század végén játszódó *Életem regényének* cselekményidejéből Móricz maga is átlépett a megírás jele nébe, amikor családja kiközösítését az épp akkor kihirdetett második zsidótörvények kontextusában látta megjelenni. Az *Életem regénye* ugyanakkor – és itt kanyarodnék vissza írásom elejére, ahol a „szegény falu” megírójának személyes sorsát emlegettem – egy felemelkedés története is. Ha pedig ebben a vonatkozásban olvassuk össze Móricz és Borbély regényét, akkor azt látjuk: a *Nincstelének* éppen azt nem képes megmutatni, hogyan lehet a nincstelenségből olyan helyzetbe átkerülni, ahonnan mindez elbeszélhető – mondhatnám, azzal a kétséggel hagyja magára olvasóját, miként következhet be egy ilyen csoda. Móricznál ugyanis még létezett magyarázat, s a hiány Borbély Szilárdnál épp ezáltal válik beszédessé: az egyéni elszántságon, tehetségen kívül a szülők akarata kellett hozzá, sugallta Móricz, valamint az az erő, amelyet a ki-

hogyan hat a (ez a) falu egy gyermekre; nem arról, hogy a falu és a szegénység kibírhatatlan, hanem arról: a falu és a szegénység körében a gyermekkor kibírhatatlan.” *Uo.*, 7. Nem a kibékítés szándékával mondom, de azt hiszem, a *Nincstelének* arról is szól, amit Margócsy megállapít, meg arról is, amit Bojtár Endre. Abban ugyanis egybehangzik a két vélemény, hogy miről *nem* szól Borbély Szilárd regénye: arról, hogy milyen „a” magyar falu.

18 *Uo.*

közösítés, a peremre taszítás, az apa szabálytalan társadalmi helyzete és a falu rendjét megbontó házassága adott. Móríc is írt a kitaszított-ságról, az „ő életének zsidótörvényéről”, amelyet a „cicmóric” csúfnév jelentett számára, de az, hogy a családja a falu rendjébe nem tudott belesimulni, mintegy megnyitotta előtte az onnan való kilépés útját, átsegítette az írói látásmódhoz elengedhetetlen kívüllét helyzetébe. Szenvedések árán ugyan, de a cél elérhetőnek bizonyult, olvashatjuk ki az *Életem regényéből*. Borbély Szilárd regényében már nyoma sincs ennek a diadálnak, a kiemelkedéstörténet hiánya pedig Mórícshoz képest értelmezhető ugyan, de nem az ő műveihez, hanem egyes kortársi alkotásokhoz teszi a *Nincstelene*ket hasonlatossá.¹⁹ S hogy ennek megértésén még egyáltalán nem vagyunk túl, azt jól példázza, hogy a kérdés újra meg újra előkerül, például azon az ÉS-kvartetten, ahol a téma Kiss Tibor Noé *Aludnod kellene* című regénye volt. Itt vetette fel az egyik résztvevő, feltehetően nem véletlenül az erről a kérdéstről már más művek kapcsán is töprengő Margócsy István a következőt:

Mindig nagyon érdekesek az isten háta mögötti világot ábrázoló művek. Ha szabad egy hajszálnyi iróniával élni, akkor ezekről azt mondhatnám, olyanok, mint a *Szöktetés a szerájból*. Adva van egy rabságszituáció, és abból valaki ki akar kerülni; ez vagy sikerül, vagy nem, s mindegyik regény, amelyiket itt szóba hoztunk, valahogy ezt próbálja elmondani. Borbély Szilárd *Nincstelene*kéje, Bodor Ádám *Sinistra körzete*, Krasznahorkai *Sátántangója* s Szilásitól *A harmadik híd* is. Itt [mármint az *Aludnod kellene* című regényben – Sz. Zs.] is a középpontban van a lánynak, Szandrának a szökési kísérlete. Érdekes, hogy ahol sikerül a szökés a szerájból, ott sincs elmagyarázva, hogy ez hogyan is történt meg. Se a *Sinistra*, se a *Nincstelene* esetében nem tudjuk meg, hogyan került ki az elbeszélő a rettenetes helyzetből, amelyről folyamatosan azt olvastuk, hogy nem lehet belőle kikerülni.²⁰

Ha tehát azt szeretném zárasképpen megmondani, milyen szempontból érzem termékenynek a kortárs magyar irodalom faluban játszódo,

19 Miként erre *A magyar falu poétikái* című konferencián, előadásomhoz hozzászólva Szirák Péter felhívta a figyelmemet, a *Nincstelene* esetében a személyesség, a kötet borítója sugallta önéletrajziaság (gondolok itt a szerző gyerekkori fotójára) és egyidejűleg az ettől való elhatárolódás nagyon összetett mintázatokat mutat. Kétségtelenül befolyásol miniket Borbély Szilárd tragikus személyes sorsa is – várom azokat az írásokat, amelyek szembenéznek majd ezzel a kérdéskomplexummal.

20 Élet és Irodalom 2015. április 3., 20.

a faluhoz való viszonyt tematizáló regényei, novellái kapcsán a „móriczi hagyomány” vizsgálatát, akkor leginkább azzal a kérdéssel összefüggésben, hogy miként látszik a maiaknál (Háy Jánosnál *A gyerekben*, Grecsó Krisztián több művében, Oravecz két regényében, de akár Lázár Ervin *Csillagmajor* című novellaciklusában is) a falu elhagyásának kudarca és diadala; hogy milyenek ma a személyes emelkedéstörténetek, mennyiben másmilyenek, ha másmilyenek, mint a Móríc által megírtak voltak. Az ugyanis kétségtelen, hogy Móríc már 1910-es, nagy visszhangot kiváltott megszólalásában, amikor is az ököritői tűzvészről tudósította a Nyugat folyóirat döntően nem falun élő olvasóközönségét, a falu kultúrájának eltűnéséről írt, hogy aztán sokszor, sokféleképpen térjen vissza a pusztulás, a bomlás kérdéséhez – a tiszazugi méregkeverők ügye vagy akár a népviselet elhagyása, a kivetkőzés kapcsán. Ugyanakkor azonban a személyes sorsát, a falu elhagyását még akkor sem látta „válságtünetnek”, ha élete vége felé, szembesülve azzal, mennyire nem tud már belesimulni egy falu közösségébe, mintha a falu *illúziójába* vágott volna vissza (hiszen ezt jelentette számára az egyre inkább városiak nyaralóhelyévé váló Leányfalu és az alkalmilag látogatott Zagyarékas is). Azt, hogy voltaképpen a kultúra, a modernizálódás, a továbbtanulás, az elvagyódás tünteti el a falut, nem Móríc, hanem Oravecz Imre írta le a szabálytalan, atipikus parasztemberről, saját bérmakeresztapjáról szóló írásában:

A továbbtanulás, lévén keresztapám egyetlen gyermek, egyből a parasztszalád végét jelentené, de megakadályoztatik. Ám az iránta érzett vágy olyan romboló erőket sejtet a mélyben, amelyek később a felszínre törnek, és tulajdonképpen a gyerekeit is azok térítik el őseik mesterségétől. [...] az én továbbtanulásom sem tekinthető egyértelműen pozitív fejleménynek, hiszen az is válságtünet volt. Azzal a különbséggel, hogy az én családban az elfajulás jóval korábban, még a 19. és 20. század fordulóján kezdődött, amikor nagyapám kivándorolt Amerikába, és ott átvedlett ipari munkássá.²¹

Szabálytalan parasztember volt már Turi Dani is, miként voltaképpen valamennyi, falun, parasztszaládban vagy nem paraszti sorban született, majd íróvá vált alkotónk – ne felejtjük el, hogy a magyar faluról tőlük, az atipikusaktól tudunk meg a legtöbbet. És ha a kortárs irodalom

21 ORAVECZ Imre, *Élet a jég hátán avagy malac a bordóban* = Uő., *Egy begy megy*, Alexandra, Pécs, 2006, 47–48.

„faluregényei” kapcsán nem csak az emlékeinkre támaszkodva emlegetünk „móriczi hagyományt”, de újra is olvasunk egyes Móricz-műveket, felfedezhetjük Móricz kétségeit a falu felemelésével, a kultúra mindenhatóságával kapcsolatban, vagy megdöbbenve észlelhetjük, hogy a kiközösítés, az idegenné válás szükségszerű előzménye a személyes felemelkedésnek és az értelmiségivé válásnak. Vagyis a kortárs irodalom faluregényei megadják nekünk az esélyt, hogy Móriczot is jobban megismerjük, ne csak a magyar falut.

Pataki Viktor

KÉTSZERES IDEGENSÉG

Nevek és emlékezet az Ondrok gödrében

Az Oravecz-recepció gyakorlatilag a *Héj* megjelenése óta nem mulasztotta el felhívni a figyelmet az Oravecz Imre szövegeiben megjelenő, azok narratív-poétikai eljárásait alapvetően meghatározó emlékezés- és emlékezzetechika diszkurzív működésére. A *Halászóember* strukturális és retorikai szintjén megjelenő, az egyes ciklusokat és tematikus csomópontokat kialakító, valamint a lírai beszédpozíciót is szervező emlékezési folyamatok olyan poétikai összefüggésrendet hoznak létre, amelynek köszönhetően a kötet szövegei – túlzás nélkül állítható – a magyar líra egyik kiemelkedő teljesítményét jelentik. Kulcsár-Szabó Zoltán a kötetet az emlékezet könyveként aposztrofálja, s írásában rámutat arra, hogy a saját emlékek felidézése és rekollektója, valamint a saját múlt feltárását végigkísér(t)ő felejtés összjátéka olyan sajátos képletet hoz létre, amely „egyértelműen eltávolítja a *Halászóembert* a fogadtatás során sokszor lehetséges történeti kontextusként emlegetett ún. népi irodalom hagyományától”.¹ Annál meglepőbb, hogy az *Ondrok gödre* megjelenését követően a könyv kritikai fogadtatásában ez a könnyen bejárható út, az emlékezés működésmódja felőli olvasás nem került elő, vagy alig merült fel – pontosabban fogalmazva: a kíváncsiságregényként, karrierregényként, családtörténetként vagy parasztregegyként való olvashatóság lehetősége miatt a háttérben maradt. Ez kétségkívül hozzájárult ahhoz a recepcióban felismerhető cirkuláris folyamathoz, amelyben az említett népi irodalom hagyományához való visszatérést immár nem a *Töredékek*ben², hanem az *Ondrok gödre* „faluregényében” vélték felfedezni. Nem véletlen tehát, hogy a fejlődésregény, valamint a történelmi regény címkével is ellátott könyvet a magyar falu mintaképeként értett Szajla ábrázolása és a 19–20. századi északkelet-magyarországi földművelői kultúra bemutatása miatt főként a magyar irodalmi szociográfia megújításaként értékelték.

1 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Az emlékezet könyve*, Tiszatáj 1999/10., 89–94.

2 ORAVECZ Imre, *Halászóember. Szajla. Töredékek egy faluregényhez (1987–1997)*, Jelenkor, Pécs, 2006².

A regény befogadásának efféle (egymástól egyébként jelentősen különböző) módozatai nem vették számba azokat a szöveg texturájában megképződő poétikai történeteket, amelyek egészen más esztétikai tapasztalatban részesíthetik az olvasót, mint ami a tematikus szinten könnyen kibontható és ezáltal némileg önmagát is legitimálni látszó „faluregény”³ referencializálásával elvileg előállítható. Az olvasatoknak és olvasásmódoknak ebből a (csupán röviden vázolt) egyoldalúságából, azok jelentéséből és jelentőségéből egyértelműen következik a kérdésfelvetés: miként működik és milyen szereppel bír az emlékezés- és emlékezettechnika Oravecz Imre *Ondrok gödre* című regényében? Hogyan ágyazódik bele a regény narratívájába a felidézés és felejtés kettős stratégiája, s miként vezet ez Szajla mnemotoposzáinak megalapításához, valamint a magyar falu kulturális emlékezetének lehetséges problémáihoz?

A regény elbeszélője látszólag a történetírás kulturális praxisából jól ismert nyomolvasás-értelmezés-rekonstruálás hármásának megfelelően, mintegy az alkalmazott tudományok kutatási módszereinek segítségével mutatja be az Árvai családot körülvevő földrajzi, kulturális és technikai környezetet. A szöveg nyitójelenetének perspektivikus ábrázolásában, a mátrai helyszín rövid geológiai-helyrajzi leírásakor a földtan szaknyelvi bázisára támaszkodó beszéd a földtörténet gnómius idejébe vetíti a falu kialakulásának kezdetét. Olyan, mintha ez az eljárás – a településtörténet-írás általános mintáit követve – a kollektív identitás feltételül szolgáló „eredet” helyreállítását célozná. A szöveg narratív distanciája azonban már ezen a ponton megtörik, ugyanis az elbeszélői megnyilatkozásba olyan tartalmi-tapasztalati elem kerül, amely később csak a szereplők tájhoz fűződő viszonyának leírásakor jelenik meg a szövegben: „Útjukat állják a szeleknek, amelyek, ha északiak, és végigsöpörnek az amúgy is mindig huzatos Tarna-völgyön, télen különösen hidegek tudnak lenni.”⁴ Vagyis a „huzat” és a „hidegség” tapasztalata, amelyre István csak később, munka közben tesz szert, a narratívába írva már eleve részét képezi a diegetikus világnak.⁵ Ettől kezdve – a szöveg

egészére jellemző módon – az elbeszélés ideje és az elbeszélő idő közé beékelődő prolepszisek az elbeszélő történet eseményeit és töréspontjait vetítik előre. A vasútvonal kiépítéséhez kapcsolódó rész jól mutatja, miként anticipálja a szöveg az Árvai-gazdaságban bekövetkező változásokat:

Az igazi gondot azonban nem ez okozta, hanem az, hogy még nem érte el a vasút a vidéket, a Mátra lábába semmit nem lehetett azzal szállítani. 1871-et írtak, és a Kál-Kisterenye szárnyvonal, amelynek legközelebbi állomása Recsken létesül majd, még nem épült meg. Ennélfogva a súlyos gépekért messzire, a majd negyven kilométerre levő Kálba kellett menni. Odáig vitette a gyár a vasúttal, és ott kirakatta.⁶

Azzal, hogy a szöveg a grammatikailag jelölt múlt és jövő időt egy szintagmába utalja, olyan időalakzat jön létre, amely a későbbi változásokról (ezek legtöbb esetben problémák) és az elbeszélő saját helyzetéről egyaránt számot ad. Mindez arra enged következtetni, hogy itt nem annyira omniszciens elbeszélői pozícióról van szó, hanem sokkal inkább olyan narratív instanciáról, amely a történet egy későbbi állapotát, a történetmondás aktuális szintjéből nem következő információt (a *Halászcsoember* tapasztalata felől a beszélő saját, gyermekkori emlékeit, így Szajla csupán töredékekben létező emlékét) írja vissza a szövegbe. Ez az eljárás – az említett eredettörténet-írás viszonyában – olyan fikcióképző aktusként érhető tetten, amely az Árvai család történetét magába foglaló keretelbeszélést az elbeszélő történetben megképződő emlékekkel tölti fel. Ez az elbeszélői pozíciót olyan mértékben alakítja át, hogy az már nem annyira a „hagyományos” Bildungsroman-mintákra építő regénypoétika felől érthető, hanem sokkal inkább olyan közvetítői funkciót tölt be, amely a különböző narratív szintek közti átjárást, azok összekapcsolását biztosítja.

Szajla történetének továbbírása tehát egyrészt azért nem támaszkodhat források említésére és adatok feljegyzésére, mert az „1322-ből származó oklevélen” mint írásos dokumentumon kívül csak a falu harmadszori elnéptelenedésének és újratelepülésének vannak nyomai. Másrészt azért, mert a 18. században Szajlára érkező telepesek közül (részben tótokból) álló csoport nem közös tradícióban osztozó emlékezet-

3 Továbbra is érdemes megfontolni: vajon a „falú” a *Halászcsoember* és az *Ondrok gödre* esetében csupán a szociográfiai hagyományból ismert szintériként működik-e, vagy (esetleg ezzel kapcsolatosan) más értelem-összefüggésben áll – sokkal inkább valamilyen trópusként vagy akár topológiai alakzatként? A regény kritikai fogadtatásában rendszeresen előforduló, túlnyomórészt a „parasztság”, a „földművelés” és a „falú” kifejezésekkel terhelt „faluregény-konceptió” ezáltal természetesen az első esetre lehet példa, míg jelen dolgozat teljesen más funkciókkal, egyéb összefüggésrendbe kívánja kapcsolni azt.

4 ORAVECZ Imre, *Ondrok gödre*, Jelenkor, Pécs, 2007, 7.

5 Érdemes lehet a *Halászcsoember* című kötet szövegeit is idevenni, hiszen ott a huzat és a hideg sokszor a halál közvetlenségét jelzik.

6 ORAVECZ, *Ondrok gödre*, 59.

közösségeként jött a vidékre, s ezáltal a falu kulturális emlékezetének alapjául szolgáló emlékezeti és hagyományozódási formák sem alakulhattak ki. A szöveg explicit módon tájékoztat erről a hiányról:

Legalábbis azt követően már senki nem akadt, aki egy árva szót is tudott volna szlovákul, vagy akár emlékezett volna a gyermekkorából szlovákul beszélő öregekre. A kétszeresen idegenek tehát egykettőre feladták nyelvüket, kultúrájukat. Csupán szláv hangzású családi neveiket tartották meg. Később csak azok emlékeztettek a másféle eredetre.⁷

Az idézett szövegrész jól mutatja, hogy nemcsak Szajla megalapításának kezdetei maradnak az említett gnómius, távoli múlt időben, hanem a régi szajlaiak saját emlékei is. Az egyedüli fennmaradó emlékyomot az a tulajdonnév hordozza, amely ugyanarra a múltra utal vissza, melyben hasonlóságok helyett csak különbségeket, folytonosság helyett csupán szakadást, törést lehetett felismerni. Ezáltal a „kétszeres idegenség” nyelvi-kulturális és térbeli értelemben is az otthontalanság metaforájaként érthető. Szajla pedig ennek az otthontalanságnak és idegenségnek válik a földjévé, s ezáltal a saját emlékekben is latens módon megjelenő felejtés jelölőjévé. A regény említett narratív-logikai szerveződésének értelmében ugyanis a tulajdonnevek, családnevek és a kétszeres idegenség összjátékában megmutatkozó emlékezeti alakzat előre bejelenti az Árvai-család és kiváltképp István életében bekövetkező töréseket, az azt meghatározó mozzanatokat, amelyek már közvetlenül utalnak a kivándorlásra és Szajla elhagyására is. Mindemelllett a kulturális-gazdasági szokásrendek felbomlását, megváltozását is egyértelművé teszi, mely folyamat ezáltal nemcsak a szajlai közösség életét, kapcsolatait, konvencióit és intézményes gyakorlatait érinti, hanem falu és város, valamint ország és ország közti distanciáról, határhelyzetről is számot ad. A regény első fejezetei az Árvai-had tagjainak bemutatása, jellemzése során ilyen módon szüntelenül az idegenség formáiról (mintegy a kulturális felejtés aleteiről) is tudósítanak. A bevett gyakorlat szerint a férfiak házasság után saját portájukon telepednek le, ott alapítanak családot. Ezt a hagyományt idősebb János testvére, Márton szakítja meg, aki „a Felvéghben építkezett, mert már felbomlóban volt a szögregyszer”⁸. János első felesége korán meghalt, ezért újrَاهázasodott,

7 Uo., 8.

8 Uo., 13.

azonban még a „gyászév leteltét sem várta meg [...] Kétszeresen eltért tehát a bevett gyakorlattól, amelynek értelmében özvegyember csak özvegyasszonyt vehetett feleségül.”⁹ A darnói gombázás szintén ilyen „határsértő” aktus, hiszen István, férfiakhoz nem méltó módon, idősebb kora ellenére is eljár nagymamájával az erdőre.¹⁰

A szöveg nem csupán ezeknek az eseményeknek a leírását végzi el, hanem azok okairól és következményeiről is fokozatosan tájékoztatja az olvasót. Amikor idősebb János idejekorán fiára ruhazza át földjeit, az nem pusztán vétség a szokás ellen, hanem olyan gesztus, amely a nemzeti ellenállás jegyében a kiegyezés utáni világtól való elfordulást jelenti, s ezzel párhuzamosan közösségi intelmet, valamint egy, a jövő horizontját felmutató jóslatot is magában hordoz: „Vigyázz, Jani, megfordulhat a szél, idegen lesz a tulajdon portádon, aztán a végén még enni se adnak”¹¹ – s bár az elbeszélő megnyilatkozás elhárítja az említett veszély lehetőségét, az később mégis visszatér az idősebb János álomjelenetében. A diegetikus világ eseményeire tett folyamatos elbeszélői reflexió (ti. a tudósítás az okokról és a következményekről) egyrészt a Szajlán belüli szociális viszonyrendszer felbomlására, valamint a közösség és a paraszti kultúra átalakulásának mértékére irányítja a figyelmet, másrészt e művet az egyes történetek összekapcsolását a szereplők saját emlékeinek kiterjesztésével végzi el. Ennek a retorikai mozgásnak különös konfigurációja figyelhető meg idősebb János álmának leírásában. Idősebb János halála előtt, nyár és ősz fordulóján egyedül tartózkodik az udvar közepén (az Árvai-porta sem az Alvéghez, sem a Felvéghez nem tartozott, valójában Szajla közepén állt, falumagként, nulladik házként). Felmászik egy szénakazal tetejére, mert „hirtelen leküzdhetetlen vágya támadt, hogy felülről lássa az Árvai-szöveget, Ondrok gödrét, a közeli és távoli hegyeket, az egész vidéket. Távlatot akart, elszakadást.”¹² Majd azzal a céllal, hogy a környező tájat jobban szemügyre vehesse, fellökte magát, s emelkedni kezdett – nem lepődött meg azon

9 Uo., 14.

10 A gombázás aktuusa olyan módon nem idegen a családi hagyományoktól, hogy idősebb János és Közsüs nagymama is „gombabolond” volt, ezt azonban a falusi gazdák haszontalan cselekedetnek gondolják, hiszen aki gombázik, az szükségszerűen kiesik a gazdaságból, kerüli a munkát, a földművelést. A „férfimunka” domináns, a faluban és az Árvai-gazdaságban betöltött szerepe miatt azonban István gombázása egyszerre jelent „határsértést” (a gombakeresés közben történő rossz, tiltott területre való áttérés értelmében és az otthoni teendők, vagyis a munkakerülés értelmében is), és egyúttal menedékkeresést, örömszerzést is. Ehhez lásd MÉSZÁROS Márton, *Darnói gombázók*, Tiszatáj 2016/6.

11 ORAVECZ, *Ondrok gödre*, 19.

12 Uo., 133.

sem, hogy elsajátította a repülés képességét. A közeli, ismerős helyeken túl egészen a határig szállt, s mintegy madártávlatból szemlélte a tájat. Idősebb János repülése során először arra lesz figyelmes, hogy Pipis-hegynél nincsenek „felparcellázva” a földek, majd nem találja saját szántójukat, vágatlanul áll a kukorica, eltűnt a többi föld és a dűlőutak is, s – ahogy idősebb János megnyilatkozása tanúsítja – ezáltal már „nincs becsülete a földnek”, hiszen az már nem kell senkinek:

Senki nem akarja túrni, senki nem akar paraszt lenni. Belefáradtak, megunták, lemondtak róla, odahagyták, hátat fordítottak neki. Mindenki úr szeretne lenni. És talán igazuk is van, nehéz a paraszti munka, kegyetlenül nehéz meg piszkos. De ez lesz a vesztük. Vagy már el is veszték, mert hiszen hol vannak?¹³

Idősebb János e kudarc után hazafelé siet, s mikor le akar szállni, arra lesz figyelmes, hogy a saját földjeik is eltűntek, csak a házuk áll még, de a tető már nem a régi rajta, s idegen emberek városi ruhában járnak az udvaron. Majd egy dörrenés kíséretében megjelenik a Sátán, és kiszakítja a falu jókora részét, az Angyal pedig, aki szintén megjelenik, nem segít idősebb Jánoson, hanem ellene fordul, és megfosztja őt a repülés képességétől, majd letaszítja Dolyinába.

Idősebb János ébredését követően kiderül, hogy az álom a *Jelenések könyvének* olvasása közben érte. A bibliai textus újraírása ezen a ponton explicitté válik, ami arra is felhívja a figyelmet, hogy az idősebb János számára feltáruló látvány (a név egyezésén kívül) a *Jelenések könyve* 20. fejezetének történéseit viszi színre, s a végítélet napjától az új föld megalapításáig tartó rész szintén egy jövőbeli kép eljövételét, fenyegetésének elkerülhetetlenségét hangsúlyozza. Idősebb János az álom megértéséhez pedig csak az új álmoskönyvet veheti igénybe, „mert a régi, a jobb már nem volt meg. Azzal, hogy úgysem kell már, annyiszor begyűjtött vele Teréz, a menyé, hogy a végén elfogyott.”¹⁴

Az álomjelenet nagytotálból premier plánba történő, fokozatos váltás által megteremtett látványa felidézi a regény már említett nyitójelenetét, ahol az ember nélküli táj és a paraszti kultúrától érintetlen környezet felmérésének lehetősége egy, a falu övezeteit jól ismerő ember jövőbeli emléke nélkül elképzelhetetlennek, kimondhatatlannak bizonyult. Az akkori emléknek és az álomban feltáruló képzeletbeli képnek

13 Uo., 137.

14 Uo., 138.

a találkozásában nyílik meg a Szajla felidézését lehetővé tevő távlat. Egy olyan távlat, amely a két tájat egymásba tükrözteti, s azáltal jeleníti meg a múltat, hogy a jövőbe transzponálja: oda, ahol valóban végbe megy a pusztulás. Ahol a saját házukon a tetőt – a történet egy későbbi pontján – valóban lecseréli János, ahol már senki nem műveli a földet, ahol idősebb János valóban a föld alá kerül. Ezt metaforikusan is színre viszi annak az eltűnt álmoskönyvnek a képe, amely a pontosabb tájékozódást és megértést szolgálná. A távlat megteremtése a regényben már eleve a távozásra való felkészülést, a saját helyzet alapos felmérését jelöli (idősebb János esetében ez a halál, ezenkívül – a gözcséplő felrobbanása után, István távozásakor – az utolsó, távlatot kutató tekintet, és végül Szajla elhagyása). A tájleírások részletes, térképek mintájára megalkotott térkonstrukciója olyan ősi mnemotechnikai eszköz, amely a rekollekció elvén alapuló emlékezést, az emlékek feljegyzését, rendszerezését segíti elő. Idősebb János álmában a saját föld képe, vagyis az ismerőség jeleinek sérülése így a felejtést, a kollektív emlékezetben beálló hiátust is jelölheti. A föld elvesztése azonban nem csupán a felejtést vonja maga után, hanem a már érintett otthontalanság lehetőségét is, hiszen a föld ekkor már sem az ébrenlét, sem az álom tartományában nem tartozik idősebb Jánoshoz.

Az Árvai-had életét leginkább meghatározó folyamatot és problémakört tehát a föld, annak művelése, azon belül is a gazdaság korszerűsítése jelenti. A földművelési technikák leváltásáról szóló leírások kétségkívül a regény legjelentősebb és egyben legterjedelmesebb részét képezik. A mezőgazdaság modernizálása újabb fordulópontként érthető a falusi élet és kultúra átalakulásában, ugyanis nem csupán a földművelés addigi keretrendszerét érintő változásokról, a régi technikák, a hagyomány egy újabb rétegének eltűnéséről van szó, hanem arról az ember földhöz való viszonyában bekövetkező radikális változásról, amely a termelés formáinak és módszereinek, a gazdaság és kereskedelem, vagyis a paraszti lét alapvető feltételeinek módosulását jelenti. Az elbeszélő a regénybeli történések olyan időbeli metszéspontjait mutatja fel, amelyek a gazdaság technikailag értett átállását a kulturális emlékezet útjelzőit eltörölő felejtés a esetévé teszik. Az ökörről lóra való átállás a termelés ritmusának megváltozását jelenti, amely a szántás módját tekintve a közösségi gyakorlatból való kiszakadásként érthető. A kétnyomásos gazdálkodás háromnyomásosra cserélése pedig már nemcsak az ettől a gyakorlattól és munkamódszertől való eltérést jelöli, hanem a cselekvési minták időindexét is átírja, és közösségi szinten is konfliktusokat

eredményez. A vetőgép, a rosta és a szecskavágó használatának bevezetése a gazdaságban a föld és ember kapcsolatában tetten érhető distancia első megjelenési formáiként ismerhető fel, s ezáltal a magvetés rituális gyakorlatának alapját, a föld, vetőmag és kéz hármasának taktilitáson alapuló összetartozását bontja meg. (A regényben idősebb Jánost ezekkel a változtatásokkal magára is haragítja fia.) Az arató- és a járgányos cséplőgépvásárlás közvetlen következményét pedig még jótékonynak is nevezi a szöveg, hiszen időt és munkaerőt is meg lehetett vele takarítani – talán nem véletlen, hogy ez a legrövidebb gazdasági tárgyleírás a szövegben. Azt azonban ebben az esetben is fontos hangsúlyozni, hogy a vetemények átrendezése (ebben az esetben a kömény, melyet a géppel verettek) szinte kivétel nélkül a ház átrendezésével, a fészker átépítésével járt együtt. Később a gőzcséplő pedig maga is az idegenség kiváltója lesz, hiszen hangja és látványa miatt sokan az erdőbe menekülnek (az erdő, amely a falu egyik határát képezi, a menedék és a halál helye is egyszerre, hiszen idősebb János ott bújik el 1849 után, s György is ott hal meg).

A gőzcséplő – mint az Árvai-gazdaság szimbóluma – megjelenését követően nemcsak a természet világából a gépek világába tartó átmenetet teremti meg, hanem a mezőgazdasági munka hierarchikus újrendezéséért is felelős. Azzal, hogy János más búzáját is feldolgozza, más földjének művelését végzi, a saját föld határainak átjárását is lehetővé teszi, s ezzel együtt metaforikusan is végrehajtja a szajlai gazdasági rendszer gépiesítését, kiszakítását annak eredeti keretei közül. Ebben az értelemben ez a folyamat nem kevesebbet jelent, mint a mimetikus és tárgyi emlékezetbe mintegy kívülről történő behatolást, s ezáltal a kommunikatív emlékezet közvetítőképességére bízott cselekvési minták, régi használati tárgyak és földművelési technikák felülírását. A Szajlát érintő gazdasági változás következtében megjelenő technikai apparátus és az azt mozgótapasztalati, kultúrtechnikai tudás csak törlés által léphet a régi helyére, ugyanis az új rendszer még a régi intézményesülése, notációja, vagyis a kulturális emlékezetben való rögzítése előtt felszámolja azt. Az elbeszélte történet korszakában bekövetkező „kulturális forradalom” vagy paradigmaváltás természetesen a tömegkommunikációs médiumokat sem hagyta érintetlenül. Ehelyütt érdemes arra utalni, hogy a régi kalendáriumokhoz kapcsolódó tájékoztatói, nevelési, tanácsadási, ünnepi szokások eltűnése is az azokat használók közösségének távozásával megy végbe, mely folyamat Árvaiék esetében az újság elterjedéséhez, az olvasóegyletekhez köthető.

Az idegenség eddig felsorolt alakzatai a szajlai közösség gazdasági-kulturális szokásainak átalakulásával, a szociális relációk, a környezet és a táj változásával végsősoron az emberi tradíció és a kulturális hagyományozódás töréspontjait jelenítik meg. Az a korábban már említett, a regény narratív mintázatából kiolvasható strukturális-retorikai művelet, amelyben a narráció során az elbeszélte történet a jövőből előrehozott emlékekkel alapozza meg Szajlát, nem jelent mást, mint hogy az Árvai család történetének elbeszélése nem más, mint Szajla történetének a szöveg történeteiből eseménynyé összeálló emlékirata. Ehhez elég a regény 13. fejezetére utalni:

A táj, a hely alakítja, formálja az embert [...] Aki egész életében egy szelfűtta, magányos asztalhegy tetején lakik, ahonnan távolinak tetszik a lenti sík vidék, és közelinek a magas ég, azt meghatározza, abba előbb-utóbb beépül az az asztalhegy. Mindent onnan lát, arról, azon keresztül, abban gondolkodik, az számára a biztos, az archimédészi pont, ahonnan kifordítja a sarkából, ha nem is a világot, de legalább magát, akkor is, ha lejön róla, ha nincs rajta. Az többé-kevésbé azzá az asztalhegygé válik. Még inkább így van ez, ha a tetejébe még földművelő is, aki a földdel, a hegy anyagával dolgozik, akinek a földtől függ az élete, mert a földből él, a föld gyermeke. Már egy emberöltő alatt is végbemehet e különös, semmilyen műszerrel ki nem mutatható, ám annál jelenvalóbb változás. Hát még ha több nemzedék követi egymást, az apja, nagyapja, dédnagyapja, esetleg minden őse ott élt, küszködött előtte! Akkor még inkább azonosul a hegygel, még inkább szüli, teremti őt a hegy.¹⁵

Az idézett szövegrész – ebben a tekintetben – nem csupán ember és táj, ember és természet összetartozásáról ad számot, hanem arról a retorikai-poétikai folyamatról is, amely az emlékezettechnikák narratív szerkezetéből megképződő saját történet „megteremtéséért” felelős. Ilyen értelemben a szajlai eredet helyreállítása mindig már megalapozás volt, s a falu történetének alakulása az Árvaiak megérkezésével vette kezdetét – mely megérkezés, a kétszeres idegenség értelmében, egyszerre távozás is. A szociografikus olvasatok primátusát éppen az bizonytalánítja el, hogy már a szajlai eredetet elvileg biztosító referenciák nyomai sem adóttak, hiszen azokat először meg kellett teremteni, vagy (a sokat

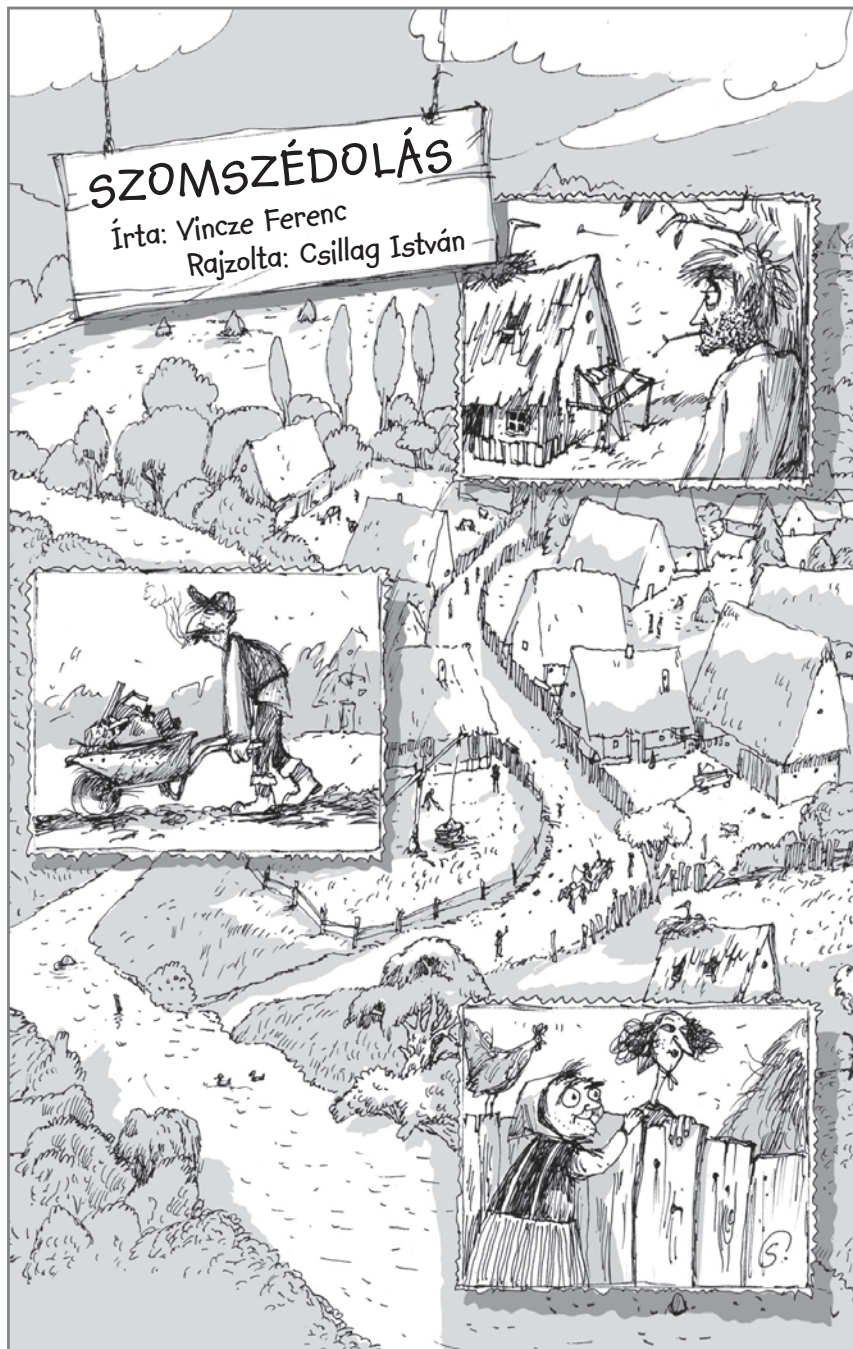
emlegetett *Halászóember* felől nézve) az emlékezetbe kellett idézni azok töredékeit. Ennek megfelelően az *Ondrok gödre* című regény a megérkezés és távozás oppozíciója közti mozgást, vagyis a saját múlttól való távolodás és az ahhoz való közeledés textúráját hozza létre. Emlékekkel tölti fel Szajlát, eseményeket, történeket alapoz meg. S ehhez az egyedüli támaszt a nevek jelentik. Egyfelől azok, amelyek a családnevekben kódolva őrzik az idegenség eredetét, másfelől a föld-, a határ- és a dűlőnevek, amelyek múlt és jelen folytonosságának egyedüli bizonyítékai lehetnek. A regény 9. fejezete – az annalesek mintájára – egybegyűjti és regisztrálja ezeket, melyekről azonban szintén az derül ki, hogy erről a „másféle” eredetről, sok esetben pedig a „kétszeres idegenségről” adnak számot (hiszen például Dregoly esetében vélhetően az egykori szerb földművesek nyoma fedezhető fel). Emellett ember és természet találkozásának szükségszerűségéről, közelségéről és távolságáról beszélnek:

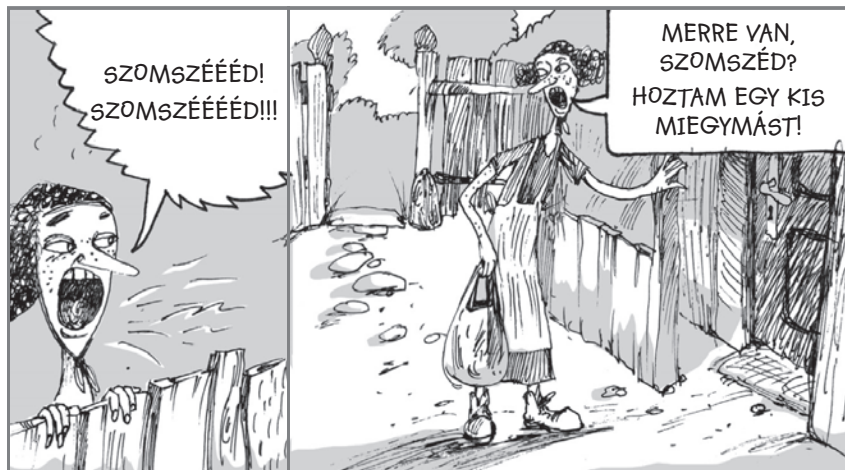
Nincs tartósabb, állandóbb a határ-, a dűlőnévénél. Családok, falvak, városok, megyék, országok, uralkodóházak, birodalmak hanyatlának le, és magukkal rántják a pusztulásba a nevüket is. Nem íródik le, nem említődik, nem hangzik el többé, kihull az emlékezetből, feledésbe merül. Nem így a határresznév. Volt tegnap, van ma, és lesz holnap is, amíg lesz határ és lesz földművelés, amíg ember lakik azon a tájon. Szilárd, szívós, ellenálló, szinte elpusztíthatatlan. Megcsönkulhat, változhat a hangalakja, torzulhat, módosulhat a jelentése, másajkúak számára, akik nem értik, esetleg el is tűnhet, de maga a szó megmarad, dacol az idővel, túlél mindenkit és mindent, egyént, közösséget, nemzetet, földfelszínváltozást, eszmét, politikai rendszert, társadalmi berendezkedést.¹⁶

Szajla mnemotoposzt az elbeszélő saját emlékei, sok esetben a nevek emlékei révén hozza létre, hiszen Szajla történetének elbeszélése nem alapulhat a régi szajlaiak emlékein, azok ugyanis nem beszéltek, hanem dolgoztak – végsősoron a „föld” beszélt helyettük. Mindez az emlékezőtechnika működésére nézve annyit tesz, hogy Szajla megalapozása a kulturális emlékezet és a kommunikatív emlékezet távolságában nem jöhet létre. Ebben az esetben nem annyira a történelemfilozófiából ismert „sodródó szakadék” jelenségéről van szó, hiszen itt nem a két

16 Uo., 52.

szint együtt létezése figyelhető meg, hanem azok radikális elválása. Oravecz regényében a már saját (interiorizált) emlékekben és a kollektív emlékezet mechanikus működésében előálló távolság leküzdésének horizontja képződik meg, megteremtve ezzel Szajla mnemotoposztát. Ez olyan módon íródik bele az irodalmi hagyományba, hogy a magyar falureprezentációk atemporális, a „földre” és a „paraszt” sematikus figurájára épülő szociográfiát is újraírja.

SZOMSZÉÉÉD!
SZOMSZÉÉÉÉÉD!!!

MERRE VAN,
SZOMSZÉD?
HOZTAM EGY KIS
MIEGYMÁST!

SZOMSZÉD, ITT VAN-E?
ELMENNEM NEM LÁTTAM.
SZOMSZÉÉÉÉÉD!

OH, HOGY
AZ ÉG
SZAKADNA
RÁJUK...
EZ MA
MÁR A
HARMADIK!

ITT VAGYOK!

NE,
HOGY
AZTÁN
NE
ÉHEZZEN.

KÖSZÖNÖM, DE
NEM KELLETT
VOLNA.

AZTÁN UGYE TUDJA,
SZOMSZÉD, HOGY
KASZÁLNI KÉNE?

TUDOM, TUDOM.

ÉS MEG
KÉNE
CSINÁLJA A
KERÍTÉSÉT
IS...
ÁTJÖNNÉK A
TYÚKJAIM.

CSAK NE
FÉLTSE
TŐLEM A
TYÚKJAIT,
DE MEGCSI-
NÁLOM.

... ÉS SZOMSZÉD,
A TETŐT IS
MEG KELLENE
CSINÁLNI...
MEG,
MEG,
NA,
VISZLÁT!

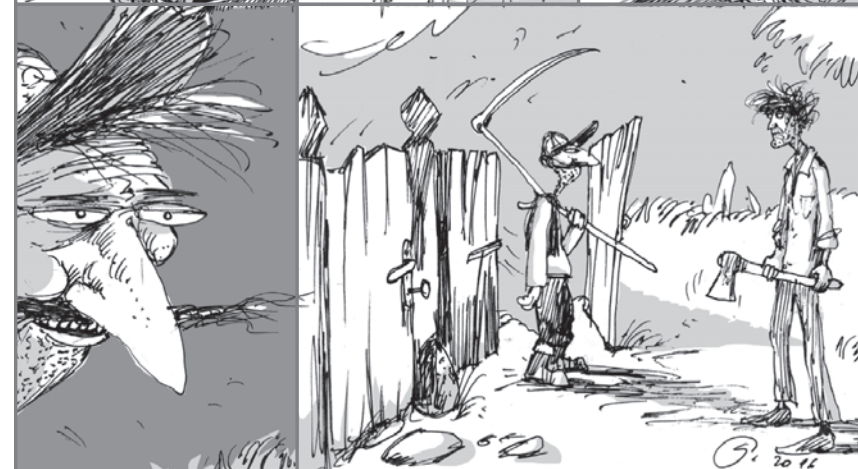
AZT AZTÁN
NÉZHETI,
SZOMSZÉD!

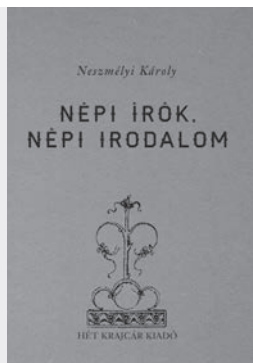

OH, HOGY
ROHADNA RÁJUK
AZ ÉG...
MÁR MEGINT
EGY!

MIT
NÉZHETEK...?

Neszemlyi Károly

Népi írók, népi irodalomHét Krajcár Kiadó
Budapest, 2015

N. Pál József

UTÓVÉDHARC

Egy könyv, melynek jellegéről, szándékáról és törekvéseiről az első kettő és az utolsó oldala mondja el a legtöbbet nekem. Ez utóbbi azt tudatja, hogy a dolgozatok célja, amiként a Népi Írók Baráti Társaságának és az általa kiadott Új Tanú című folyóiratnak is, hogy „az értékes irodalmi alkotásokat” (268) a diákokhoz és az „ő szellemi, erkölcsi nevelésükben nagy felelősséget viselő magyar nyelv- és irodalom szakos tanárokhoz” (268) eljuttassa. (Ezt a gondolatot a könyv több pontja is megismétli.) Az első két lapon viszont egy évtizedekkel ezelőtti modorra emlékeztető önéletrajzot közöl a szerző, amelyben a népi irodalomhoz vezető útjáról és szándékairól vall leplezetlen – számomra amolyan *déjà vu* érzést keltő – öntudattal. Megtudjuk, hogy szülei keményen, keménynek, de „a lelki élet finom, intellektuális rezdüléseit is érzékelni tudó embernek” (5) nevelték, ezért tudott diplomát, doktori címet szerezni, majd az agrármérnöki szakma „csúcsára” jutni (helyettes államtitkár volt 1990 után), hogy munkáját mindig „teljes odaadással” (6) végezte, hogy mióta – gondolom – nyugdíjas, ideje jelentős részét a népi irodalom tanulmányozásának és „tudományos terjesztésének” szenteli. Elmondja,

miről és hol (Erdélyben, Felvidéken, Délvidéken) adott már elő, hogy tanulmányai mellé „alapos, részletes, hiteles lábjegyzeteket” (6) fűz, s azt is, min dolgozik éppen.

Tudom, ironikusnak is tetszhet e felütés, noha a jelenség bennem inkább valamiféle nosztalgiát hív elő. Czine Mihály tanítványaként a népiek követőinek körében forgolódtam legtöbbet huszonöt-harmincöt esztendeje, onnan ismerős ez az érzelmek, belső meggyőződések determinálta hozzáállás, és onnét e beszédmód tónusa is. Ők, az akkor ötvenes, Németh László, Illyés, Veres Péter művét, sőt személyét, megfellebbezhetetlen „igazságnak” vélő lelkek a népi gondolatot (s ennek integráns részeként a népi irodalmat) a nemzet virtuális erkölcsi-szellemi iránytűjeként őrizték, ha nem lehetett teljesen szabadon beszélni az egész históriáról abban az időben, akkor is. Sőt: elsősorban ezért! Mint valaminő „titok” tudójaként tekintettek önmagukra alighanem, akik kényszerűen hallgatnak – avagy csak hangfogóval beszélhetnek még –, de hitték, ha számukra is lapot oszt a sors, a történesek befolyásolásának a fókuszába kerülhetnek majd, hisz’ olyan hiteles, épen maradt valóságismerettel, szellemi-erkölcsi-politikai municióval, mint ők, senki sem bír e tájon. A népi gondolatot és tradícióját totális világképnek élték meg a nyolcvanas években is, a szaválás, a népdalok éneklése éppúgy része volt a gyűléseknek, az emlékezéseknek, miként 1989 júniusában a Parasztpárt (1956-ban Petőfi Párt) Néppárt néven való újjászületése alkalmával – láttam, ott voltam! – a lelkesülten magabiztos jövőtervezésnek is. Jött a választás egy éven belül, és a párt úgy 0,8 százalékot ért el.

Emlékszem, a népiség képviselőinek maradéka mily tanácstalanul tébláboló értetlenséggel vagy felelősöket kereső dühvel élte meg ezt az időt, s vélem, a történetet nem tudta feldolgozni azóta sem. Tudni tudták, hogy az MDF a várható szavazatok egy részét elvonta, ám azt alighanem képtelenek voltak elfogadni, hogy a bennük híven őrzött gondolatra a társadalom igen nagy részének már nincsen füle. 1956-ban volt, a hatvanas években is még – Neszemlyi Károly ekkor egyetemista! –, de az áhítat rohamosan fogyott (Czine Mihály akkor volt népszerűsége csúcán, és a nyolcvanas évekre kiürült egyetemi előadói termet látva sokáig én sem értettem, mi történhetett). Egy Veres Péter-szöveg, néhány Sinka-vers elszaválása politikai (!) célú találkozón az ifjabb nemzedéket már nemigen fogta meg, s muszáj volt felismerni – bár nem sikerült mindenkinek –, hogy ez a nép nem Kossuth Lajos, Ady Endre, Németh László népe, hanem – az értelmiség szűk hányadát leszámítva – Kádár Jánosé, s bizony csak jobban akar élni, mint addig élt.

S mivel Antall József kormánya – bár mondani mondta – sem a népiség hagyományát gondolta a legfontosabb fundamentumnak, vigasztalónak a – politikai értelemben vett – sikertelenségre csak az így-úgy elősorolt vagy meg sem nevezett „felelősökre” való általános utalgatás maradt. Azért, hogy a népiségnek megint nem osztott lapot a történelem, azok az erők a felelősök, akik e gondolat lényegét évtizedek óta – lényegében a születésétől – gáncsolják, elhallgatják, nem engedik a felszínre jutni: így szólt a verdikt, s így szól még ma is. Mert hisz’ ha közkincs lehetne általános iskolától az egyetemig, hittel harapna rá a nép alighanem, és Veres Péter, Sinka, sőt Szabó Dezső neve is fényesen ragyogna ismét. Előre hát, tegyünk valamit, hogy e vigasztalan állapot megváltozzék!

Az 1945-ben született Neszmélyi Károly könyve – melynek nagyon örülök! – ennek a számára feladhatatlan hitnek, elszántságnak a maga nemében intelligens és fegyelmezett demonstrációja. Gondoljuk meg: agrárszakember ő, a népi irodalommal foglalkozni csak hatvankét éves korában kezdett – olvasmányélményei biztosan voltak korábban is –, s örökölt morális elszántságához igazodva meg is tanult szinte mindent, ami a tárgyról első közelítésben megtanulható. Megtanulta a népiség történetét, magától értetődő módon azonosult vele, csak hát az elkötelezett interpretátoroknak, „belső” önjellemzéseknél mindenben hisz, így az alaposan megváltozott intellektuális-szakmai közeget nem érzékeli, mondja a magát, küzd rendületlenül, az, hogy az előadásai közben hangosan bólogatók vele egyidősek többnyire, aligha gondolkodtatja el. Nem csoda ez persze, mert identitása alapelemeit nem kérdőjelezheti meg, folytatnia kell tehát az „ellenséges külvilág” elleni harcot, meg a felvilágosító szándékot is, hiszen – vallja – nemcsak irodalomról, hanem a magyar nemzet jövőjéről van szó itt.

Száma a népi gondolat olyan tradíció, amely defenzívában van, de folytatásért kiált, így a reá hivatkozó tanúságtétel elkerülhetetlen, s az a missziós szándék is. Dolgozatait tanulmányoknak nevezi, noha a szó eredeti értelmében nem azok. Terjedelmes kompilációk inkább, egy-egy gondolkör, problematika – kizárólag a népiséggel azonosuló értelmezők munkáira támaszkodó – bemutatásai, máskor meg amolyan breviáriumok, sok-sok verses vagy szöveges idézettel, amelyeknek célzottja a már megnevezett, remélt olvasóközönség lehet. Szaktudományos ambíciói nincsenek, nem is lehetnek, elméleti-poétikai meggondolásokkal nem bajlódik a szerző, még tárgya szabatos definiálásával sem: ahogy örökölt kapta, számára minden magától értetődik. Könyve címe a népi irodalomról, a népi írókról beszél például, ám azt már nem

veszi számba, hogy a népiség – bármily szélesre vonjuk az értelmezési kört – nem irodalomtörténeti problematika elsősorban (ellentétben a népiességgel – ezt említi –, ami igen!). Ez a 20. századi história a *népi mozgalomról* szól, kutatása az irodalom erkölcsi-szociológiai jelenségeire is fogékony szaktörténészt kíván. A népiséget esztétikai-poétikai jelenséggé értelmezve lehetetlen az irodalomtörténet terepére visszacsempészni az egészet, vagy ha igen, ott számos egykori érték elvész. Tetszik, nem tetszik, be kell látni – még ha én nem szívesen látom be, akkor is –, hogy például Veres Péter műve *par excellence* szépirodalomként alig megközelíthetővé lett.

E gondot Neszmélyi Károly is érezkelheti persze, hisz’ a kötet első munkája, mely Bibó Istvánnak a harmadik útról való „hitvallását” (a szó választása is jellemző lehet!) mutatja be 1956 kapcsán, amolyan személyes vallomásként, a szerző politikai-erkölcsi értékválasztásaként, ideáljaként is felfogható. Nem tanulmány ez sem, hanem Bibó akkor született írásainak bemutatása jó hosszú idézetekkel, nem elemző értelmezés, hanem a vallott értékvilág kétely nélküli demonstrációja. Amennyiben vitázik, akkor a Bibót liberális vagy szocialista gondolkodónak vélő felfogással szemben teszi ezt, de itt sem hivatkozva, itt sem nevek szerint, egyáltalán, a valóban intellektuális, érveket szembesítve analízáló vita esélye e szemlélettől nagyon messze áll. A magáéval elmentés felfogásról kijelenti, hogy – jobb esetben – tévedés, aztán elősorolja a sajátját, sokadszorra is: jó tanárom, Czine Mihály is mindig így tette ezt. Hitte, mert sorsa, szereptudata, tapasztalata azt diktálta, hogy neki – illetve idézett „ikonjának” – igaza volt, van, s lesz is majd (visszatérő fordulat: „gondolatai ma is aktuálisak”), és ennek érvényesítése a jelenléten múlik (múlta) csupán, és ez az, amit állandóan megakadályoztak s megakadályoznak manapság is „valakik”.

Neszmélyi Károly elmondja például, hogy Bibó és az 1960-ban Angliában megjelent kiadvány Szabó Zoltán jegyezte előszava ma sem megismerhető, sőt „vannak közönyvtárak, ahol mindent megtesznek azért, hogy az idézett mű ne kerüljön az olvasók kezébe” (12). Már elnézést: Bibó szövegei több kiadásban olvashatók, és Szabó Zoltán esszéjét is eléri, aki akarja, igaz, középiskolásoknak feladni fölösleges talán, elég lenne, ha Bibó Istvánról tudnának, s ez meg a történelemtanárok felelőssége valamiképp. Elolvasni ma már mindent el lehet, csak épp az olvasás „mint olyan” ment ki a divatból, nem csak Magyarországon.

Egy, a harcot feladni képtelen, a nyugdíjas éveire új szereptudatot talált, a maga családtörténetének és a nemzetnek a sorsát összekötött,

intellektuálisan is elkötelezett lélek jószolgálati törekvéséről van szó itt. Neszmélyi Károly hiszi – mert hinni akarja –, hogy a népi írók álmodta haza megvalósítható, s hogy ennek terve a művekben lényegében készen áll, csak el kell „terjeszteni” az egészet. Nos, tisztelem a szerzőé, aki-vel egyet is értek szándékaim szerint (szívem mélyén magam is amolyan javíthatatlan „harmadikutas” lennék!), de minden tapasztalatom azt súgja, hogy Németh László, Illyés, Veres Péter és Bibó (!) ideáit azon a „hagyományos” nyelven, abban a beszédmódban és azzal a módszerrel, melyet ő is megtanult, melyhez ragaszkodik, lehetetlen „elterjeszteni” ma már, ha az Új Tanú példányszámát a többszörösére emelik, akkor sem. Közel száz oldalon kardoskodni azért, hogy például József Attilára mint a népiség oszlopára tekintsünk ezután, esendő dolog, főleg úgy, hogy a szemlézést 1930 táján – kijelentvén, hogy a költő a kommunista párthoz csatlakozott – lényegében befejezzük. József Attilának a folklórhoz, a népiséghez való kapcsolatát alaposan megírták, rég nem „proletárköltő” ma már, legfeljebb azok számára, akik mindenekelőtt a hatvanas–hetvenes évekbeli gimnáziumi tanulmányaikra emlékeznek. Semmiféle „visszavívó” szándék nem hoz lényegesen újat, ám azt érdemes lenne végiggondolni, hogy a költőnek a mozgalommal szembeni engesztelhetetlen ellenszenvét mi gyűjtotta fel, mert Ignótus Pál, Fejtő Ferenc, általában a Szép Szó körének „ármánykodására” fogni a dolgot vékony magyarázat (a szerző itt a szövegben nem teszi ezt!). Ez valóban intellektuális feladat lenne a javából, amely azonban csupán e roppant sűrűségű és összetett életmű egészének és belső logikájának a higgadt ismeretében végezhető el.

Püski Sándor mesélte, hogy mennyi fiatal szállította a könyveket, sűrűlödött körülöttük, mert hitték, hogy jó ügyet szolgálnak. Nos, Neszmélyi Károly ilyen ember ma, intellektussal, értelmiségi fegyelemmel s jövőbízó elszántsággal megáldva persze. Ilyen a könyve is. Jó szívvel ajánlom bárkinek, hisz’ vaskos tévedést, melléfogást nem leltem benne, szeretet és valamiféle oktatói szándék hatja át az egészet. Még az ismeretlen szavak magyarázatát is gondosan megadja mindig, a személyekről kicsi életrajzot ad a jegyzetekben (az egyikből például a *Székely himnusz* vázlatos történetét is megismerhetjük), ellenben az idézetek pontos leőhelyét általában nem közli, pedig – mivel alaposnak s hitelesnek mondja jegyzetanyagát – ez lenne a legfontosabb! A népi irodalomról ugyan semmi (szakmai) újdonságot nem tudunk meg e könyvből, de egyben biztosak lehetünk: él még valami abból a felkent elkötelezettségből, ami az Ady Endrék, a Németh Lászlók és a Czine Mihályok sajátja volt egykoron.

Keszeg Anna

A holdbéli völgy képzelete

Erdélyi Múzeum-Egyesület
Kolozsvár, 2015

Hermann Veronika

TOROCKÓ-ÚTIKALAUZ STOPPOSOKNAK

Keszeg Anna kötete arra vállalkozik, hogy egy, a magyar társadalmi tudatban jelentős szereppel bíró tér mediális reprezentációit mutassa be és helyezze különféle kontextusokba. *A holdbéli völgy képzelete* azonban jóval több ennél: a kortárs társadalomtudomány számos diszciplináját felhasználó, komplex esettanulmányok mátrixa, amely hibátlan pontossággal vezeti végig az olvasót azon a bonyolult összefüggésrendszeren, térszerkezeten, kultúrtájon és mediális képzeten, amelyet Torockónak neveznek.

Egy városi rangra törő, ám falusias jellegét megőrző, különös, hagyománytisztelő közösség, a köré épült város, valamint a város és a közösség köré épült reprezentációs és identitásstruktúrák kerülnek egymás mellé a kötetben, amely összeolvassa azokat a jelentéseket, amelyek Torockóhoz kötődnek, és finom következtetéseket von le annak kapcsán, hogyan válhat a közösségi identitás, jelen esetben a „torockóiség” márkává, amely a helyet és a helyhez köthető kulturális képzeteket másoktól különböző tartalommal tölti be. A nagyon világos felépítésű és gondolatvezetésű szöveg bevezető része a módszertani alapfogalmakat tisztázza, jó előre kijelölve egy korpuszt és egy nézőpontrendszert, amelynek alapján a szöveg később az elemzéseket elvégzi.

A kötetben a társadalmi imaginárius a legfontosabb fogalom, hiszen – ahogyan a címbéli szójáték is sugallja – fő célkitűzése, hogy igen változatos médiakörnyezet alapján mutassa be Torockó szimbolikus és professzionális reprezentációinak történetét, a társadalmi imaginárius

alapját jelentő komponenseket, mítoszokat, hagyományokat és történeteket, és rávilágítson arra, mekkora szerepet játszik mindez a torockói identitás megteremtésében és fenntartásában. Amennyiben fő célkitűzése az előzőekben vázolt, úgy fő kérdésfelvetése pedig az: vajon a torockóiség alakítja-e ki a Torockó-képet, vagy éppen az interiorizált kép hozza létre a reprezentációban a torockóiséget? A kérdés azért is jogos – és izgalmas –, mert egy olyan területről (avagy kultúrtájáról) beszélünk, amely nemcsak hagyományaiban, a közösségi identitás fikciós és absztrakt stratégiáiban, hanem tárgykultúrájában és társadalomképében is sajátos közösségi-lokális identitást épít és közvetít. Az elméleti alap, amelyet a kötet használ, az irodalomtudomány, a médiatudomány, különösen pedig az etnográfia és a kulturális antropológia módszertanaiból áll össze, és a későbbi esettanulmányok tükrében ez a diszciplináris sokszínűség nemcsak imponáló, hanem kifejezetten lényeges is. Arjun Appadurai tájképelmelete, John Urry mobilitás fogalma vagy Marc Augé *non-lieu* (nem-hely) kifejezése mind azt vetítik elő, hogy a helyre és a közösségre vonatkozó mediális reprezentációk és megértési stratégiák bonyolultabb rendszert rajzolnak ki, mint ahogyan az első ránézésre – avagy a Székelykőnél készített első szelfi után – tűnik. Torockó elemzése már csak abból a szempontból is fontos, hogy a kötetben is idézett torockói per annak volt igen korai bizonyítéka, hogyan lehet szimbolikus és metaforikus közösségből jogi, majd politikai közösséget létrehozni, avagy, a szerző megfogalmazása szerint: „A nagy torockói per története [...] éppen arról szól, hogy a kollektív képzelet és imaginárius elemeit a jog szolgáltatába lehet állítani: a történetből, a mítoszból törvényt lehet fabrikálni” (8).

Torockó egyszerre válik példává és a példa folytonos újraírásával. A kötet a társadalmi imaginárius fogalmát – egyebek mellett Cornelius Castoriadis és Charles Taylor nyomán – nem úgy kezeli, mint amely leképezi, hanem úgy, mint amely *létrehozza* a társadalom értékösszefüggéseit. A szimbolikus tér, amelyben különféle társadalmi és kulturális értékek és javak versengenek egymással, tele van olyan képzetekkel, amelyek különféle áttételeken és reprezentációkon alapulnak, és eredetük, ha nem is homályos, de semmiképpen nem vegytiszta. A mobilitás, terjedés, jelentés, fikció, reprezentáció és társadalmi imaginárius fogalmainak következetes használata révén a szöveg biztos kézzel fejti fel a torockói imaginárius különféle elemeinek összefüggérendszeit. Ahogyan *A holdbéli völgy képzelete* társadalomtudományos könyv, antropológiai-etnográfiai és irodalomtörténeti elemzés, éppen úgy lehet

egyfajta útikalauz is, amely azonban nem a Székelykő és a két naplemente fizikai, hanem a teljes közösség és tér szimbolikus útvesztőiben segít az olvasónak eligazodni. Ez a bédekker nem azoknak szól, akik hajlandóak különféle obskúrus legendákon keresztül politikai/szakrális hatalmat tulajdonítani bizonyos tereknek, hanem azoknak, akik egy közösség történetének szimbolikus elemein keresztül nemcsak a lokális és a globális, hanem az ugyanaz és a másik – egyszerűbben szólva, az én és a máság megértésének stratégiáit keresik.

A torockói közösségi identitás megértéséhez szükséges a hely és tér fogalmainak tisztázása is. A kötet az 1980-as években bekövetkezett, a társadalomtudományban térbeli fordulatként (*spatial turn*) emlegetett váltás fogalmaival amellet érvel, hogy az identitás térbelisége (vagy térhez kötöttsége) egyúttal az identitás kommodifikációjához is hozzásegít. Megváltoznak az értékek, és megváltozik a csere forgalma is abban az elmozdulásban, amely térből helyet, globálisból lokálist, legalábbis egyfajta globalitáshoz köthető, új típusú lokálist teremt. Torockónak a magyar vizuális és nyelvi reprezentációkban betöltött helye elég jól bizonyítja, hogyan válik egy távoli rács mentén valami mégiscsak ismerőssé, közelivé. Az utolsó fejezetben elemzett „holdbéli völgy”, a kultúrtáj képzete már itt is megjelenik, hiszen e koncepció lényege az, hogy egy eleve adott, természetéből adódóan legendás tájban az emberi kultúra és civilizáció mítoszai is megjelennek. A táj poétikai felhasználása pedig egyenesen vezet a mitizált táj márkázásához is. Nemcsak a Székelykő és a kettős (székely–német) eredet, hanem maga az elhelyezkedés, a völgy mint földrajzi tényező, illetve a völgy mint kulturális toposz is erősíti ennek jelentőségét. A torockói tündérvölgyben vasat bányászó, keményen dolgozó, a tájat magukévá tévő emberek története hosszú évszázadokra eldöntötte, hogy a torockóiség egyszerre jelenti a metaforikus eredet büszke legitimálását, és a kulturális diverzitást a kemény munka fikciójával elutasító társadalmi hierarchiát.

A holdbéli völgy képzelete a sajtótermékeket, a turisztikai és néprajztudományi prózát, a szépirodalmat, a népművészet termékeit és a különféle vizuális tartalmakat egyaránt vizsgálja abból a szempontból, hogyan jelenik meg bennük Torockó és a torockóiség. Képzet, képzelet és reprezentáció fogalmai Torockó kapcsán is létrehozhatják azt a misztikus, nem létező helyet, amelyről György Péter is ír *Állatkert Kolozsváron. Képzelt Erdély* című könyvében. Itt nemcsak arról van szó, hogy bizonyos régies vagy kultikus beszédmódok hogyan jelennek meg például helytörténeti munkákban vagy galaxis-útikalauzokban, hanem arról is,

hogyan az utazásnak milyen új módozatait alakította ki a mítoszok illetően legitimálása. Elég csak a csíksomlyói búcsú körül kialakult, elsősorban Magyarország felől érkező hisztérikus érdeklődésre utalni, amelyben a zarándoktség később modern változata találkozott a rosszul értelmezett hazafisággal, a turizmusból meggazdagodni reménykedő magyarországi és helyi szolgáltatókkal (lásd Csíksomlyó Expressz), sőt olykor valamiféle revizionista lázálommal is. A helyek és terek mitikussá válásának elsődleges feltétele ugyanis az, hogy láthatóvá és elbeszélhetővé váljanak. *A holdbéli völgy képzelete* öt fejezetben mutatja meg azokat a láncolatokat, amelyekben Torockó és a torockóiak láthatóvá és elmondhatóvá válnak – nemcsak mások, hanem önmaguk számára is.

A kötet gazdag példatára, látványos esettanulmányai megmutatják, hogy az eredet és az identitás hogyan kerül át a nyilvánosság tereibe, és mindez miként változtatja meg a nyilvánosság szerkezetét és képeit. Azt is fontos kiemelni, hogy bár a társadalmi képzelet jelentései mozgékonyak és gyorsan változnak, mindehhez a megfelelő technológiai környezet is szükséges. Vagyis a szöveg – az én megfogalmazásomnál jóval meggyőzőbb módon – azt állítja, hogy egy adott társadalmi struktúra és kulturális környezet egymásra hatásában mindig ott van a korszak technológiai kontextusa is. *A holdbéli völgy képzelete* a „Torockó-imagináriust” (27) több komponensre osztja, melyek aztán a kötet esettanulmányait is alkotják. Ezen összetevők pedig: szabadság, endogámia, multietnikusság, individuumellenesség, sajátos materiális kultúra, unitarizmus és kultúrtáj.

Amellett, hogy a szöveg a bevezetőben felvonultatott terminusokat a további fejezetekben magabiztosan vezeti tovább, van néhány szöveg, amely mindegyik részben megjelenik: ezek a szövegek, ha úgy tetszik, egyszerre inter- és metatextusként is végigvonulnak a kötetben. Ilyen Jókai Mór *Egy az Isten*, Ignác Rózsa *Torockói gyász* és Gyallay Domokos *Vaskenyéren* című regényei, illetve Orbán Balázs monumentális Székelyföld-monográfiájának Aranyosszékről szóló része. Elképesztően izgalmas, ahogyan *A székely önállító köztársaság* című fejezetben Indig Ottó 1931-es, *Torockói menyasszony* című színdarabját és az abból 1937-ben készült, azonos című filmet elemzi. A darab jóval később, 1991-ben a Vidám Színpadon került bemutatásra, 2006-ban pedig *Menyasszonytánc* címmel rendeztek belőle klezmer-musicalt a Budapesti Operettszínházban. Ez utóbbi azért is fontos, mert a darabban szereplő lány zsidó származású, ami az 1930-as években egyenlő volt az idegenséggel. A szöveg ezt a példát annak érzékeltetésére is hozza,

ennyire nehéz olyan reprezentációt találni, amely a másikban – például a környékbeli lakosságban – nem az ellenséget látja. „Az a hagyományosan magyar tér, mely már nem része a magyar közigazgatásnak, mitizálódni kezd, hordozni kezdi a kitüntetett nemzeti tér attribútumát, miközben ebbe az ismerősnek vélt, hiszen egyezményesen magyar térbe valamilyen módon integrálni kell az (egyébként mindig ott levő) idegen elemeket. Ez az integrálás azonban a legtöbb esetben vagy *elmarad*, vagy *ellenségfogalmak megteremtésével helyettesítődik*” (58 – kiemelés: H. V.). Ezen stratégia megjelenik egyébként a határon túli magyarsággal kapcsolatos vélt vagy valós konfliktusok magyarországi reprezentációjában is, de a két világháború között megjelent például a budapesti Állatkert építését övező különös diskurzusban is.

Az 1930-as években nem csak a színpadon és filmen, de az öltözködésben is megjelent a nacionalizmus, a trianoni döntés miatt érzett sérelem a népviseletek, főleg pedig az erdélyi viseletek motívumait a mainstream öltözködésbe is becsempészte. *A holdbéli völgy képzelete* nemcsak azzal foglalkozik, hogy Tüdös Klára budapesti szalonjába hogyan kerülhetett torockói menyasszonyi párta, hanem azzal is, hogy a viseleteknek, általában az öltözéknek és a tárgyi kultúrának mennyire fontos része az ideológia és a politikum. *A Torockói menyasszony* metaforája és a metafora lebontása egyszerre jelenik meg a *Piros csizmás parasztok* című fejezetben, ahogyan az öltözetben megjelenő nacionalizmus nemcsak szimbolikus, hanem materiális kiterjesztést is kap. „A leírás szépen dokumentálja, hogy a torockói viselet éppen a kollekciók legelőkelőbb eleméhez, a menyasszonyi viselethez kapcsolódott, s ezzel tulajdonképpen egy olyan logika megjelenését dokumentálja a huszadik század negyvenes éveiben, mely később válik elterjedtté: az azonos reprezentációk különböző médiumokban való egyidejű, és egymást támogató megjelenését” (85).

A kötet tele van olyan tartalmakkal, amelyek nemcsak egy adott szöveghelyen működnek, hanem később egészen új jelentéssel telítődnek. A szerkezet így nemcsak leírja, hanem meg is valósítja a társadalmi képzelet mobilitását és asszociatív működésmódját. Az ehhez hasonló elegáns, összeérő és egymással kaleidoszkópszerűen forgó példák, az összekapcsolt, de önmagukban is érthető kontextuális és módszertani mezők, a 18–19. századi irodalomtörténetet és képzőművészetet biztosan kezelő, de azokat a kortárs társadalomtudomány módszertanaival elemző mátrix nyomán lesz *A holdbéli völgy képzelete* revelatív és inspiráló olvasmány. Nem csak Torockó miatt.

Bodor Ádám

A barátkozás lehetőségei*Novellák és film*Magvető Kiadó
Budapest, 2016

Dánél Mónika

ÚTON*Kulturális és mediális kontaktzónák**

„ – Emerik úr akar tőlem valamit – mondta Amirás.
 – Persze – mondta Emerik úr. – Azt akarom, hogy jól
 érezze magát.”

Bodor Ádám: *A barátkozás lehetőségei*

Két szempontból is rendhagyó kiadványnak minősül a Bodor Ádám nyolcvanadik születésnapjára megjelentetett *A barátkozás lehetőségei*. *Novellák és film* címet és alcímet viselő Magvető-kiadvány. Egyrészt éppen az ünneplés miatt egyedi, másrészt egyáltalán nem gyakori jelenség az irodalmi mű és megfilmesítésének közös megjelentetése. A kiadvány négy novellát tartalmaz az ünneptelt szerzőtől, és a könyv címét is adó, Ferenczi Gábor rendezésében készült 2007-es tévéfilm DVD-mellékletét, amely a *Sofőrünk egy rosszabb napja*, a *Füledt reggel*, *A barátkozás lehetőségei*, *És akkor majd látjuk egymást* című novellák egybefűzött adaptációja. A születésnapi alkalom és a köszöntés, ajándékozás hangulatát az első lapok egyikén látható, Bodor Anikó által készített szerzői fotóportré is emeli, és feltehetőleg ez a hangulat vezérelte a kiadó munkatársait, hogy

* Az írás a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával, illetve *A másság terei*. *Kulturális tér-képek, érintkezési zónák a kortárs magyar és román irodalomban és filmben* című OTKA NN 112700 számú projekt keretében készült.

nemcsak díszszalaggal átkötött könyvet ajándékoztak az ünneptelt írónak, hanem egyedi kiadványukkal egyúttal az irodalom megfilmesítésének közkeletű főbiáját is felülírták a novellák és a film közös kiadásával. Ezáltal a film és irodalom olyan közös terét állították elő, amely sok szempontból érdemli ki a megkülönböztetett figyelmet. Így egymás közelségében az irodalmi szövegek és adaptációjuk legelőször is azt a téveszmét tudják eloszlatni, hogy egymás helyettesítőivé válhatnak. Miközben a film és irodalom mediális sajátossága, egyediségük, felcserélhetetlenségük éppen az intermediális viszony-tér révén jelenítődik meg, aközben az a köztes, közös zóna is erőteljesebbé válik, amely a viszonyukból keletkezik, és amely immáron sem pusztán az egyiké, sem pusztán a másiké. Ez az érintkező (intermediális) zóna ugyanakkor a viszonyba kerülők különbségeit is színre juttatja. Az adaptáció számos változtatással marad „hűséges” az irodalmi előzményeihez. A kiadvány tehát – ünnepi eredetétől elszakadva, ám azt így még inkább kiemelve – film és irodalom „barátkozásának” termékeny lehetőségeként az adaptáció és intermedialitás oktatása számára is ajándékká változhat.

A közös térképzés, a két médium egymásra hatásának első sajátosságaként nevezhetjük azt, ahogyan a korábbi Bodor Ádám válogatott elbeszélésekből, a *Vissza a fülesbagolyhoz* című kötet szövegeiből válogatva az ünnepi könyv esetében az adaptáció elve szerkesztői, szerkezeti elvvé változik. Nemcsak abban az értelemben, hogy a négy megfilmesített novella került külön könyvbe, hanem ezek sorrendjét is a film alakítja, illetve rendezi majd újra. És már a film előtt szorosabb kapcsolat képződik az így kiválasztott négy írás között, mintha egy vaskos elbeszéléskötetben olvasnánk őket. Bár az utolsó novella címe a szöveg ismeretében ironikussá változik, mégis a címek is jeleznek egyfajta elmozdulást a rosszabbtól a lehetőség irányába. Ugyanakkor a „sofőrünk” közösségi alanyával és a füledt reggeli köztérben (sarki kocsmában) hallgatózó női alakkal az első két novella – bár eltérő módon – a szubjektum pozíciókat valamilyenfajta köz(össégi)be helyezi bele. A privát világ (egy sofőr napja, egy férfi és egy nő magánbeszélgetése) mások közvetítésén keresztül történik, a nyelvi pozíció egyszerre közlő, közvetítő és megfigyelő. A két utolsó novella magánkapcsolatokra fókuszál, egy barátkozás lehetőségére és egy intim kapcsolat megszakadására, azonban itt is azt tapasztaljuk, ahogyan valamilyen elidegenítő effektus, eltávolító eszköz bekerül, illetve eleve benne van a privát viszonyban: a harmadik novellában a bérló Amirás valamiért nem tud felszabadulni barátkozni háztulajdonosával, a negyedikben a szakító férfi pedig

maga helyett egyik távcsövet ajándékozta intimitást előállító protézis-ként (volt) kedvesének, ugyanakkor egy megfigyelő rendszer titoktartáson alapuló struktúráját interiorizálja magánszakítására. Az *És akkor majd látjuk egymást* című utóbbi és utolsó novella első soraiban olvashatjuk a férfi elhatározását, amelyet később a titoktartásra hivatkozva végre is hajt. („Kuptor Dzsoni, a volt őz megfigyelő még őz megfigyelő korában elhatározta, hogy szakít Weisz Gizellával. [...] De amikor a bizonyos új mesterség felől érdeklődött, Kuptor Dzsoni arca megkegyelmedett: – Szigorú a világ. Új mesterség, ennyi legyen elég. Hogy micsoda, azt nem mondhatom meg” [40].) A privát és nyilvános, magán és közösségi, intim és megfigyelői struktúrák szétszalazhatatlan kötegekként jelennek meg ezekben az emberi viszonyokban, és Bodor Ádám szövegeinek egyik legsajátabb tulajdonságát viszik színre: az intimitás, a magánvilág a nyilvános, a közösségi és a megfigyelő rácsozatá(ba)n jöhet létre, és maga a nyelv is ilyen rácsozatként jelenítődik meg. Az egymásra utaltság, egymásra *figyelés* ambiguitása bontakozik ki a szövegeiben, a kelet-európaiság egyik tulajdonságaként is. A szálloda portása külső, szokatlan jelekből, nyelvi ki-nem-mondásokból igyekszik megfejteti a szálloda sofőrjének viselkedését, a megszokottól eltérő volta miatt egyáltalán nem közönyösen, egyre involválódottabban. A kocsmában elcsípett párbeszéd alapján a hallgatózó nő a beszélgetők viszonyára lesz kíváncsi, a háztulajdonos pedig ráerőlteti figyelmét, barátkozását a bérlőjére, a távcső mint az optikai intimitás eszköze pedig ezt az ambiguitást teszi mediálisan evidenssé. („S ha Weisz Gizella arról a halomról, a kopár éleken sietve utánaered, meglesi, merre tart és hol állapodik meg, és ott a közelében kibérel magának egy nem engedélyezett kilátóhelyet, s onnan addig figyel, amíg egyszer a volt őz megfigyelő is távcsővel pásztázza a környező halmokat, akkor a vastag, karcolt lencséken át talán egyszer egymás szemébe néznek. Az akkor olyan jó lesz” [40].) Az intim közelséget helyettesítő, a távolság áthidalását szolgáló távcső hipotetikusán mégis – nyelvi többértelműségével – az egymás szemébe nézés technikai (segítő) eszközévé is válik. Tehát nem pusztán karikírozása történik egy elbocsátott női elképzelt/feltételek kereső útvonalnak, hanem ironikusan ugyan, az interperszonális kapcsolatok közelségében is benne lévő „karcolt lencsék” közvetítő és elfedő medialitását is jelezheti a szöveg. Ugyanakkor ennek az írásnak a hazug férfi nézőpontja, a „bizalmasabb” mesterségre hivatkozó (privát) szakítás elhatározása egyben a női alany intimitását is az őz megfigyelő technikájához hasonló megfigyelővé idegeníti el. A megfigyelés adott, az

viszont egyéni – ez esetben férfi – teljesítmény, hogy ki hogyan alkalmazza, „hasznosítja” a magánvilágában, és ezzel hogyan változtatja a hozzá kapcsolódó másik személy intimitásának alaptapasztalatává is. A könyv és film címadó novellája pedig a barátság és barátkozás elsőre talán nem is annyira szembeütő nyelvi különbségét tudja színre vinni, egyben a prózaíró nyelvi ökonómiáját és precizitását is jelezve. A háztulajdonos Emerik beszélgetni, barátkozni kíván Amirás nevű bérlőjével. A többi novella köztes (szálloda, kocsmá) tereihez hasonlóan a bérelt lakás szintén a privát és a nem-magán között helyezi el a lakóját, így pszeudoprívát, a tulajdonostól függő szubjektumpozíció jut a bérlőnek. Az lesz a novella tétje, lehetősége, hogy a két figura képessé válik-e eme hierarchikus és anyagi struktúrának a barátkozás irányába való átalakítására. A lehetőség adott a tulajdonos beszélgetés-indítványával, a sós vízben való közös lebegéssel, lubickolással, azonban hogy mégis ez a szöveg címe, annak egyrészt a bizalmatlan és az ezt erőteljesen megváltoztatni akaró szubjektumpozíciók nehezen kimozdíthatósága lehet az egyik oka, másrészt ezen pozíciók egy átfogóbb bizalmatlanságot árasztó közegben szituálódnak, illetve ez a légkör befolyásolja, ahogyan ezt az alábbi dialógusokból meg tapasztalhatjuk:

– Nem tud barátkozni, Amirás – jegyezte meg Emerik úr. – Mondja, mi bántja?

– Nem tudom, Emerik úr. Nem tudom, mi van velem.

Már bent ültek a kocsiban, amikor Amirás hirtelen kiszállt, elrohant a kicsi tó széléig. Sebtiben szedett még egy jó marék szedret, két kezében tartva nehézkesen ült vissza a kocsiba, hogy a szemek el ne guruljanak, és tűrte, hogy Emerik úr becsatolja melle fölé a biztonsági övet. Megkínálta a háztulajdonost, aztán maga is szájával fölébe hajolva belekóstolt, kissé türelmetlenül, hogy a fennsíkkal való találkozását teljessé tegye.

– Emerik úr akar tőlem valamit – mondta Amirás.

– Persze – mondta Emerik úr. – Azt akarom, hogy jól érezze magát.

Már beindította a motort, jobb kézzel belenyúlt Amirás markába néhány szem szederért.

– Nekem van még a tavalyiból – mosolygott. – Persze, bor formájában. Mindjárt meg fogjuk kóstolni.

– Emerik úr nagyon kedves hozzám – mondta Amirás.

Emerik óvatosan vezetett a hullámszó dűlőúton, a műúton aztán rákapcsolt.

– Az bizony – mondta. – Mindjárt meg fogjuk kóstolni.

És előtte bekapunk egy kicsi töpörtyűt vöröshagymával. De be ám!

– Jó – mondta Amirás. – Legyen úgy, ahogy Emerik úr kívánja. (35)

Az alárendelődő és bizalmatlan Amirás – az „akar tőlem valamit” prekonceptióban megnyilvánuló – belső felügyeltsége egy személyhez köthető kíváncsi valóság megfigyelésére módosul. Az alap, a légkörszerű bizalmatlanság köz(-)érzete egy konkrét személyhez való viszonyulásban válik nyilvánossá, és az elmozdulással a barátkozás kezdetjellegének lehetőségét valóban megteremti.

Hasonló módon teremti meg az interszónális viszonyokban benne lakozó kölcsönös megfigyelő és bizalmatlansági struktúrát a *Sofőrünk egy rosszabb napja* párbeszédei is:

Nemes már lohol is tovább, én pedig székestül megfordulva bekönyökölköztél Juci ablakán. Mondom neki, én ma nem láttam Duj-mondot. Ő sem látta, mondja, de vajon ő látott-e minket? Mégis, most mi lesz? Igaza van, ezt jó előre tudni.

A sofőr úgy kapja fel a kagylót, mintha éppen a feje mellett lenne. De biztos ott is van, ha leheveredett valamelyik ágyra.

– Keresett a főnök – mondom.

– Gondolom.

– Most az egyszer falaztam neked.

– Magadnak falaztál – mondja erre.

– Hát akkor magamnak falaztam. De miattad.

– Na, ne falazz – mondja, és máris leteszi.

Nem falazunk, mondom Jucinak, a sofőrünk is erre kér. (13)

A szálloda mint átmeneti tér (nem-hely) és munkahely egyszerre közös, nyilvános és privát viszonyoknak a helye. A munkahelyi személyes kapcsolat az egymásnak való „falazás” egy panoptikus megfigyelő szerkezet kereteiben zajlik. Ugyanakkor nem válik szét élesen benne a saját magánvilág (otthon) és a nem saját tulajdon (a következő időzetben például a szállodai kávé):

Hogy ez a Nemes engem szeret, az nekem magas. Miért szeretne? Talán otthon is beszélt rólam a feleségének, aki név szerint ismer, és akinek néha eszébe jutok. Na nem. Hagyjuk a fenébe az ilyeneket.

Tizenegy után veszem a termoszmot, átballagok a bárpulthoz, hogy a lány töltsen meg kávéval. Én otthon is ezt a kávékat iszom. (15)

A négy novella tehát (kelet-európai) panoptikusságban zajló emberi kapcsolatok árnyalatait hozza létre, az ironikus nyelvi magatartással olvasójukat pedig egyszerre familiarizálja az intim viszonyokba és távolítja el a megfigyelői pozícióba. A magyar, román, angol, francia felirattal ellátott adaptációmelléklet pedig saját médiumában teremti újra a novellák atmoszféráját, a négy szöveg összefűzésével éppen a nyelvi alkotások megkülönböztető jegyeként felcserélhetetlen közös atmoszférájukat hangsúlyozza ki, amely ugyanakkor mindig is egyben valamilyenfajta interpretáció függvénye. Az atmoszféra a szöveg által, a szöveg hatásában keletkezik jellegzetességként és legnehezebben megragadhatóként. Ebben az esetben viszont azt is mondhatjuk, hogy miközben Ferenczi Gábor alkotása szereplőket, tájakat, tereket, történeteket teremt, közben a szövegeknek olyan interpretációja, amely azt a hatást fordítja filmre, melyet Bodor Ádám egy interjújában a mondatok fölött lebegő finom páráként írt le.¹ A történet-szálakat nyitányyszerűen felvezető film narrációja megszakítást, beékelést és novellához hasonló csattanószerű befejezést alkalmaz, tehát egyszerre keretes, alinearás és lineáris, vagyis olyan narratív struktúra jön létre, ahol a hiányok és érintkezések, aszindetón/átugrás, kihagyás és átkötés egyaránt alakítják a narratív folyamatot. És ennek a struktúrának a legkifejezőbb vizualizációja a természet tájjá alakító utak és utazók egymást érintő, átfedő és továbbhaladó volta, illetve olyan közterek mint megállóhelyek és egyben a narratív átkötések terei, ahol a különböző történet-szálak összefuthatnak, és az utasok az autókban mint mozgó intim térben más intimításokkal érintkezhetnek.

1 Vö. „A prózában az a rétege, amit én sokra tartok, az egymásnak válaszoló, más-más színben visszatérő, ismétlődő események, az a finom pára, ami a mondatok fölött lebeg, az csak egy nagyon szűk olvasói igényben él tovább, az átlagot elsősorban a történet érdekli, annak is nem ritkán a pikánsabb elemei.” *„Megtorló eljárásokon töröm a fejem”*. Kérdező Papp Sándor Zsigmond, <http://nol.hu/kultura/oncsalas-lenne-abrandokat-kergetni-1513185>. A szerző több művének van filmes adaptációja, itt most a Cannes-ban a *Cinefondation* programban első magyar alkotásként frissen díjazott Andrasev Nadja-féle *A nyálantás nesze* (2016) animációt emelem ki, amely Bodor Ádám *Megbocsátás* című novelláján alapul.

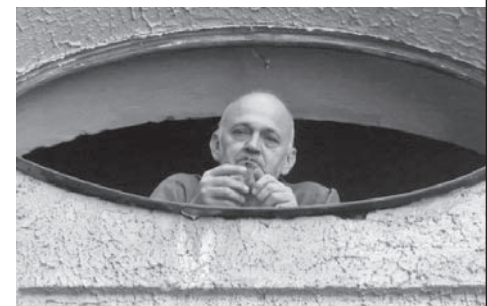

A hegy mint narratív tér takarásaival, tágas látképeivel egyszerre tud a benne araszolás és a megfigyelői rálátás közegévé változni. Alig látjuk egyfelől (technikai felerősítéssel először halljuk) a lassan haladó Daciát a hatalmas hegyoldalban, másfelől egy bőrkabátos alak távcsővel figyeli a tájat. A hegy természete a találkozás és a megfigyelés közegévé formálódik át a filmes diegézisben, a *voyeur* és *flâneur* közös terévé, közérzetévé. A beleolvadás, elrejtőzés lehetőségének és a megfigyelés rácsozatának kettőssége szervezi mind a természeti táj, mind az épített terek vizuális stratégiáit. A kamera vertikálisan és horizontálisan is egyaránt tud megfigyelővé és az intimitás, barátkozás távlatába emelkedni. Megfigyelők és megfigyelték rácsozata jelzi a megjelölt világ „karcolt lencséken” keresztül, azaz a mediális közvetítés általi közös megfigyelésben való jelenvalóságát.

Finom hangsúlyokat változtat meg az adaptáció, a négy történetből csak az egyik figurái beszélnek magyarul, ám őket is egy román nő hallgatja kíváncsian, vagyis érti a másik nyelvet, a film tehát egy román–magyar interkulturális kontaktzónába helyezi a történetszálakat, és ezzel a novellák névhasználatát bontja ki. Az egyik női karakter pedig a történetszálakat az úthoz, közterekhez hasonló összekötő voltában központi figurává változik a filmben, erről a nomád női karakterről azonban az utolsó novella kapcsán jelzett férfinpozíció leválik (a szakítást nem kontextualizálja hazugság). És így sokkal erőteljesebben mutatkozik meg a kölcsönös intimitásban az aktív női pozíció, ezzel gender szempontból is lényeges eltérést eredményez a film. Másfelől meg *A barátkozás lehetőségei* című novella párbeszédei főként egy nem a kommunizmusban szocializálódott olvasó számára szintén a genderkódok felől válnak érthetővé. A két férfi beszédében színre jutó hatalmi mechanizmus (amely nem egyoldalúan a felettes pozíció erős-

ségéből áll pusztán, hanem az alárendelődés statikusságából is) a filmbeli alakítások révén „feminizáltként” is láthatóvá teszi a „lépegető” Amirás karakterét.

A természet mint a Bodor-szövegvilágok alapeleme a filmben egyszerre jelenik meg alakító tájként és vizuális ikonográfiává alakíthatóként, a férfibarátkozás számára vizuális utalásokként válik közeggé. A krisztusi ikonográfiai motívumokkal a boldog lebegés vizuális és kulturális ambiguitása jut színre.

A női alak viszont egyszerre megfigyelő-megfigyeltként beleolvad a tájba és végképp beletartozóvá lesz, a sofőr figyelmetlensége révén visszajut a természetbe, végérvényesen kikerül a panoptikus struktúrából. Ezzel a film a vizuális reprezentációban újraalkotja a klasszikus női természetközelséget és a férfi kulturális kód oppozíciót. A tájjal való érintkezés optikai távlatból látszik kulturálisan kódoltnak a barátkozás esetében, míg az elbocsátott női alak esetében a tájjal való haptikus érintkezés (optikailag) láthatatlanná válik a sofőr számára. Az optikai megfigyelhetőségből (az út szélén ülő nő képe akár a *Milyen is egy hágó?* című novella adaptációja is lehetne) fokozatosan a tájba belevesző haptikus közelségbe kerülő női alak úgy jár a hegyen, mint egy vadállat, nem az utak rendjét követi, hanem átvág, átugrik rajtuk, és ezzel a narratív csattanás passzív alanyává válik. És ezzel a film az utolsó novella ironizált női bolyongását, a távcsővel való intimitás keresését tragikus kimenetelűre hangolja át. A sofőr azért nem látja, mert optikailag és az utak rendjét követve közlekedik, a nő azért hallja meg későn a közeledő autót, mert érzékeivel máshol van, a távcsőbe néz, és a viszont- (távcsöves) tekintet nélkül érzékelhetetlen látvánnyá válik. Paradox módon valóban csak egy alapos, a hegyen minden mozgást letapogató távcső számára válhatna láthatóvá.

A természeti táj és az emberi érintkezése, a Bodor-próza jellegzetes felcserélődő, átjáró figurációi² a filmben is színre jutnak tehát a női

2 Ennek reflexív szövegpéldája a következő idézet: „A tó egyik felén, a fehér, sós rögök mögül szederbokrok cserjése vonult, az elvadt bokrok csak combig értek, azért Amirás hátat fordított Emeriknek, amíg vetkőzött. Közben nézte, nézte ezt a némileg állatra emlékeztető vad növényt, olyanféle csodálkozás ült a tekintetében, mintha nem tudná eldönteni, látott-e életében már eleven szedret. Közben talán megérezte azt a tulajdonságát is, hogy alattomban képes változtatni a táj hangulatán. Az egészen világos, hol sárgás, hol fehér talaj fölött, a kicsi levelű, vézna szőrös indákon ülték a kővér csillogó szemek. Ezek a szederszemek hordozhatták ennek a kietlen fennsíknak minden rejtélyét; Amirásban homályos vágyakozást ébresztettek.” (33–34)

alak animalizálásával, a tájba való haptikus beletartozásával. Az érintés hiányától űzött női (magán)csapás így köti össze és zárja le az úton szabályosan haladó autó és fájdalmába vadult nő ütközeteként a filmet.

A csak köztereket mutató és természeti tájat közeggé alakító film egyrészt posztindusztriális, kelet-európai (groteszk) vizuális reprezentációt teremt, másrészt a táj etnicizálásának reflexív ironikus jeleneteiként érthetők azok a képsorok, amikor a kamera román havasi kürt hangkíséretével bejárja a szálloda falán látható, a vadvilág és a szocialista építészet közös terét teremtő festményt. Egyszerre lokalizál a természeti adottságok révén (például sós tó), emellett a festmény kapcsán a vizuális reprezentáció etnicizálásának öniróniáját is nyújtja, és ezzel a Bodor-szövegek finom (ön)iróniáját is újratерemti, melyek hangulatahoz a filmben a Zuboly együttes *Indulj el egy úton* kezdetű számának dallamai, a filmnarrációt tagoló és ritmizáló funkciója is hozzájárul.

A film a természeti táj légköreként – mint ami az útvonalak, történetek szakadásait és érintkezéseit kipárnázza – a megfigyelést, a megfigyeltséget állítja elő. Ugyanakkor a felügyelt (optikai) táj és az érzékelt (haptikus) táj kettősségével természeti-emberi-kulturális érintkező közegeként is megalkotja. Mindez a kamera szerepét is önreflexívvá változtatja, mint amely megfigyelőként tud beleveszni a tájba, és ezt az ambiguitást visszafordíthatóvá teszi a novellák nyelvére is, mint amelyek oly bensőségesen közvetítenek megfigyelt intimitásokat, hogy ezáltal (nyugati, illetve fiatal, nem kommunizmusban szocializálódott, azonban atmoszférára érzékeny) olvasójukat is intimizálják a közmegfigyelésbe. Az ünnepi kiadvány tehát irodalom és film érintkező zónájának teremti meg a feltételét, és ebben az intermediális térben a két médium – egymás helyettesítése helyett – az egymást folytonos újraértelmezésre sarkalló példaként juthatnak színre.

Cserna-Szabó András

Sömmi.Magvető Kiadó
Budapest, 2015

Réti Zsófia

SÖMMI ÚJ?

Időről időre elhangzik, hogy a Rózsa Sándor-hagyománynak vége. *Möghótt*, *sömmi* újat nem lehet róla mondani. Talán az első ilyen hangok a Krúdy Gyula-féle Rózsa Sándor-kötet, a *Rózsa Sándor – A betyárok csillaga Magyarország történetében* megjelenése után törtek utat maguknak, de 1971-re, miután Oszter Sándor a legendás filmsorozatban *összevonta szemöldökét*, egészen bizonyosan a magyar popkultúra bevett álláspontja lett, hogy Rózsa Sándor-ügyben nincs már *sömmi* látnivaló. Aztán amikor a Rózsa-féle parasztromantikát a meg-megújhadó nemzeti öntudat tűzte a címerére, a Rózsa Sándor-legendárium még inkább kiszorult a közbeszéd fősodrából.

Cserna-Szabó András regénye ilyen előzmények után, sőt ezek tökéletes tudatában hozta vissza Rózsa Sándort, a Gazdát az irodalmi köztudatba. Persze kicsit újrafazonírozva, a 21. század egyre kevésbé finnyás ízléséhez és egyre szaporodó, konkurens hagyományaihoz igazítva. Cserna-Szabónál ugyanis egymásba fonódik az összes lehetséges Rózsa Sándor: a népdalok betyárhőse, Móricz és Krúdy legendás alakjai, a levéltári iratokból és történelmi adatokból kihámozható Rúzsza, és a hetvenes évek magyar easternjeinek világa.

A Rózsa-hagyomány feltárásában a szerző tiszteletre méltóan alapos munkát végzett, és a *Sömmi* gyakorlatilag a teljesség igényével lép fel a különböző betyártradíciók felvonultatásában (ezek részletes és értő

áttekintéséhez lásd Hlavacska András kritikáját).¹ Ebből a szempontból Cserna-Szabó nem is Rózsa Sándor történetét mondja újra, hanem a teljes betyárhagyomány egy lehetséges összegzését kínálja, ahogy több kritikus is megjegyzi, Quentin Tarantino briganti stílusában.

Mindehhez a magyar pusztá kollektív tudattalanba égett, hungarikummá avatott képe a háttér, maga a nagy *sömmi*, ahogy már Rózsa Sándor születésekor az apja is látta: „Mert tényleg nem látott az András gazda semmit, vagyis hát éppen azt látta, a semmit látta az ablakból, mert a nagy sík és az ég sárgán összeolvadt, elvesztette határait és semmivé lett, szokásos jelenség ez az Alföldön nyaranta, hívják úgy is, hogy »a síkság csókolózik az égboltozattal«, a balástyai parasztok meg úgy mondják: »a sömmi sömmi«, olyan ez, mintha körülöttünk teljesen megszűnne a világ, és mi a semmi közepén ülnénk, és én egyszer még arra is gondoltam, hogy ez éppen olyan, mintha a semmi lenne a gombóc, az ember pediglen benne a szilva, és ha a gombóc semmi, akkor benne a szilva is semmi, és ettől a gondolattól igencsak megijedtem” (8).

Külön izgalmas, ahogy a regény különböző helyszínei, akár a papírmasé díszletek, fel-felbukkannak a *sömmi* közepén, mint mesekönyvben a kihajtogatható ház: Andrikó halász tanyája, ahol egyik nap halpaprikás van, másik nap meg paprikás hal, ilyen-olyan csárdák, nádasok, ahol egy-egy jó barát, üzletfél vagy ura által elhanyagolt menyecske, koszt és kvártély mindig várja a harcban megfáradt betyárokat. A történet a könnyed szórakozásra vágyó olvasót lebilincseli: igazodva a popkultúra hagyományos vonzerejéhez, a *Sömmi* éppen annyi szexualitást és erőszakot vet be, hogy megálljon a horror és a pornó mainstream felőli oldalán, bár azért mindkét témában bőven szolgál kritikában kifejezetten nem idézhető, viszont ízes és élvezetes megfogalmazásokkal. Az elbeszélő, a betyárkodásba tisztességgel beleöszült Veszélka Imre, „a legszöbb paraszt” ráadásul enged annyi könnyítést az olvasónak, hogy a szögedi ő-ző nyelvjárást egy beszédhiba miatt maga nem beszéli, csak mikor egyenesen idéz a Gazdától vagy valamelyik, a helyi dialektusban megnyilvánuló betyár cimborájától. Ezzel kapcsolatban, a doktornál tett gyermekkori látogatásáról így mesél: „azt mondta, [...] mondjam szépen, hogy »sömmi«, és én mondtam is szépen, hogy »semmi«, és a doktor bánatosan rázta a fejét, tanácstalanul tárta szét karját, majd azt mondta, hogy illet még soha nem látott, olyan ez a

1 HLAACSKA András, *Egy Rúzsza a Rózsák között*, KULTer.hu 2016. március 3., <http://kulter.hu/2016/03/egy-ruzsa-a-rozsak-kozott>.

gyermek, mintha pesti volna [...], ez a gyermek beszédhibás, és ráadásul gyógyíthatatlan” (29).

Bár a fantasztikus irodalomban értelemszerűen folyamatosan jelen van a természetfölötti, csak az elmúlt néhány évben vált a populáris kultúra fősodrának részévé (valahol a Harry Potter-sorozattal kezdve és a vámpírkönyvekkel és -filmekkel tetőzve – manapság talán újra egyre inkább a *young adult* műfajba szorul). Ehhez mérten a mi Rózsa Sándorunk sem az a Robin Hood-szerű igazságosztó, aki a szegényeknek adja, amit a gazdagoktól vett el, és aki Kossuth oldalán minden csip-csup bűnétől megtisztulva küzdött a magyar szabadság ügyéért. Ehelyett a *Sömmi* egy olyan negatív fejlődésregény, mondhatnánk: romlásregény, amely egy kényszerből betyárrá lett, de később az ördöggel alkut kötő, egyre unottabb, s unalmában egyre inkább vérszomjassá, állatias szörnyeteggé váló ember útját meséli el – erre utal a hátsó borítón hunyorgó Rózsa Sándor-kép is az apránként, alig-alig feltűnő szarvakkal a kalapja alatt.

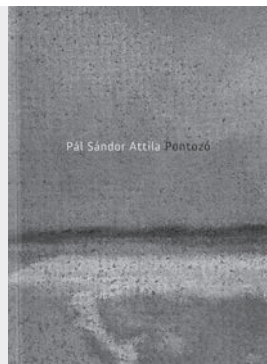
Amellett azonban, hogy a *Sömmi*t számos aspektusa köti a széles körben fogyasztható népszerű kultúrához, egyúttal jól funkcionáló posztmodern regényről is beszélhetünk egymásba ékelődő elbeszélői hangokkal, az élőbeszédet imitáló és a hagyományos mondatformát elvető, gyakran fejezetnyi hosszúságú mondatokkal és sokszor négy-öt rétegben egymásba ágyazódó történetekkel. Bár a Rózsa Sándor-mítosz összes közismert eleme megjelenik a regényben (mint a Sándorhoz hűséges többi betyár neve, a börtön és a szökés, az analfabetizmus, a Csillag nevű paripa stb.), Cserna-Szabó Rózsa-univerzumában a két liminális esemény, a halál és a születés radikálisan eltér a Rózsa-mitológia többi elemétől.

Bár Rózsa Sándort a hagyomány szerint (és a regényben sem) fogja a golyó, a halál mégis eléri őt is – ebben a történetben valamivel hamarabb, mint amit a dokumentumok vagy a Rózsa-irodalom alátámaszt. A regény zárata ezt történelemmódosító eseményként érti, amely után egy kétségtelenül elgondolkodtató, ám bizonyos mértékben elkapkodtnak tűnő, tétova, pár bekezdésnyi alternatív történelemváltozatról számol be. Az *István, a király* rockoperában Torda által is megénekelte vízió, Kossuth nagyra törő álma valósul itt meg, a Duna-menti Köztársaság, amely a legnagyobb magyar vezetésével fogta volna össze Magyarországot, Csehországot, Szlovákiát, Romániát, Szerbiát és Bulgáriát. A magyar nép nagyságáról szőtt pompás látomás azonban még mondaton belül megkeseredik és szertefoszlik: „A szabadságharc szörnyű

véráldozatok árán, de végül győzött, és Kossuth apánk lett az 1890-ben megalakult Duna-menti Konföderációs Köztársaság első miniszterelnöke, sajnos, pár év múlva despota lett belőle, tán az Ördög szállotta meg, el kellett kergetni, így azután kényszerű emigrációba vonult, de azért hat éve, mikor Turinban bevégezte földi pályasorsát, különvasút hozta holt porhüvelyét Pestre, ahol óriáskígyóként húzódó gyászmenet kísérte utolsó útjára, mert a magyar nép soha nem felejtette el, mit köszönhet legnagyobb fiának” (194). A regény zárómondatai még a történelem Rózsa Sándor halálával eltévelyedett kerekét is visszagördítik az általunk megszokott kerékvágásba; a „régén volt, talán igaz sem volt” népmesei fogását a *Sömmi*ben a későbbi történeteket megelőző Rózsa Sándor-imitátorok adják meg.

A regényben a Rózsa Sándor-narratíva kulcseleme mégis a születés meseje. Sokat elárul azonban a mítosz és a történelem szövegbeli összefonódásáról az, hogy ezt bár több ízben újramondja a regény, az elbeszélő, Veszélka mindig Rózsa szavait egyenesen idézve számol be a születés (és egyúttal Rózsa András megkísértésének) történetéről, miközben maga vállal felelősséget az elmondottakért. „Jóisten az atyám, hogy nem hazudok, ezt mondta szó szerint, omoljon reám a szabadkai templom kéttornya, harapjon combon a veszett kutya, álljon keresztbe a torkomon a száraz kenyérhéj, ha hazudok” (5). Ez azért lehet így, mert a Gazda varázslatos, *delejes* elbeszélő, aki, miközben mesél, maga elé varázsolja az elmondottakat: „úgy éreztük, hogy nem is a rengeteg közepén vagyunk, hanem ott vagyunk mindahányan az atyja tanyáján, és nem is ő meséli a saját születését, hanem mi látjuk, a tulajdon szemünkkel látunk mindent, és a tulajdon fülünkkel hallunk minden egyes szót” (6).

A források megbízhatósága tehát legjobb esetben is kérdéses, mindez azonban egy olyan helyzetet hoz létre, ahol a történet igazságtartalmát felülírja az, hogy milyen módon illeszkedik a Rózsa-mitológiába, illetve hogy elmondásával a mítosz tovább él, hiszen az emlékezet a halál egyetlen ellenszere. Ahogy a könyv végén Andrikó halász fogalmazza meg, „mindönki sömmiből lőtt és sömmivé is lösz, hiába a sok agyalás, érzés, gürcölés meg kajtatás egy életön át, hiába a tisztösség, hiába a gazembørség [...]. A halál elsöpör, és mesemondás idő múlva már a nevödet se tudják” (197). Ezért mondja el újra és újra a Gazda születésének történetét, ezért meséli el Veszélka Imre Rózsa Sándor meséjét, és ezért bír szórakoztató értékén túl az újdonság és az újragondolt hagyomány vonzerejével is az, ahogyan Cserna-Szabó András újraírja az egészet.

Pál Sándor Attila

PontozóPRAE-JAK
Budapest, 2013

Makai Máté

SAJÁT GYERMEKFALU

A Pál Sándor Attila első kötetében szereplő szövegek – melyek elsősorban prózaverseknek nevezhetők, de talán közelebb állnak a prózához, mint a lírához – szikárságukban Bodor Ádám novelláira, a világhoz fűzött kapcsolatukat tekintve viszont – különös módon – Wes Anderson amerikai filmrendező naiv, gyermeki látásmódjára emlékeztetnek. A *Pontozó* versei ugyanakkor határozott a tájmegjelöléssel (a dél-alföldi vidék), gondolva itt a címben idézett néptánc típusára, illetve a szövegek tartalmi felépítését illetően olykor egyfajta szociolíra felé is sodródhatnak – mindezt megtoldva egy leheletnyi szürrealitással, a gyerekesekre emlékeztető látásmóddal.

A versek háttéranyagát így valamilyen módon mindig eleve a gyermekkor szolgáltatja. A déd- és nagyszülők folytonos szerepeltetése, lakókörnyezetük ábrázolása éppúgy a gyermeki nézőpontot hangsúlyozzák, mint a gyermekkor jellegzetes motívumai: a víztározó és a kút rejtélyes mítoszai, a kisvasút emlegetése, a gyermekkori álmok és félelmek, illetve olyan unaloműző, síkvidéki játékok, mint a távoli felhők hegységekké való kinevezése. A kötet határozottan visszavesz a metafizikai igényekből, olyannyira, hogy a sommás, aforisztikus ismételtetésre törekvő költői megnyilatkozások meglehetősen ritkák a kötetben, ezeknek a helyét pedig egy alapos, részletekbe menő, az ábrázolt világba kívülről betekintő számára sokszor alig-alig jelentős, néha monoton

környezetleírások veszik át. Az első vers (*Forgófotel*) már eleve képviseli az egész kötetre jellemző szöveg- és gondolatépítkezést. „Visszhangzik a folyosó a klaviatúracattogástól, az / elülső, zöldkanapés irodában a mama könyvel. Bagószag. / Kezembben az elavult írógéppel bepötyögött pár / mondatom (a mama megengedte)” (9). Banális eseménysorolások követik egymást, melyek jelentőségüket egy pluszinformációval nyerik el, miszerint mindez csakis egy gyermek szemszögéből válhat jelentős elbeszéléssé. A versszak ennek megfelelően folytatódik: „A papa jön, hazamegyünk, / az alsó szobában, ami anyáé volt, lefénymásoljuk az / egyik rajzom, szeretnék adni belőle a barátainknak.” (*Uo.*) És mindez már csak amiatt is így van (s ennek megfelelően a fülszöveget jegyző Győrffy Ákosnak is igaza van), mert a kötet, bár múlt időben, a család és a gyermekkor jellemző helyein játszódik, kerüli a nosztalgiát. A szövegek egy gyermeki nézőpontból szólalnak meg – a beszélő nem helyezkedik ebbe bele, lévén nincs akkora távolsága önmagához képest, hogy a nosztalgia működésbe léphessen, hanem azonosként értve magát vele, amire bár kevésszer, mégis reflektál. A *Ház* című versben a lírai én sétálni indul – vélhetően egykori lakóhelyén –, majd jelen időben követik egymást a gyermekkor rövid és jellemző jelenetei, álmyszerűen, csapongva, talán éppen az emlékezés gondolatritmusát követve, amikor egyszer csak kiszól: „nem vagyok ötéves, huszonhárom vagy” (36). Ezzel rövidre zárja az emlékaradatot, mely rögtön ezután felnőttkori perspektívát kap: „hogyan változnak a kisautóim könyvekké, apu és anyu már nem takarnak be”; végül pedig, banális módon, az egész egy egyszemélyes kérdésben csapódik le: „holnap nincs ovi, én tanítok, de az kicsoda” (37). Ez a rövid idézet pedig jól magába sűríti azt az időképet, amely az egész kötetre jellemző lehet. Nincs linearitás vagy egységes nézőpont, pusztán annyi tudható, hogy aki mondja, és szakadatlanul mondja a családi és falusi történeteket, az ugyanaz. Egy gyerek beszél, aki már nem gyerek.

A versek többségükben pedig családi képek, melyek szereplői legendássá nemesült családtagok, rokonok, a család közeli barátai, képviselői a lakóhely körüli személyes hangú történeteknek: „volt nekem egy hó-bortos, / harmadik nagyapám... Sosem aludt, ezt mondta, meg én sem láttam, mégis / mindig tudta, mit álmodtam. Folyton előadta, / hogy ő életében egyszer nézett rá az órára, és azóta / tudja a pontos időt” (*Kevert*). Hasonló, mágikus, meseszerű elemek előfordulnak még a kötetben: „Azév szeptemberében különös dolgok történtek a faluban. / Vasárnap virradóra megkopaszodott az összes öregasszony” (*Erdész*) –,

de összességében mégsem tekinthető ez általános jellemzőnek. Mindez még mindig annak a gyermeki látásmódnak a része, amely bár látszólag – a rengeteg családnevet, így nézőpontot halmozó versek miatt – nem engedi magát elsődleges perspektívává alakulni, valahogy mégiscsak annak tekinthető. A párhuzamosan sorolt családnevek, déd- és nagyszülők, szülők csak egyetlen szemszögből azok, amik: a gyermekéből (*Ima, Temetőkert, Gyereknep*). Több esetben azonban a felsorolás határát súroló családnév-lajstrom nehezen követhetővé, így valamelyest érdektelenné is válik, ezek mégis a személyes kötődés szükségszerű elemei, a lírai én nem is kívülről tekint rájuk, hanem azonos velük: „elmeséltem nagyapám emlékeit, mint a sajátjaimat” (*Biciklik*). A családi viszonyokra jellemző kötöttséget pedig akkor is fenntartja, amikor másról beszél: „Másvalaki / dédipapája volt katona a háborúban, nem ő, ez biztos, aki hazajött a frontról egyedül, úgy, hogy hárman indultak, és másvalaki dédipapája mondta azt, hogy nem puskával nehéz embert ölni, hanem kézzel” (*Prés*). És bár elviekben nem lehetetlen, hogy bárkinek közeli emlékei legyenek róluk, a kötelékek megírásának küldetését emeli ki a dédszülők folytonos emlegetése is, akikkel kevés embernek adatik meg az eleven kapcsolat és emlékek ápolása. Mindez, eltekintve tehát az életrajzi olvasat lehetőségeitől (de talán még azzal együtt is), határozottan a család szeretetének, fontosságának lenyomata, ennek fényében a családi örökség krónikájaként mutatkozik meg a *Pontozó*. „Felváltva hordom apám és a nagyapám kabátját” – olvasható a kissé talán keresett hasonlat a *Kabát* című versben, ahol a lírai én a ruhadarab viselésén példázza a nagyszülőktől származó géneknek a szülői gének feletti dominanciáját: „Este apa / kabátját vállfára teszem, becsukom a szekrénybe, nagyapáé a fogason lóg” (31).

Mindezekon viszont túllép a lírai én, mikor önmagát ábrázolja öregemberként, barátságos apóként, aki maga is egy mesebeli öregemberré válik: „Hetven éve világgá mentem, azóta ebben a faluban / élek. Öreg vagyok, a cigánygyerekek úgy hívnak: apó” (17). Más versben pedig talán egy elveszett gyerekkori szerelemről emlékezik öregemberként (*Tűnc*). Szintén jelentőségteljes lehet az is, hogy a gyermekkorban még izgalmat jelentő helyek felnőttként már az aggodalmak és a pánik forrásaiként jelennek meg. A *Kút* című vers a gyerekkorban meglátogatott magas helyekről, mellette pedig a főbiákról és a tériszonymról beszél, és ez vélhetően a szellemi eszmélés és túlgondolkodás terméke: „Nem / hagy nyugodni a gondolat, hogy a tériszonymos ember nem a / mélységtől fél, nem attól, hogy leeshet, hanem úgy leugrik” (*Kút*). Eközben ugyanígy

– talán a felnőtt-test magasságának analógiájaként – a magasságtól való félelemről számol be a *Földszin*-ben is, ahol a ház teteje, mely egyben a keresett és vágyott rejtélyek színhelye is, szintén félelmet keltő hely: „Úgy képzeltem, tele van halott / madarakkal. De aztán nem volt ott semmi. Hat darab kémény, / négy antenna, és öt padlásfedél. A kilátást nem mertem megnézni” (30). Mindettől valahogy az a benyomása támadhat az olvasónak, hogy a gyermekkori veszélyérzet hiányát a veszély tudata és a veszteségtől való félelem váltja fel. Ez pedig szervesen illeszkedhet egy olyan olvasatba, amely a felnőttkor általános gondoskodásának és félelemérzetének felébredésével magyarázza a családi képek és viszonyok folytonos újraírását.

A tájleírás olykor már túlzásokig vitt részletessége szintén ezt erősíti meg, éppúgy, mint a címben felidézett tájegység, ugyanis a pontozó jellemzően dél-alföldi, Maros–Küküllő-vidéki tánc, mely tudhatóan a szerző szülőföldje. Mindezt még a szociografikus darabok is tarkítják, mint például a *Fák* vagy falukutatósi jegyzőkönyvből kiemelt *Ikek* című szövegek, azok a versek pedig, melyek az állatokhoz közelítenek, közvetett módon, de szintén a táj szeretetéből, egyben szülőföld közeli életérzésből fakadnak. A *Depresszió* című verset az ember eleinte úgy olvassa, mintha egy emberről szólna, nem utolsósorban a bevezető mondat – „Olyan volt, mint egy ember” – miatt is, ám végül kiderül, hogy egy állatról lehet szó, akinek „emberi” betegségei vannak: „Több-ször volt beteg, epilepsziás egy nagy vihar után / lett. [...] Az egyik rohamnál végig fogtam a lábait, egy pillanatig / úgy nézett ki, mint egy plüssállat.” Majd kiderül, hogy valóban állatról lehetett szó, és mindez egy szép megjegyzésben bomlik ki: „megdőglött, mert nagyapa szerint csak az ember tud meghalni” (39). A címbe foglalt „depresszió” azonban mégis emberivé teszi ezt a szándékolatlan meg nem nevezett állatot, illetve mindez fordítva is érvényes: meg nem nevezettsége miatt lehet, hogy valójában emberről volt szó, akinek élete rohamai, depressziója, lelki betegsége miatt – s így a nagyapának volt igaza – aligha nevezhető emberinek. Ebben a versben egyenrangúvá válik ember és állat, állat és ember. Emellett pedig egy másik állatról, vélhetően egy kutyaról emlékezik meg ezután a *Gedi* című szövegben, amely bár az állat nevét viseli, sorsa emberi sorsokkal összefonódva idéződik meg, olyan, egyfelől csapongó, másfelől kompakt verset létrehozva így, mely gyakran ismétlődik még a kötetben, és a szerző egyfajta stílusjegyeként azonosítható (*Kevert, Vonat, Torony, Temetőkert, Mozgólépcső, Úr, Metró, Fradi*). Ezek olyan írások, melyekben a tömör, szikár, szinte novelláért kiáltó anek-

doták, információk már-már gyémántkeménységű szövegekként működnek, melyekből sem elvenni, és melyekhez sem hozzátenni nem lehet – ezek azok, amelyek a helyenként öncélú leírásokat is meghaladják.

A *Fradí* például a kötet egyik legjobb szövege, mégpedig azért, mert saját élményanyagát nem a személyes helyek, mint házak, színek, fák, ösvények stb., illetve jellegzetes helybéli figurák szimbolikus, ennyiben elsősorban a lírai én számára fontos szüzséelemek felsorolásaként adja át, hanem hús-vér jelentőségű eseményként. A történet szerint a lírai én gyerekkorában focizni járt fradista édesapjával, s egyfelől a gyermekkori „focikarrier” törését, másfelől egy közösségi hovatartozás eleven sztoriját adja elő: „Láttam a vehemenciát, a boldogságot, a / dühöt, halottam a vagány káromkodásokat” – írja egy ponton, majd a focianekdota előadása után a kötetre jellemző családi hagyománykövetéshez fűzi hozzá ennek lényegét is: „fradista lettem, boldog voltam, vehemens, dühös, és vagányul kezdtem el káromkodni” (51).

A *Pontozó* legjellemzőbb írása (*Gyereknapi*) mégis a könyv vége felé olvasható, mely akár a kötet címadó szövege is lehetne; emellett pedig vélhetően egy képleírás, azzal is összefüggően, hogy ez a legalaposabb leíró szöveg, mely sorra veszi a környezetet, a dédipapát körülrajongó gyerekeket, ennyiben pedig egy vidám, erős emlék, kimerevített boldogságpillanat, az élet dicsérete: „A dédipapa egy hokedlin ül az udvar közepén. Körülötte nyolc gyerek” (58). A vers így a szerző, egyben a lírai én személyes emlékezetének talán legalaposabb, másrészt legfontosabb darabja.

Ugyanakkor, ahogy a versre, a kötetre is jellemző összességében, hogy apró hiányossággal, illetve inkább jellegzetességgel dolgozik: bár képes rá, hogy megindító dolgokat közöljön, szép mondatokat írjon, és ugyan tagadhatatlanul rendelkezik egyfajta, helyenként naiv, máshol megemlékező anekdotikus bájjal, a *Pontozó* mégis erősen bennfentes kötet marad, és csak helyenként képes az álmoskás, saját miliőn kívülre merészkedni, valami olyat mondani, ami a versek lírai alanyán túlmutat. Pál Sándor Attila tehetsége ahhoz, hogy határozott stílussal legyen jelen a kortárs lírikusok között, adott. A kérdés, hogy akarja-e eléggé. Mindent összevetve a *Pontozó* egy kedves és konzekvens, bár olykor kissé együgyű, keveset akaró kötet, talán a szerzője nem eléggé nagyszájú, így nehéz vitába szállni, kekeckedni vele, vagy éppen nagyokat mondani róla. Lehet, hogy éppen ettől jó, újszerű? Ezt nem könnyű eldönteni.

Lőrincz P. Gabriella

Szürke

Intermix Kiadó
Ungvár–Budapest, 2016

LŐRINCZ P. GABRIELLA

SZÜRKE
Versek

Csordás László

SZÜRKE VERSEK KÖLTŐJE

Lőrincz P. Gabriella legújabb kötete, a *Szürke* nem tartogat túl sok meglepetést azok számára, akik eddig is nyomon követték költői pályájának alakulását. A gyűjteményben található versek igen szorosan kapcsolódnak a korai *Karcok* (2009) és az eddig talán leginkább átgondoltnak tűnő *Fény-hiány* (2012) darabjaihoz. Ezekhez képest újtói szándék csak elvétve található a frissebb versekben, és nem biztos, hogy minden kétértelműséget kizáróan működőképesnek is bizonyulnak a kísérletek. Lényeges elmozdulást, hangsúlyeltolódást tulajdonképpen a tárgyiasság háttérbe szorulása jelenthet a személyesség javára (véleményem szerint inkább ebben és nem annyira a „hang” feltételezett „le- és megtisztult” voltában érhető tetten a kötet utószavában Botár Attila által említett „etikai és esztétikai forduló”). Ugyanakkor a harmadik kötet megjelenésének ténye már önmagában is arra ösztönzi az értelmezőt, hogy elgondolkodjon ennek a poétikának az érvényességén, lehetőségein, illetve e költői nyelv terhelhetőségén és behatároltságán.

Mindhárom eddigi kötet közös jellemzője, hogy a szigorúan megkomponált, zárt formában írt versek rendre hiányoznak, a szövegek nagy része a gondolat ritmusát – mondhatni ösztönösen – követő szabad vers. A legsikerültebb darabok egyetlen, könnyen behatárolható gondolati mag kibontásával, a legegyszerűbb, az ismétlésre és/vagy az ellentétre épülő alakzatokkal, illetve egy vagy több pillanatnyi be-

nyomás nyelvi közvetítésével érnek el hatást. Nincs ez másképp a *Szürke* esetében sem. Az *Aladdin*-ban a mondatszerkezet ismétlésével él előszetettel Lőrincz P. („A szobában nyár van / A konyhában tél / A város felett repülök”), ahogyan az *Itt minden* felütésében is („Itt minden csupa víz / Itt minden csupa köd”). Az erős József Attila-hatást mutató *kézakézben* vagy a felszólító módban írt *térden* versszerkezete szintén az ismétlés retorikai alakzatára épül. A *Nagyanyám* három versszakának vége emellett még – vélhetőleg – szándékoltan rímel (néz / nehéz / kéz), ahogyan a kötet címadó versének utolsó versszakában is felfigyelünk egy-egy kósza asszonánra (ég veled / álmodok neked / szép színeket). Ezt azért érdemes kiemelni, mert egyébként sem a rím tudatos használatára (az itt-ott felbukkanó sorvégi összecsengések jobbára esetlegesek), az ütemhangsúlyos tagolásra, illetve az időmérték alkalmazására sem sok olyan példát találunk, ami következetes verstani szabályszerűségekre utalna. Az enjambement-okkal meggyorsított, rendszerint rövid, szabálytalan sorokba tördelt versforma, úgy látszik, nem tesz lehetővé túl nagy variációs teret Lőrincz P. Gabriella számára, és ez csak növeli hiányérzetünket ezzel a kötettel kapcsolatban: a költő saját formaérzekéből mindezidáig igen keveset mutatott meg. Sőt sokszor egyenesen olyan megoldásokat találunk, amelyek ennek az érzéknek az ellenében hatnak: a többszöri, erőteljes ritmus- és gondolattörés egy versen belül egyszerűen motiválatlan, zavaró, szétzilálja a szerkezetet (a *Szürke* verseinek egy része ilyennek tűnik). Olyan érzése van ilyenkor az olvasónak, mintha eleve avatatlan kéz szabná ki a véletlenszerűen egymás mellé kerülő szókapcsolatokat, mondatokat, és ha közelebről szemügyre veszi az eredményt, jól kivehetők még az összeférlés nyomai. Amikor ezeket a problémákat felvetem, természetesen nem a virtuóz megoldások vagy a próteuszi költői szerep felé való elmozdulást szorgalmazom, hanem a kilépést a megszokottból, a kényelmesből, a könnyen sémává merevülő megoldásokból. A kötet egymás után helyezett versei enélkül bizony a jól bejáratott, hamar kiismerhető forma rutinszerű önismétlését jelzik egyik oldalról, a másiktól pedig az ezzel járó egyhangúságot, kimerültséget. Ezt csupán a tematikus sokféleség képes megtörni, amely ebben az esetben az Istenhez, a hazához, a szerelem/szeretet témaköréhez, a betegséghez és az elmúláshoz való viszony különféle megjelenítését jelenti esztétikailag igen változó minőségben.

A *Szürke* versnyelve a hétköznapi beszélt nyelv mögötti rejtett jelentésrétegek feltárásán és a sokszor használt köznyelvi fordulatok újraértelmezésének gesztusán alapul, ilyen szempontból is közel áll az előző

kötetekhez. Ez a nyelvi beállítottság szoros kapcsolatban van azzal a költői felfogással, amely a közérthetőséget helyezi előtérbe, és melyet Lőrincz P. így fogalmazott meg első kötetének hátlapján lévő bemutatkozó jellegű szövegében: „Igyekszem emberközeli és érthető lenni”. Annak ellenére, hogy nem mindig teljesen világos, miként függ össze az emberközelség és az érthetőség eléggé megragadhatatlan, de ön-maga számára szinte előírásként megjelenő kritériuma a minőséggel, annyi azért megállapítható: ebben a formanyelvben akkor jelenik meg igazán a költői lehetőség, ha a nem túl komplikált helyzeteket, érzéseket, gondolatokat a lehető legjobban lecsupaszítva, mindenféle póz vagy sallang nélkül tárja elénk. Tiszta hangú és erőteljes az *Álom havában* felütése, amely sikeresen él az antropomorfizmussal és a bibliai allúziókkal: „Gábiel egy hosszú ima után / szárnyait elégette és elköltözött. / Felmondását ímében küldte el.” A szabad akarat kérdését feszegető *liberum arbitrium* szintén letisztult hangon szólal meg: „hogya vállfa vagy / akasztófa / te döntöd el / valaki vagy valami / mindig fel van akasztva”. Majd a feledés-émlékezés dinamikájába ágyazva jelenik meg a különválás, elválás traumája egy szép vallomásban: „messziről szebbnek láttál / a borospohár fenekén keresztül is / nem tudom most mit hihetsz rólam / én már alig emlékszem rád” (*Külön*). Ezek a kötet csúcspontjai. Ezekben a versekben a dísztelenség hitelesen közvetíti azt a hétköznapi hangulatot, amely valaminek vagy valakinek a hiányából, elvesztéséből, esetleg a kételyből, lemondásból fakad. A költői én nem emel saját vállára nagyobb terhet, mint amelyet képes még hordozni e nyelvhasználat által. Ilyen például a *tavasz* négy sora is, bár a vers szituációját meghatározó hasonlat eléggé elcsépeletnek mondható: „én úgy várom vissza őket / az indulókat / az elmenőket / mint a fecskét”. Ez is azt mutatja, hogy a képek vagy a szókapcsolatok bizonyos esetben inkább a nyelv saját konvencionális működésmódjából, mintsem a magyar költői nyelvvel számot vető poétikai megfontolásokból származnak Lőrincz P. lírájában. Ha viszont saját, eredeti leleményre találunk, az leginkább a bizarr szóval írható le: „Szaharinoskávé ízű reggel / A hátamon, / Megpróbálok újra megfelelni” (*Lehetne*). A tiszta költői hang akkor lesz zavarossá, amikor emelkedettség, hamis pátosz keveredik ebbe a versnyelvbe. A nagy szavak mögül egyből eltűnik a poétikai fedezet, és a szöveg a semmitmondás felé mozdul el. Ilyen az *Erotika* a férfit („A férfiak talán / Forró ölekre vágynak / Dús keblek formás combok között [...] / A férfiak talán nem várnak csodát”) és a nőt („A nők talán ölelni vágynak / Simulni erős férfi testhez [...] / A nők

talán csodára várnak”) nagyjából műkedvelői szinten bemutató része. Ezen a nyelven a 21. században már aligha lehet érvényes verset írni kellő távolságtartás, ironia és önreflexió nélkül. A nem eléggé megfontolt regiszterkeverés máskor könnyen válik színpadiaszá („Jaj, maradni kell. / Szürke kezemben / nagy, színes esernyőtömeg”) és banálissá („Bágyadt ősszel / a csók keserű”), ahogyan egyes kijelentések sem emelkednek felül az evidencia igazságértékén („mindenhonnan elvágynak az ember / mindenhová, / otthont keresni”), mint azt a *Hajnalhasadás*ban tapasztalhatjuk.

A haza és hiánya, az elvagyódás, az otthonteremtés kísérlete viszont olyan jegyek Lőrincz P. Gabriella lírájában, amelyek a sajátos kárpát-aljai magyar irodalmi hagyományhoz kapcsolják e tematikus versek csoportját. Ezek kínálják fel ugyanis leginkább az életrajzi olvasat lehetőségét, és mintha a Kárpátalján jól ismert „kishaza” (Horváth Sándor) vagy „töredék hazácska” (Balla D. Károly) képzetének továbbgondolt variációi lennének kivethetők az úgynevezett sorskérdéseket előtérbe helyező versekben. Kérdés persze, hogy mennyire írható tovább az a hagyomány, amelynek könnyen sematizmusba hajló veszélyeire már a kilencvenes évek végén több kritikus figyelmeztetett.

A régió fiatalabb lírikusai közül talán csak Bakos Kiss Károly szólalt meg néhány évvel ezelőtt olyan erőteljes, metaforikus nyelven, amely az otthonról, a határátlépés kényszeréről képes volt korszerűen beszélni (különösen a legutóbbi, *Része még* című kötetben). A *Zöld ág*, a népszerű gyermekdalt megidéző világában mintha a személyesség, a múltfeldolgozás iránti érdeklődés által ehhez képest is új hangot ütne meg („Tudom, milyen az, ha az anyák félnek, / Mert holnapra már nem jut kenyér. / És tudom, hogyan adják el a népek a lelküket”), de a hazaképhez és a rendszerváltás előtti történelmi tapasztalatokhoz kapcsolódó kliséken nem sikerül túllépni. Ahogyan az avítottan patetikus *összegzés* romantikus költőink, Vörösmarty *Szózatának* és Kölcsey *Himnuszának* egyes nyelvi-szemléleti sajátosságait, szófordulatait naivan megidéző és újraíró sorainak sem („megfogyva már / és törve is / idegen ország / sosem lesz haza [...] / nincs szükségünk semmire / Isten / csak áldd meg a magyart”). A 19. és a 21. századi nemzeti szöveg és -kép nem egyeztethető össze ilyen problémátlanul. A gyűjtőtábor borzalmaival áttételesen meglevenítő *Szólyva*, az emberi arc elvesztéséhez, az éhezéshez („szögesdróttal telt fazék”), a gyászhoz és a halálhoz („félbeszakított élet”) köthető látomásos képei által talán nagyobb eséllyel írja bele magát ebbe a hagyományba.

A költői elődöket megszólító vagy megidéző versek közül a *Zselicki Józsefnek* című (és címzett) minden bizonnyal a legsikerültebb. A költői én olyan szerepbe helyezkedik, amely nagyon hasonló a Zselickinél megismerthez (formai szempontból egyébként is könnyű rokon vonásokat felfedezni Lőrincz P. lírájában). A sodró lendületű dikció magába olvasztja a költőelőd látomásos-váteszi motívumrendszerét: „Kárpátot ringató / Lelked deres / Ha Nemet kiáltasz / Tűzszemedben / Szikra pattan”. Ugyanakkor ebben a versben sem kerül el a fiatal poéta a bombasztikusságot: „Míg vagy / Csak addig térdelj / Még fényt a napba”. József Attila hatása is sokszor érződik a verseken, leginkább talán az *Anyák napja* (*Mamásan*) címűn. A súly alatt azonban, melyet a klasszikus költő jelenléte jelent az újraírt szófordulatokban, a széteső és gyenge forma egyszerűen összeroskad.

A *Szürke* verseit olvasva gyakran éreztem úgy, mintha Lőrincz P. Gabriellát a mindenség roppant nagysága igézte volna meg (ezt bizonyítja, hogy a „minden” szó különféle alakváltozatokban kishíján félszázszor fordul elő a kötetben). Mintha emiatt kényszeresen nagyítódna fel a költői szerep és vele együtt a versekben megszólaló én, ugyanakkor megfelelő eszközök híján a banalitás, a közhelyes nyelvi fordulatok, a semmit- vagy nagyotmondás szintjétől és hibáitól csak a legritkább esetben sikerül szabadulnia. Ha a nagyot vállalás költői pózát le tudja vetni a későbbiekben, talán sikerül elmélyednie a személyesség visszafogottabb és őszintébb világában, mivel akkor lenne végre igazi mélysége e lírának. Meg akkor, ha ehhez a folyamathoz új formákat keres és talál. Ha nem, marad az untalan önisméltás, amely már e kötetben is elég erőteljesen látszik. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a *Szürke* rendkívül találó, jó önismeretről tanúskodó, pontos cím, hiszen tényleg szürke versek gyűjteményét kaptuk kézhez. Alig van benne jellegadó darab, így tehát önironiában talán erősebb a cím, mint a versek szövegének nagy része. Mindenesetre csak ismételni lehet a bevezetőben már felvetetteket: mivel nem hoz túl sok újat és jót, elsietettnek tűnik a kötet, annál is inkább, mert nem sikerül megközelítenie sem – nemhogy meghaladnia – azt a szintet, melyet a *Fény-hiány*ban egyszer már Lőrincz P. Gabriella megütt.

2016. március–április

Bibliográfiánk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2016. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent kötetekben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el.

A feldolgozott folyóiratszámok

- Alföld, 2016. 3., 4.
 Bárka, 2016. 2.
 Élet és Irodalom, 2016. március 4.,
 március 11., március 18., március 25.,
 április 1., április 8., április 15.,
 április 22., április 29.
 Életünk, 2016. 3., 4.
 Ezredvég, 2016. 2.
 Forrás, 2016. 3., 4.
 Helikon (Kolozsvár), 2016. március 10.,
 március 25., április 10., április 25.
 Hévíz, 2016. 1.
 Híd, 2016. 1., 2.
 Hítel, 2016. 3., 4.
 Irodalmi Jelen, 2016. 3., 4.
 Jelenkor, 2016. 3., 4.
 Kortárs, 2016. 3., 4.
 Látó, 2016. 3., 4.
 Magyar Lettre Internationale, 2016. 1.
 Magyar Műhely, 2016. 1.
 Magyar Napló, 2016. 3., 4.
 Mozgó Világ, 2016. 3., 4.
 Múlt és Jövő, 2016. 1.
 Műhely, 2016. 1., 2.
 Napút, 2016. 2.
 Prae, 2016. 1.
 Székelyföld, 2016. 3., 4.
 Szépirodalom Figyelő, 2016. 2.
 Tekintet, 2016. 2.
 Tempevölgy, 2016. 1.
 Tiszatáj, 2016. 3., 4.
 Új Forrás, 2016. 3., 4.
 Vár, 2016. 1.
 Vigilia, 2016. 3., 4.

Vers

1. ÁBRAHÁM Viktor: *Őszi háromka*. (klasszikus haiku). = Napút, 2/50. p.
2. ACZÉL Géza: *(színo)líra. torzósótár*. aligha. alighanem. alighogy. = Tiszatáj, 4/30–31. p.
3. ACZÉL Géza: *(színo)líra. torzósótár*. államszövetség. állandó. állandósít. = Tempevölgy, 1/3–4. p.
4. ACZÉL Géza: *(színo)líra. torzósótár*. állatvásár. állatvilág. allergia. = Jelenkor, 4/362–363. p.
5. ACSAI Roland: *Ezer daru*. = Mozgó Világ, 3/43–44. p.
6. ACSAI Roland: *Felhőfarkasok*. = Mozgó Világ, 3/44. p.
7. ACSAI Roland: *Skandinávia reprise*. = Hévíz, 1/38. p.
8. ÁDÁM Tamás: *Tovaszáll*. = Ezredvég, 2/27. p.
9. ADORJÁN Anna: 1985. = Székelyföld, 4/29. p.
10. ADORJÁN Anna: *Fogak, köröm, baj, nem mondom többször!* = Székelyföld, 4/28. p.
11. ÁFRA János: *Olvadás*. = Műhely, 2/27. p.
12. ÁGH István: *Eljelentéktelenedés*. = Kortárs, 3/5. p.
13. ÁGH István: *Főposta*. = Hítel, 3/17–19. p.
14. ÁGH István: *Későn virrad*. = Magyar Napló, 4/3. p.
15. ÁGH István: *Léva vára*. = Hítel, 3/20–21. p.
16. ÁGH István: *Mentő az éjszakában*. = Kortárs, 3/4. p.
17. ÁGH István: *Egy nekrológ körülményei*. = Kortárs, 3/3–4. p.
18. ÁGH István: *Nincs annyi tolvaj*. = Hítel, 3/19–20. p.
19. ÁGH István: *Valóságos látszat*. = Műhely, 2/23–24. p.
20. AGÓCS Sándor: *Lepkék a könyvtárszobában*. = Napút, 2/17–18. p.
21. ALBERT-LŐRINCZ Márton: *(Álkules)*. = Napút, 2/50. p.
22. ALBERT-LŐRINCZ Márton: *(Génvonal)*. = Napút, 2/50. p.
23. AMBRUS Lajos: *Harangszó*. = Vár, 1–2/21–22. p.
24. AMBRUS Lajos: *Virágbullás*. ballada. = Vár, 1–2/21. p.
25. ANDRÉ Ferenc: *amit nem lehet kiköpni*. = Helikon, április 25. 11. p.
26. ANDRÉ Ferenc: *körültekintés*. = Helikon, április 25. 11. p.
27. ANTALFFY Yvette-Hildegard: [cím nélkül]. = Napút, 2/50. p.
28. ÁRMOS Lóránd: *Ami elől*. = Bárka, 2/31. p.
29. ÁRMOS Lóránd: *Csak. Egy. Szerep. Volt*. = Helikon, március 25. 4. p.
30. ÁRMOS Lóránd: *Az emlékeid pelyhes dunnák*. = Irodalmi Jelen, 3/48. p.
31. ÁRMOS Lóránd: *Fagyoslábú*. = Irodalmi Jelen, 3/47. p.
32. ÁRMOS Lóránd: *Ilyenkor úgy tűnik*. = Bárka, 2/33. p.
33. ÁRMOS Lóránd: *Lélegzésnyi*. = Irodalmi Jelen, 3/46. p.
34. ÁRMOS Lóránd: *Marék zöld*. = Bárka, 2/32–33. p.
35. ÁRMOS Lóránd: *Sirály*. = Bárka, 2/31–32. p.
36. ÁRMOS Lóránd: *A tyúkól mögött*. = Helikon, március 25. 4. p.
37. ÁRMOS Lóránd: *Újabb megbót*. = Helikon, március 25. 4. p.
38. ASAF, Uri: *A lejtőn*. = Új Forrás, 4/33. p.
39. ASAF, Uri: *Sztrók után*. = Új Forrás, 4/32. p.
40. ÁSVÁNYI Tibor: [cím nélkül]. = Napút, 2/50. p.
41. BABICS Imre: *Tér-Idő*. = Napút, 2/20. p.
42. BÁGER Gusztáv: *A 80 éves Juhász Ferencnek*. = Életünk, 4/29. p.
43. BÁGER Gusztáv: *Gyomok*. = Magyar Napló, 3/8. p.
44. BÁGER Gusztáv: *Kezdet*. = Életünk, 4/29. p.
45. BÁGER Gusztáv: *Szólótd*. = Életünk, 4/29. p.
46. BÁGER Gusztáv: *Vízidő*. = Magyar Napló, 3/8. p.
47. BAK Rita: *Balatonföldvár, nyár*. = Ezredvég, 2/42. p.
48. BALAJTHY Ferenc: *Belcsin és külbe*. = Vár, 1–2/79. p.
49. BALAJTHY Ferenc: *A csomagolópapírhoz*. = Vár, 1–2/79. p.
50. BALAJTHY Ferenc: *Mégegyszeri kísérlet*. = Vár, 1–2/78. p.
51. BALÁZS Imre József: *Eltűnt kilók*. = Alföld, 4/23. p.
52. BALÁZS Imre József: *Hírek a túlsó partról*. = Látó, 3/13. p.
53. BALÁZS Imre József: *Saját világok*. = Alföld, 4/23–24. p.
54. BALÁZS Imre József: *Út a test belsejében*. = Látó, 3/14. p.
55. BALÁZS Imre József: *A vízlakók*. = Alföld, 4/23. p.
56. BALÁZS Imre József: *Vonulj el*. = Alföld, 4/24. p.
57. BALLA Zsófia: *Árvíz, irigység, bőség*. = Élet és Irodalom, április 8. 14. p.
58. BALLA Zsófia: *Die Kriege unserer Zeit*. = Élet és Irodalom, április 8. 14. p.
59. BALLA Zsófia: *Kettesben*. = Élet és Irodalom, április 8. 14. p.
60. BALLA Zsófia: *Korunk báború*. = Élet és Irodalom, április 8. 14. p.

61. BARABÁS Irén: [cím nélkül]. = Napút, 2/50. p.
62. BARABÁS Irén: *Őszi hangulat*. = Napút, 2/125. p.
63. BARABÁS Szilvia: *Életvonal*. = Napút, 2/50. p.
64. BARLOG Károly: *Aki kiosztaná magát*. = Hid, 1/27. p.
65. BARLOG Károly: *Gyér lámpafénynél*. = Hid, 1/27. p.
66. BARNA Júlia: *körvonal*. = Napút, 2/51. p.
67. BARNA Júlia: *látható és láthatatlan vonal*. = Napút, 2/51. p.
68. BARNA Júlia: *vonat-geometria*. = Napút, 2/51. p.
69. BARNA Júlia: *vonat-szerelem*. = Napút, 2/51. p.
70. BARNA Júlia: *vonat-utak*. = Napút, 2/51–52. p.
71. BÁTHORI Csaba: *Melankólia XXV*. = Tekintet, 2/36. p.
72. BÁTHORI Csaba: *Melankólia XXVI*. = Tekintet, 2/36–37. p.
73. BÁTHORI Csaba: *Melankólia XXVII*. = Tekintet, 2/37. p.
74. BECK Tamás: *Argó*. = Mozgó Világ, 3/43. p.
75. BECK Tamás: *Hányás*. = Mozgó Világ, 3/43. p.
76. BECSY András: *Csorvási miniatűrök*. A terheik. Jövés-menés. Hajnalban. Éjféltájt. Egyszer. Egyet mindenáron. = Kortárs, 3/17–18. p.
77. BECSY András: *Orosz levél*. = Új Forrás, 4/59–60. p.
78. BENDE Tamás: *Elindulsz akkor*. = Műhely, 2/40. p.
79. BENDE Tamás: *Holnap elmegyünk*. = Műhely, 2/40. p.
80. BENKŐ Attila: *Alibi*. = Alföld, 4/19. p.
81. BENKŐ Attila: *Faro*. = Élet és Irodalom, március 11. 14. p.
82. BENKŐ Attila: *Egy közeli uszodában*. = Alföld, 4/18. p.
83. BENKŐ Attila: *Pesti ábránd*. = Élet és Irodalom, március 11. 14. p.
84. BENKŐ Attila: *Egy régi ablak*. = Alföld, 4/19. p.
85. BENKŐ Attila: *Egy vakarcsról*. = Élet és Irodalom, március 11. 14. p.
86. BIBOR István: (*Bach*). = Napút, 2/52. p.
87. BIBOR István: (*között*). = Napút, 2/52. p.
88. BIBOR István: (*lennék*). = Napút, 2/52. p.
89. BIBOR István: (*mértan*). = Napút, 2/52. p.
90. BIBOR István: (*sors*). = Napút, 2/52. p.
91. BÍRÓ József: *Elér*. = Műhely, 1/37. p.
92. BÍRÓ József: *Ettől olyan*. = Napút, 2/9. p.
93. BÍRÓ József: *Keresztül*. = Napút, 2/9. p.
94. BÍRÓ József: *Megélhetési vers*. hajrámagyarország. = Ezredvég, 2/13. p.
95. BÍRÓ József: *Nemzetben*. = Napút, 2/9. p.
96. BÍRÓ József: *Nyárszóló*. = Műhely, 1/37. p.
97. BÍRÓ Tímea: *Amputáció*. = Műhely, 2/41. p.
98. BÍRÓ Tímea: *Közbe ülő*. = Műhely, 2/41. p.
99. BÍRÓ Tímea: *Teret!* = Műhely, 2/42. p.
100. BÍRÓ Tímea: *Zöld tekintet*. = Műhely, 2/42. p.
101. BIRTALAN Ferenc: *Anubisz*. = Tekintet, 2/35. p.
102. BOBORY Zoltán: *Lettünk-fák*. = Vár, 1–2/57. p.
103. BODÓ Márta: [cím nélkül]. = Napút, 2/52. p.
104. BOGDÁN László: *Régi irkákból*. Visszaszámlálás. Őszi versenyek. = Székelyföld, 3/21–24. p.
105. BOLDI Rebeka: [cím nélkül]. = Napút, 2/52. p.
106. BOLDOGH Dezső: *Retró*. = Irodalmi Jelen, 4/20. p.
107. BOLDOGH Dezső: *Ujjgyakorlat*. = Irodalmi Jelen, 4/18–19. p.
108. BOLEMAN László: *Leszno–München repülőút*. = Napút, 2/14. p.
109. BORBÉLY János: *adottnak tűnt*. = Műhely, 1/22. p.
110. BORBÉLY János: *Bátyám emlékére*. = Műhely, 1/22. p.
111. BORDA Réka: *Báránnya vedleni karodban*. = Hévíz, 1/27. p.
112. BORS Anna: *Bezárva*. = Bárka, 2/34. p.
113. BORS Anna: *Éjjel futottunk*. = Bárka, 2/35–36. p.
114. BORS Anna: *Fesztivál*. = Bárka, 2/36. p.
115. BORS Anna: *Nagyanya veteményese*. = Napút, 2/52. p.
116. BORS Anna: *Pohányi bor marad*. = Bárka, 2/34. p.
117. BÓSA Diána: [cím nélkül]. = Napút, 2/53. p.
118. BOTÁR Attila: [*ahol jövőjük*]. = Ezredvég, 2/38. p.
119. BOTÁR Attila: [*asszony-koronás*]. = Vár, 1–2/8. p.
120. BOTÁR Attila: [*e zéró évszak*]. = Vár, 1–2/9. p.
121. BOTÁR Attila: [*hiszen még minden ég*]. = Vár, 1–2/8. p.
122. BOTOS Ferenc: *Ananké*. = Napút, 2/53. p.
123. BOTOS Ferenc: *Átjáró*. = Napút, 2/53. p.
124. BOTOS Ferenc: *Katedrális*. = Napút, 2/53. p.
125. BOTOS Ferenc: *Viharban*. = Napút, 2/53. p.
126. BÖDECS László: *Itt is lehet*. = Új Forrás, 4/64. p.

127. BÖDECS László: *Itt veszhetet el*. = Jelenkor, 3/292–293. p.
128. BÖJTJE Pál: [cím nélkül]. = Napút, 2/53. p.
129. BÖRZSÖNYI Erika: [cím nélkül]. = Napút, 2/53. p.
130. BÖSZÉ Éva: [cím nélkül]. = Napút, 2/53. p.
131. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Arad csillagvárában Damjanich hallgat*. = Irodalmi Jelen, 4/3. p.
132. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Halandónak Isten nem írt soba ily meghatóan*. = Székelyföld, 4/35. p.
133. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Az irgalom ellipszise*. = Irodalmi Jelen, 3/3. p.
134. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Reditio*. = Székelyföld, 4/35–36. p.
135. BUDA Ferenc: *Elejt fölemel*. = Forrás, 3/37. p.
136. BUDA Ferenc: *a gyerekek*. = Forrás, 3/36. p.
137. BUDA Ferenc: *Visszhangok*. = Forrás, 4/61–62. p.
138. BUKOVINSZKY Mária: *Fény az égen*. = Napút, 2/53. p.
139. BUZOGÁNY Árpád, P.: *Határ-vonal*. = Napút, 2/65. p.
140. BUZOGÁNY Árpád, P.: *Törésvonal*. = Napút, 2/65. p.
141. CZEGŐ Zoltán: *Ámítások sora*. = Látó, 3/43. p.
142. CZEGŐ Zoltán: *Halottak útján innen*. = Látó, 3/40. p.
143. CZEGŐ Zoltán: *Az ige inge*. = Látó, 3/40–41. p.
144. CZEGŐ Zoltán: *Néma ima*. = Látó, 3/41–42. p.
145. CZEGŐ Zoltán: *A portán belül*. = Látó, 3/42. p.
146. CZIGÁNY György: *Ami még*. = Élet és Irodalom, április 15. 14. p.
147. CZIGÁNY György: *Derű*. = Élet és Irodalom, április 15. 14. p.
148. CZIGÁNY György: *Papírbajó*. = Élet és Irodalom, április 15. 14. p.
149. CZIGÁNY György: *Egy templom falára*. = Vigilia, 3/209. p.
150. CSADÓ Szilvia: [cím nélkül]. = Napút, 2/53. p.
151. CSÁSZÁR László: *szavak*. = Kortárs, 3/19. p.
152. CSATA Ernő: *Cél*. = Napút, 2/54. p.
153. CSATA Ernő: *Dilemma*. = Napút, 2/54. p.
154. CSATA Ernő: *Határ*. = Napút, 2/54. p.
155. CSATA Ernő: *Rejtély*. = Napút, 2/54. p.
156. CSATA Ernő: *Schengeni határ*. (haikufizér). = Napút, 2/54. p.
157. CSEH Katalin: *Eszembe jut...* = Helikon, április 10. 17. p.
158. CSEH Katalin: *Fobász*. = Helikon, április 10. 17. p.
159. CSEH Katalin: *Kijelentés*. = Helikon, április 10. 17. p.
160. CSEH Katalin: *Létkép*. = Helikon, április 10. 17. p.
161. CSEH Katalin: *Temetés*. = Helikon, április 10. 17. p.
162. CSEH Katalin: *Utóhatás*. = Helikon, április 10. 17. p.
163. CSEH Katalin: *A virágoskert*. = Helikon, április 10. 17. p.
164. CSERHÁTI Márta: [cím nélkül]. = Napút, 2/54. p.
165. CSÍKOS Diána: *Relatív*. = Napút, 2/54. p.
166. CSILLAG Tamás: *Köznapi giccs*. = Hítel, 3/96. p.
167. CSILLAG Tamás: *Lassan, izelgetve*. = Hítel, 3/96. p.
168. CSILLAG Tamás: *Otthon, egyedül*. = Hítel, 3/95. p.
169. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Betlehem*. = Irodalmi Jelen, 4/9–10. p.
170. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Női minta*. = Irodalmi Jelen, 4/7. p.
171. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Szikkazátany*. = Irodalmi Jelen, 4/8. p.
172. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Vakbit*. = Irodalmi Jelen, 4/10–11. p.
173. CSÓK István: *A Ferdinánd hídon*. = Napút, 2/11. p.
174. CSONTOS Márta: *Faggató*. = Helikon, április 10. 9. p.
175. CSONTOS Márta: *Képeskönyv V*. = Helikon, április 10. 9. p.
176. CSONTOS Márta: *Képtelen történetek*. = Helikon, április 10. 9. p.
177. CSONTOS Márta: *Mesejáték*. = Helikon, április 10. 9. p.
178. CSUDAY Csaba: *Alszom, nem álmodom*. = Műhely, 1/33. p.
179. CSUDAY Csaba: *Nő, így*. = Műhely, 1/32. p.
180. CSUDAY Csaba: *Titanic*. = Műhely, 1/31. p.
181. DANKULY Csaba: *Kerülő*. = Látó, 3/68–69. p.
182. DARÁNYI Sándor: *E lángoktól ölelt*. = Mozgó Világ, 3/42. p.
183. DARÁNYI Sándor: *Nem megoldás*. = Mozgó Világ, 3/41. p.
184. DARÁNYI Sándor: *Saulus redivivus*. = Mozgó Világ, 3/40. p.
185. DEBRECZENYI György: *30*. = Műhely, 2/46. p.
186. DEBRECZENYI György: *éppen pont betoven*. = Élet és Irodalom, április 29. 14. p.
187. DEBRECZENYI György: *fehér és fekete*. = Ezredvég, 2/55–56. p.
188. DEBRECZENYI György: *fialtatódal*. = Élet és Irodalom, április 29. 14. p.

189. DEBRECZENY György: *a létezés sodor*. = Napút, 2/15. p.
190. DEBRECZENY György: *mélyen gyökereznek*. = Élet és Irodalom, április 29. 14. p.
191. DEMETER Mária: *Grafika*. = Napút, 2/55. p.
192. DEMETER Mária: *Hullámlás*. = Napút, 2/55. p.
193. DEMETER Mária: *Rejtőzve*. = Napút, 2/55. p.
194. DIMÉNY[-]H[ASZMANN]. Árpád: *amelyben a madárdereku múzsa cirkuszi attrakciót hajt végre hogy felbújja magára más férfiak figyelmét*. = Helikon, március 10. 9. p.
195. DIMÉNY[-]H[ASZMANN]. Árpád: *azéletszép*. = Helikon, március 10. 9. p.
196. DIMÉNY[-]H[ASZMANN]. Árpád: *ezért szeretlek*. = Helikon, március 10. 9. p.
197. DIMÉNY[-]H[ASZMANN]. Árpád: *kórelőzmény*. = Helikon, március 10. 9. p.
198. DIMÉNY-HASZMANN Árpád: *reggelre viszsztatér*. = Kortárs, 4/20. p.
199. DITTRICH Panka: *Vonalvezetés*. = Napút, 2/55. p.
200. DOBOZI Eszter: *Akárki, akármilyen is ő...* = Forrás, 4/3. p.
201. DOBOZI Eszter: *Változat egy Grimm-mesére*. = Forrás, 4/4. p.
202. DOMONKOS Marcell: [cím nélkül]. = Napút, 2/55. p.
203. DÖBRÖSSY Péter: *Alkony*. = Napút, 2/55. p.
204. DÖBRÖSSY Péter: *Telefon*. = Napút, 2/55. p.
205. DUDÁS Sándor: *Az őrző*. = Napút, 2/55. p.
206. DUNAJCSIK Máttyás: *A bálnaszérv*. = Helikon, április 10. 11. p.
207. DUNAJCSIK Máttyás: *Fekete*. = Helikon, április 10. 11. p.
208. DUNAJCSIK Máttyás: *Urbi et Orbi*. = Helikon, április 10. 11. p.
209. EGRY Artúr: *a lét üzeme*. = Napút, 2/56. p.
210. EGRY Artúr: *megszégyenülés*. = Napút, 2/56. p.
211. EGRY Artúr: *Párológ*. = Ezredvég, 2/19. p.
212. EGRY Artúr: *peregnek*. = Ezredvég, 2/19–20. p.
213. EGRY Artúr: *sodorvonal*. = Napút, 2/56. p.
214. EGRY Artúr: *tavaszi töcsa*. = Napút, 2/56. p.
215. EGRY Artúr: *vihar kel*. = Napút, 2/56. p.
216. ERDÉLYI Z. János: *báttér*. = Napút, 2/55. p.
217. ERDÉLYI Z. János: *nincs tovább*. = Napút, 2/55. p.
218. ERDÉLYI Z. János: *száműzetés*. = Napút, 2/55. p.
219. ERDŐS Virág: *Világító testek*. = Mozgó Világ, 4/34–37. p.
220. ERDŐS Virág: *Világító testek. budapest 100*. (részletek). = Magyar Lettre Internationale, 1/77. p.
221. FABÓ Kinga: *A kőfaragó Camille Claudel*. = Élet és Irodalom, április 29. 17. p.
222. FALCSIK Mari: *A Kassák-dosszié*. = Magyar Műhely, 1/1–4. p.
223. FALUDI Ádám: *ég veld víz felett és felbőbab alatt*. = Magyar Napló, 3/28. p.
224. FALUDI Ádám: *ott állsz*. = Magyar Napló, 3/29. p.
225. FALUDI Ádám: *úrállomás keringő mikrobuszban*. = Magyar Napló, 3/28–29. p.
226. FALUSI Márton: *Barbárok*. = Kortárs, 4/34–37. p.
227. FALUSI Márton: *Helyettünk, általunk, ellenünk*. = Magyar Napló, 4/19–23. p.
228. FECSKE Csaba: *Ideje jött*. = Műhely, 2/31–32. p.
229. FECSKE Csaba: *Kopott képeslap*. = Vigilia, 3/206. p.
230. FECSKE Csaba: *Szövéshiba*. = Vigilia, 3/206–207. p.
231. FECSKE Csaba: *Tétova nyár*. = Vigilia, 3/207. p.
232. FEKETE Vince: *Kizökkent idő*. Advent. Három hegyvonulat. Visszazökkenő idő. Az árulásról. = Bárka, 2/6–8. p.
233. FELLINGER Károly: *A*. = Helikon, március 25. 15. p.
234. FELLINGER Károly: *Retró*. = Helikon, március 25. 15. p.
235. FELLINGER Károly: *A számok is*. = Helikon, március 25. 15. p.
236. FENYVES Marcell: *Asszonyok*. = Életünk, 4/70–71. p.
237. FENYVES Marcell: *Hercegnő*. = Életünk, 4/73. p.
238. FENYVES Marcell: *Nincs és most*. = Életünk, 4/69–70. p.
239. FENYVES Marcell: *„Summertime (when the living in easy)”*. = Életünk, 4/74–75. p.
240. FENYVES Marcell: *Vépelési danse macabre*. = Életünk, 4/72–73. p.
241. FENYVESI Ottó: *Minimum Rock'n'Roll*. = Prae, 1/82–84. p.
242. FERENCZ Mónika: *Három bajnal*. = Bárka, 2/26–27. p.
243. FERENCZ Mónika: *Hideg*. = Bárka, 2/26. p.
244. FERENCZ Mónika: *Vallani egy lapockáról*. = Bárka, 2/27. p.
245. FERENCZES István: *Kalamajka*. = Székelyföld, 3/25–26. p.
246. FILIP Tamás: *Mások*. = Magyar Napló, 3/4. p.
247. FILIP Tamás: *Monotópia*. = Magyar Napló, 3/4. p.
248. FILIP Tamás: *Süllyedő szigetről integet*. = Napút, 2/12–13. p.

249. FODOR András: *Egy dal nyomában*. = Ezredvég, 2/74. p.
250. FODOR András: *Groteszk kis mosoly*. = Ezredvég, 2/74. p.
251. FODOR András: *A legjobb tanácsokból*. = Ezredvég, 2/74. p.
252. FODOR András: *Tavasszociációk*. = Ezredvég, 2/74. p.
253. FODOR András: *Xénia*. = Ezredvég, 2/74. p.
254. FÖVÉNYI Sándor: *Kiskabátban*. = Ezredvég, 2/27. p.
255. FRÜHWIRTH Blanka: [cím nélkül]. = Napút, 2/56. p.
256. GÁBOR Edina: [cím nélkül]. = Napút, 2/56. p.
257. GÁGYOR Péter: *Káprázat*. = Műhely, 2/43. p.
258. GÁGYOR Péter: *A víz alatt*. = Műhely, 2/43. p.
259. GÁL Ferenc: *Műfaji keretekről*. = Prae, 1/85. p.
260. GÁLLA Edit: *Párkák*. = Napút, 2/126. p.
261. GARACZI László: *Arra ébredsz*. = Új Forrás, 3/5. p.
262. GARACZI László: *Immortal*. = Új Forrás, 3/7. p.
263. GARACZI László: *Ősoros*. = Új Forrás, 3/6. p.
264. GÉCZI János: *...lebetek*. = Alföld, 4/6. p.
265. GÉCZI János: *...szeretlek*. = Alföld, 4/5–6. p.
266. GÉCZI János: *...szív*. = Alföld, 4/6. p.
267. GÉ[HER]. István László: *Farkas bujkál*. = Alföld, 3/20. p.
268. GÉ[HER]. István László: *Fogvatartott anyag*. = Alföld, 3/20. p.
269. GOMBÁR Endre: *Dal a nyírfánkról*. = Kortárs, 4/39. p.
270. GOMBÁR Endre: *egy pohár víz*. = Kortárs, 4/38. p.
271. GOMBÁR Endre: *Kitalálunk szavakat*. = Kortárs, 4/39. p.
272. GOMBÁR Endre: *Téliholdas éjjeleken*. = Kortárs, 4/38. p.
273. GOTHÁR Tamás: *homokóra*. = Helikon, április 10. 13. p.
274. GÖKHAN, Ayhan: *Felnőtt gyerekversek*. [Versciklus]. Apukám. Apa út. December 6. Családon belül. Anyukám sír. Halálfelelem. = Forrás, 3/38–40. p.
275. GÖMÖRI György: *Csendélet*. = Alföld, 3/3. p.
276. GÖMÖRI György: *Jelentés a túlvilágról*. = Alföld, 3/3. p.
277. GYIMÓTHY Lilla: [cím nélkül]. = Napút, 2/56. p.
278. GYÖRE Balázs: *A taxis lánya*, avagy a terület kiszámítása. = Új Forrás, 4/46. p.
279. GYÖRI László: *Ablakdeszka*. = Forrás, 4/24. p.
280. GYÖRI László: *A dajka*. = Forrás, 4/22–23. p.
281. GYÖRI László: *Gyorsbajtás*. = Műhely, 2/28. p.
282. GYÖRI László: *A hely íze*. = Műhely, 2/29. p.
283. GYÖRI László: *A láncra vert eső*. = Forrás, 4/23. p.
284. GYÖRI László: *Szégyen*. = Forrás, 4/21–22. p.
285. GYÖRI László: *Vadszölő*. = Műhely, 2/30. p.
286. HABOS László: [cím nélkül]. = Napút, 2/56. p.
287. HALASI László Antal: *Álomtalanul*. = Napút, 2/57. p.
288. HALASI László Antal: *Bodza*. = Napút, 2/57. p.
289. HALASI László Antal: *Hangyavonulás (1)*. = Napút, 2/57. p.
290. HALASI László Antal: *Hangyavonulás (2)*. = Napút, 2/57. p.
291. HALASI László Antal: *A könny*. = Napút, 2/57. p.
292. HALASI László Antal: *Május*. = Napút, 2/57. p.
293. HALASI László Antal: *Öregség*. = Napút, 2/57. p.
294. HALMAI Tamás: *Bővített tenger*. = Vigilia, 4/271. p.
295. HALMAI Tamás: *Időd lényei*. = Vigilia, 4/271. p.
296. HARCOS Katalin: [cím nélkül]. = Napút, 2/57. p.
297. HARKAI Vass Éva: *Naplóversek*. = Hid, 2/3–5. p.
298. HARMAT Lotte: *Tanár-talár*. = Ezredvég, 2/11–12. p.
299. HÁRS Ernő: *Abogy követik egymást...* = Műhely, 1/41. p.
300. HÁRS Ernő: *Aki sokáig él...* = Műhely, 1/39. p.
301. HÁRS Ernő: *Ha villám vág belénk...* = Műhely, 1/41. p.
302. HÁRS Ernő: *Hosszú életemen...* = Műhely, 1/40. p.
303. HÁRS Ernő: *A jóslat teljesül...* = Műhely, 1/42. p.
304. HÁRS Ernő: *Kétfajta fájdalom...* = Műhely, 1/42. p.
305. HÁRS Ernő: *Mint oldott kéve...* = Műhely, 1/39. p.
306. HÁRS Ernő: *Mit sose láthatok viszont...* = Műhely, 1/40. p.
307. HÁY János: *Bomlás*. = Mozgó Világ, 3/45. p.

308. HÁY János: *Egyszer még.* = Mozgó Világ, 3/45. p.
309. HÁY János: *Hol vagyok.* = Mozgó Világ, 3/44–45. p.
310. HÁY János: *Isten.* = Mozgó Világ, 3/46. p.
311. HÁY János: *Még fel.* = Mozgó Világ, 3/45. p.
312. HÁY János: *Reggel.* = Mozgó Világ, 3/46. p.
313. HÁY János: *Szétesett.* = Mozgó Világ, 3/46. p.
314. HEGEDŰS Gyöngyi: *két vers a mellettem fekvőnek.* Ctrl c. Ctrl v. = Új Forrás, 4/53–54. p.
315. HEGEDŰS Gyöngyi: *a távozó.* = Új Forrás, 4/52. p.
316. HEGYI BOTOS Attila: *Az időutazó estéje.* = Napút, 2/14. p.
317. HERCEG Árpád: *Arculatöltés.* = Műhely, 1/36. p.
318. HERCEG Árpád: *Éhséglázadás.* = Műhely, 1/36. p.
319. HERCEG Árpád: *Napló.* = Műhely, 1/35. p.
320. HOLLÓS Judit: [cím nélkül]. = Napút, 2/57. p.
321. HORVÁTH Benji: *Madarak. A goliárdok krónikásaihoz.* = Helikon, április 25. 13. p.
322. HORVÁTH Gábor Miklós: *Pilinszky.* = Napút, 2/13. p.
323. HORVÁTH Ödön: [cím nélkül]. = Napút, 2/57. p.
324. HORVÁTH Veronika: *első csók.* = Irodalmi Jelen, 4/34. p.
325. HORVÁTH Veronika: *metamorfózis.* = Irodalmi Jelen, 4/34. p.
326. HORVÁTH Veronika: *ne lásson senki.* = Irodalmi Jelen, 4/35. p.
327. HORVÁTH Veronika: *Szerepminták.* = Irodalmi Jelen, 4/36. p.
328. HORVÁTH Veronika: *tulajdon.* = Irodalmi Jelen, 4/35. p.
329. HORVÁTH Zsuzsa, L.: [cím nélkül]. = Napút, 2/60–61. p.
330. IMRE Flóra: *Amikor meghalok.* = Élet és Irodalom, március 4. 14. p.
331. IMRE Flóra: *Miniátörök.* = Élet és Irodalom, március 4. 14. p.
332. JANKOVICS Nóra: *Cél.* = Napút, 2/57. p.
333. JANKOVICS Nóra: *Rajt.* = Napút, 2/57. p.
334. JÁSZ Attila: *Árnyék.* = Bárka, 2/3. p.
335. JÁSZ Attila: *(egyedül).* = Alföld, 4/24–25. p.
336. JÁSZ Attila: *(el).* = Műhely, 1/23. p.
337. JÁSZ Attila: *(és).* = Műhely, 1/24. p.
338. JÁSZ Attila: *(felújítás).* = Bárka, 2/4. p.
339. JÁSZ Attila: *(mérénylet).* = Műhely, 1/23. p.
340. JÁSZ Attila: *(párbuzamos).* = Alföld, 4/25. p.
341. JÁSZ Attila: *(szabadság).* = Bárka, 2/4. p.
342. JÁSZ Attila: *sztartápróba1.* = Vigília, 3/195. p.
343. JÁSZ Attila: *sztartápróba2.* = Vigília, 3/195. p.
344. JÁSZ Attila: *(valaki).* = Alföld, 4/25. p.
345. JÁSZ Attila: *(vég).* = Bárka, 2/5. p.
346. JENEI Gyula: *Amerikai csoki.* = Élet és Irodalom, március 11. 17. p.
347. JENEI Gyula: *A fehér ember útja.* = Élet és Irodalom, március 11. 17. p.
348. JOVÁNCZAY Edit: *Arcvonalak.* = Napút, 2/58. p.
349. JOVÁNCZAY Edit: *Életvonal.* = Napút, 2/58. p.
350. JOVÁNCZAY Edit: *Vonalak az égen.* = Napút, 2/58. p.
351. JUHÁSZ Tibor: *Adáscsünet.* = Alföld, 4/21. p.
352. JUHÁSZ Tibor: *Amire telik.* = Alföld, 4/22–23. p.
353. JUHÁSZ Tibor: *Elemzés.* = Új Forrás, 4/69. p.
354. JUHÁSZ Tibor: *Az idegen.* = Székelyföld, 4/19–20. p.
355. JUHÁSZ Tibor: *A Palóc-föld sara.* = Székelyföld, 4/17–18. p.
356. JUHÁSZ Tibor: *Vágás.* = Alföld, 4/21–22. p.
357. JUHÁSZ Tibor: *A vérvívó üveggyárai.* = Székelyföld, 4/18. p.
358. KABAI Lóránt: *annyi és az.* = Tiszatáj, 4/22. p.
359. KABAI Lóránt: *a csend olaja.* = Alföld, 4/7. p.
360. KABAI Lóránt: *exxx.* = Élet és Irodalom, március 18. 17. p.
361. KABAI Lóránt: *fantomas.* = Élet és Irodalom, március 18. 17. p.
362. KABAI Lóránt: *a fénykép nem sikerült.* = Irodalmi Jelen, 3/30. p.
363. KABAI Lóránt: *hajnali védettség.* = Élet és Irodalom, március 18. 17. p.
364. KABAI Lóránt: *hűlt hely.* = Alföld, 4/7. p.
365. KABAI Lóránt: *most gyorsan.* = Alföld, 4/8. p.
366. KABAI Lóránt: *motyogás, hajnal.* = Irodalmi Jelen, 3/29. p.
367. KABAI Lóránt: *nehézkérdés.* = Tiszatáj, 4/21–22. p.
368. KABAI Lóránt: *nem sok minden jut eszembe.* = Irodalmi Jelen, 3/29. p.
369. KABAI Lóránt: *semmi különös.* = Tiszatáj, 4/21. p.
370. KABAI Lóránt: *sit down tragedy.* = Élet és Irodalom, március 18. 17. p.
371. KABAI Lóránt: *tranzit.* = Tiszatáj, 4/20–21. p.
372. KABDEBÓ Tamás: *F(estina lente).* = Vár, 1–2/6. p.
373. KABDEBÓ Tamás: *Karácsony.* = Vár, 1–2/6. p.
374. KABDEBÓ Tamás: *Kocsmá.* = Vár, 1–2/4. p.

375. KABDEBÓ Tamás: *Tiszta vizet a Dunába.* = Vár, 1–2/3. p.
376. KAKUK Tamás: *Csukott ajtók / Tranströmer.* = Bárka, 2/22–23. p.
377. KAKUK Tamás: *Másik álom / Borges.* = Bárka, 2/22. p.
378. KAKUK Tamás: *Mint a terhet / Kavafisz.* = Bárka, 2/23. p.
379. KAKUK Tamás: *Széles margó / Thoreau.* = Bárka, 2/22. p.
380. KAKUK Tamás: *Utolsó tenger / Benn.* = Bárka, 2/23. p.
381. KÁLLAY KOTÁSZ Zoltán: [cím nélkül]. = Napút, 2/58. p.
382. KÁLOMISTA Bence: *Fagypont.* = Irodalmi Jelen, 4/121. p.
383. KÁLOMISTA Bence: *Korrekció.* = Irodalmi Jelen, 4/121. p.
384. KÁLOMISTA Bence: *Lábnymok.* = Irodalmi Jelen, 4/122. p.
385. KÁLOMISTA Bence: *Portré.* = Irodalmi Jelen, 4/121. p.
386. KÁLOMISTA Bence: *Sorscapda.* = Irodalmi Jelen, 4/121. p.
387. KÁLOMISTA Bence: *Sose látott torony.* = Irodalmi Jelen, 4/120. p.
388. KÁLOMISTA Bence: *Void.* = Irodalmi Jelen, 4/122. p.
389. KÁNTOR Krisztián: [cím nélkül]. = Napút, 2/58. p.
390. KÁNTOR Zsolt: *Hérakleitosz a Holdon.* = Ezredvég, 2/38. p.
391. KÁNTOR Zsolt: *Íme, a tekintetem, te nézel általa.* = Ezredvég, 2/37–38. p.
392. KARAFÁ Sándor: [cím nélkül]. = Napút, 2/58. p.
393. KARVALY Ákos: [cím nélkül]. = Napút, 2/58. p.
394. KELEMEN Lajos: *Mély titok.* = Hitel, 4/71. p.
395. KELEMEN Lajos: *Saját szörny.* = Hitel, 4/70. p.
396. KEMÉNY Lili: *Pánik.* = Élet és Irodalom, március 25. 14. p.
397. KEMÉNY Lili: *Üldözési jelenet.* = Élet és Irodalom, március 25. 14. p.
398. KÉPES Gábor: *(emlékeink).* = Ezredvég, 2/54–55. p.
399. KERBER Balázs: *Conquest III.* (Stratégiai verspróza). (Részlet). = Helikon, március 25. 11. p.
400. KERESZTESI József: *Manifesztumtöredék.* = Jelenkor, 4/364–365. p.
401. KERESZTESI József: *Nemzeti dal.* = Jelenkor, 4/364. p.
402. KÉRINGER Gábor: *Bárcsak...* = Napút, 2/19. p.
403. KERTI Károly György: [cím nélkül]. = Napút, 2/59. p.
404. KINCSES Katalin: [cím nélkül]. = Napút, 2/59. p.
405. KIRÁLY Gábor: *Hogy reggel megcsókolt a szerelem.* = Ezredvég, 2/34. p.
406. KIRÁLY Gábor: *Integráció bóbujlás idején.* = Ezredvég, 2/33. p.
407. Kiss Judit Ágnes: *Három anakreóni dal mozgógyaszútnak.* = Magyar Lettre Internationale, 1/114–116. p.
408. Kiss Ottó: *Maci tao.* Párbeszéd forgással. Etetőszék. A világ vége. Bot. Síp. Világegyetem. Vége van a nyárnak. Szívárványos tócsa. Plüss. Sapka. Höemberek. Kedvenc évszakom. = Élet és Irodalom, április 22. 17. p.
409. Kisszölösi SZÁNTÓ Lóránt: [cím nélkül]. = Napút, 2/59. p.
410. KOMÁLOVICS Zoltán: *Vízpart.* = Műhely, 1/25. p.
411. KONCZEK József: *Az volt az éden.* = Ezredvég, 2/47–49. p.
412. KONCZEK József: *Sziromzápor.* = Ezredvég, 2/49. p.
413. KOVÁCS András Ferenc: *Posztáda ódája – új dadallás.* = Élet és Irodalom, április 15. 17. p.
414. KOVÁCS Imre Attila: *Element a katona.* = Vár, 1–2/61–63. p.
415. KOVÁCS István: *Katonai törzslapok.* = Magyar Napló, 3/3. p.
416. KOVÁCS István: *Példamondat.* = Magyar Napló, 3/3. p.
417. KÖNYVES Mirjam: *Vonalat húztam a végételenbe.* = Napút, 2/59. p.
418. KÖSZEGI BARTA Kálmán: [cím nélkül]. = Napút, 2/59. p.
419. KREISZ Rudolf: *Exitus.* = Napút, 2/59. p.
420. KULCSÁR Árpád: *alvó szem.* = Bárka, 2/49. p.
421. KULCSÁR Árpád: *anyám, aki.* = Bárka, 2/47. p.
422. KULCSÁR Árpád: *totemek.* = Bárka, 2/47. p.
423. KULCSÁR Árpád: *Tudunk élni.* = Bárka, 2/48. p.
424. KULCSÁR Árpád: *(zajszennyezett).* = Bárka, 2/48. p.
425. KULCSÁR Ferenc: *Esküvő.* = Kortárs, 3/38–39. p.
426. KULCSÁR Ferenc: *Simeon éneke.* = Kortárs, 3/36–37. p.
427. KUN Irén: *Halál.* = Napút, 2/60. p.
428. KUN Irén: *Párkatona.* = Napút, 2/60. p.
429. KUN Irén: *Trendi.* = Napút, 2/60. p.
430. KUN Irén: *Utam.* = Napút, 2/60. p.

431. KUPIHÁR Rebeka: [cím nélkül]. = Napút, 2/60. p.
432. KUTI László: *Hársfa ucca*. = Múlt és Jövő, 1/72. p.
433. KUTI László: *Lázás éj*. = Múlt és Jövő, 1/73. p.
434. KÜRTI László: *romlatlanul*. = Jelenkor, 4/372. p.
435. KÜRTI László: *üzenet nagyanyámnak*. = Jelenkor, 4/373. p.
436. LANCZKOR Gábor: *Fekete nyíl*. = Alföld, 3/6. p.
437. LANCZKOR Gábor: *Felvétel*. = Alföld, 3/5. p.
438. LANCZKOR Gábor: *A kézzel írt elégiája*. = Alföld, 3/4–5. p.
439. LANCZKOR Gábor: *Nagyalföldi temető*. = Alföld, 3/4. p.
440. LAPIS József: *Hmár*. = Bárka, 2/24. p.
441. LAPIS József: *Kéreg*. = Bárka, 2/24. p.
442. LAPIS József: *Kitin*. = Bárka, 2/24. p.
443. LAPIS József: *Kőrő*. = Bárka, 2/25. p.
444. LAPIS József: *Rügy*. = Bárka, 2/25. p.
445. LAPIS József: *Semlyék*. = Bárka, 2/25. p.
446. LÁRAI Eszter: *Hajsza*. = Napút, 2/19. p.
447. LÁRAI Eszter: *Halottmosdatás*. = Bárka, 2/46. p.
448. LÁRAI Eszter: *Pillanatnyi barátság*. = Bárka, 2/45. p.
449. LÁRAI Eszter: *Szemek*. = Bárka, 2/46. p.
450. LÁRAI Eszter: *Tünődések*. = Bárka, 2/45. p.
451. LATOR László: *Ha úgy esik, napokra elmerülsz*. = Magyar Napló, 4/4–5. p.
452. LATOR László: *Lakhatatlan*. = Magyar Napló, 4/4. p.
453. LATOR László: *Üzekedés*. = Magyar Napló, 4/5. p.
454. LENGYEL Géza: *Mit tegyen?* (Ballade). = Ezredvég, 2/57. p.
455. LESI Zoltán: *Advent*. = Élet és Irodalom, április 1. 17. p.
456. LESI Zoltán: *Címerállat*. = Prae, 1/96. p.
457. LESI Zoltán: *Luzern lángol*. = Prae, 1/96. p.
458. LESI Zoltán: *Másnap*. = Élet és Irodalom, április 1. 17. p.
459. LEZSÁK Sándor: *Apám arcát keresem*. = Hítel, 4/4–5. p.
460. LEZSÁK Sándor: *Egyszer egy ruszki tank*. = Hítel, 4/9–10. p.
461. LEZSÁK Sándor: *Az én tanító nénim*. = Hítel, 4/7–8. p.
462. LEZSÁK Sándor: *Krónika, december, 1956*. = Hítel, 4/13. p.
463. LEZSÁK Sándor: *Mindszenty beszél a rádióban*. = Hítel, 4/5. p.
464. LEZSÁK Sándor: *Misi, a puska és a lódenkabát*. = Hítel, 4/11–12. p.
465. LEZSÁK Sándor: *Szövegek, 56-os dalszövegek*. = Hítel, 4/3. p.
466. LEZSÁK Sándor: *Vasárnap reggel*. = Hítel, 4/6–7. p.
467. LOVÁSZ Krisztina: [cím nélkül]. = Napút, 2/61. p.
468. LOVÁSZ Krisztina: *Nyestes*. = Helikon, április 25. 6. p.
469. LÖNHÁRT Melinda: *Körforgás*. = Irodalmi Jelen, 4/43. p.
470. LÖNHÁRT Melinda: *November*. = Irodalmi Jelen, 4/42. p.
471. LÖNHÁRT Melinda: *Rózsaujjú bajnal*. = Irodalmi Jelen, 4/42. p.
472. LÖNHÁRT Melinda: *Sziszifuszi kő*. = Irodalmi Jelen, 4/43. p.
473. LUKÁCS Flóra: *Alteregő*. = Irodalmi Jelen, 3/56. p.
474. LUKÁCS Flóra: *Évad. Utolsó*. = Hévíz, 1/39. p.
475. LUKÁCS Flóra: *Hiány*. = Irodalmi Jelen, 3/54. p.
476. LUKÁCS Flóra: *A megnyüzött Bertalan apostol*. = Hévíz, 1/39. p.
477. LUKÁCS Flóra: *Üveggyógyó*. = Irodalmi Jelen, 3/55. p.
478. LUKÁCS Sándor: *A kezdetek utcája*. = Napút, 2/5. p.
479. MAGÉN István: *A teremtés tizedik napja*. = Ezredvég, 2/26. p.
480. MAJLÁTH Ákos: *Társatlanság*. = Napút, 2/61. p.
481. MAKKAJ T. Csilla: *Anya-mozaik*. = Látó, 3/70. p.
482. MAKKAJ T. Csilla: *Ez nem szerelem*. = Látó, 3/71. p.
483. MAKKAJ T. Csilla: *Héja-nász*. = Látó, 3/71–72. p.
484. MAKKAJ T. Csilla: *Nyomás*. = Látó, 3/72–73. p.
485. MARCSÁK Gergely: *Kaland*. = Helikon, március 25. 15. p.
486. MARKÓ Béla: *Abbagyott város*. Cél. Fekete. Közben. Föld. Úr. = Székelyföld, 3/30–35. p.
487. MARKÓ Béla: *És a tudás*. = Látó, 3/7–8. p.
488. MARKÓ Béla: *Gonosz zsoltár*. = Mozgó Világ, 4/29–30. p.
489. MARKÓ Béla: *A látvány*. = Látó, 3/6–7. p.
490. MARKÓ Béla: *A művészet eredete*. = Látó, 3/5–6. p.
491. MARNO János: *Azbesztiozis*. = Élet és Irodalom, április 8. 17. p.
492. MARNO János: *Egyetlen óriás ütés*. = Élet és Irodalom, április 8. 17. p.

493. MARNO János: *Elménk éle*. = Élet és Irodalom, április 8. 17. p.
494. MARNO János: *Menjünk biztosra*. = Élet és Irodalom, április 8. 17. p.
495. MARNO János: *Paramimézis*. = Élet és Irodalom, április 8. 17. p.
496. MARNO János: *A szájbentes*. = Élet és Irodalom, április 8. 17. p.
497. MARNO János: *A vers, címe*. = Élet és Irodalom, április 8. 17. p.
498. MASZÁRIK Katalin: [cím nélkül]. = Napút, 2/62. p.
499. MELIORISZ Béla: *Töredék*. = Műhely, 1/26. p.
500. MELIORISZ Béla: *Vannak*. = Műhely, 1/26. p.
501. MÉSZÁROS Ildikó: [cím nélkül]. = Napút, 2/62. p.
502. MÉSZÁROS Mária: [cím nélkül]. = Napút, 2/63. p.
503. MEZEY Katalin: *Katedrális nem állított*. = Magyar Napló, 4/48. p.
504. MEZEY Katalin: *Megérkezés*. = Magyar Napló, 4/48. p.
505. MEZŐ Ferenc: *Kegyeleti elótakarékosság*. Krúdy utcán. Macska. Virrasztás. Miért nyúszit. Úgy. Páros. Leszedjem? Viviszekció. = Élet és Irodalom, április 29. 17. p.
506. MIKLYA Zsolt: *Diófa alatt*. = Hítel, 4/49–50. p.
507. MIKLYA Zsolt: *Játék nyári nappal*. = Hítel, 4/48. p.
508. MIKLYA Zsolt: *Tintaberceg*. = Hítel, 4/47. p.
509. MILBIK József: *Altató*. = Napút, 2/63. p.
510. MILBIK József: *Babilon*. = Napút, 2/63. p.
511. MILBIK József: *Végzet*. = Napút, 2/63. p.
512. MOHÁCSI Balázs: *panoráma-kísérlet*. (warren zevon: keep me in your heart). = Jelenkor, 4/374–375. p.
513. MOLNÁR Gábor: [cím nélkül]. = Napút, 2/63. p.
514. MOLNÁR Krisztina Rita: *Levél egy fjord partjáról*. = Bárka, 2/9–10. p.
515. MOLNÁR Krisztina Rita: *Összeomlás*. = Bárka, 2/10. p.
516. MOLNÁR Nikolett: [cím nélkül]. = Napút, 2/63. p.
517. MÓRITZ Mátyás: *Hiábavalóság*. = Napút, 2/63. p.
518. MÓRITZ Mátyás: *Karcolat*. = Napút, 2/63. p.
519. MÓRITZ Mátyás: *Lehetőség nélkül*. = Napút, 2/63. p.
520. MÓRITZ Mátyás: *Zárt ajkad*. = Napút, 2/63. p.
521. MUKLI Ágnes: *Átváltozások*. = Napút, 2/64. p.
522. MURÁNYI Zita: *ablak*. = Műhely, 2/38. p.
523. MURÁNYI Zita: *Az ég szélén*. = Hévíz, 1/42. p.
524. MURÁNYI Zita: *glória*. = Mozgó Világ, 4/30. p.
525. MURÁNYI Zita: *kimonó*. = Műhely, 2/38. p.
526. MURÁNYI Zita: *megváltás*. = Vigilia, 3/195. p.
527. MURÁNYI Zita: *most*. = Műhely, 2/39. p.
528. MURÁNYI Zita: *négy óra van*. = Mozgó Világ, 4/31. p.
529. MURÁNYI Zita: *ölelés*. = Mozgó Világ, 4/32. p.
530. MURÁNYI Zita: *sugallat*. = Vigilia, 3/196. p.
531. MURÁNYI Zita: *úgy szerették tovább*. = Mozgó Világ, 4/31. p.
532. NÁDAS Péter: *Nagyon sajnálom*. = Hévíz, 1/5–10. p.
533. NAGY Attila: *Adonisz-kosár*. = Látó, 3/25. p.
534. NAGY Attila: *Ébrenlét démona*. = Látó, 3/25–26. p.
535. NAGY Attila: *Hommage à Oszip Mandelstam*. = Látó, 3/26–27. p.
536. NAGY Attila: *Pál, az apostol*. = Látó, 3/27. p.
537. NAGY Attila: *A vágy az*. = Látó, 3/28. p.
538. NAGY Betti: *Beszélgetést kezdeményezek a Schwarz-lakótelepen*. = Tempevölgy, 1/18. p.
539. NAGY Betti: *Nem kunyerálok többé*. = Tempevölgy, 1/18. p.
540. NAGY István Paphnutius: *Élet vonal*. = Napút, 2/64. p.
541. NAGY István Paphnutius: *Mértani vonal*. = Napút, 2/64. p.
542. NAGY Kata: *Kedvezőtlen jelek a meneküléshez*. = Prae, 1/86. p.
543. NAGY Márta Júlia: *Az efemer természete*. = Helikon, március 10. 13. p.
544. NAGY Márta Júlia: *Keresztút*. = Helikon, március 10. 13. p.
545. NAGY Márta Júlia: *A páskomligeti erdő feláldozása*. = Helikon, március 10. 13. p.
546. NAGY Zopán: *Lisszaboni indák*. = Magyar Műhely, 1/14–16. p.
547. NAGYATÁDI HORVÁTH Tamás: *Ashford*. (Egy régi képre). = Vár, 1–2/35–36. p.
548. NAGYATÁDI HORVÁTH Tamás: *Mártírok bava*. = Vár, 1–2/36. p.
549. NAGYATÁDI HORVÁTH Tamás: *Pandemonium*. = Vár, 1–2/35. p.
550. NÉMETH András: *Eszközök, eszköztelenül*. = Ezredvég, 2/18–19. p.
551. NÉMETH András: *Összeáll a kép az igazgatássonnyról a reklámgrafikusban*. = Ezredvég, 2/18. p.
552. NÉMETH Gábor Dávid: *Fogó*. = Helikon, április 10. 12. p.

553. NÉMETH Gábor Dávid: *Hűtőmágnes*. = Helikon, április 10. 12. p.
554. NÉMETH Gábor Dávid: *Jelzőfény*. = Helikon, április 10. 12. p.
555. NÉMETH Gábor Dávid: *Megnyílik*. = Helikon, április 10. 12. p.
556. NÉMETH Gábor Dávid: *Repülni*. = Helikon, április 10. 12. p.
557. NÉMETH Gábor Dávid: *Sokáig piros*. = Helikon, április 10. 12. p.
558. NÉMETH Gábor Dávid: *Sorban*. = Helikon, április 10. 12. p.
559. NÉMETH J. Attila: *Járom utam járomba*. = Vár, 1–2/74. p.
560. NÉMETH J. Attila: *Paripás*. = Vár, 1–2/74. p.
561. NÉMETH Rudolf: *Amióve leszünk*. = Látó, 3/109. p.
562. NÉMETH Rudolf: *Visszafelé*. = Látó, 3/109–110. p.
563. NERHAFT Antalné: [cím nélkül]. = Napút, 2/64. p.
564. NOVÁK Éva: *Egy helyben*. = Híd, 1/26. p.
565. NOVÁK Éva: *Hova menj be?* = Híd, 1/24. p.
566. NOVÁK Éva: *Kisszívem*. = Híd, 1/26. p.
567. NOVÁK Éva: *Meglep*. = Híd, 1/25. p.
568. NOVÁK Éva: *Szavak és...* = Híd, 1/25. p.
569. NOVÁK Éva: *Utcabeliek*. = Híd, 1/24. p.
570. NOVÁK Valentin: *Festő és tája*. = Napút, 2/16. p.
571. NOVÁK Valentin: *Kitart*. = Magyar Napló, 4/28. p.
572. NOVÁK Valentin: *Körgang*. = Magyar Napló, 4/28. p.
573. NYERGES Gábor Ádám: *Ez most egy tényleges*. = Jelenkor, 3/293–294. p.
574. NYERGES Gábor Ádám: *Talán eleve, belekódolt törekénységgel*. = Új Forrás, 4/73–74. p.
575. NYIRÁN Ferenc: *ad incitas redigit*. = Tiszatáj, 4/32. p.
576. NYIRÁN Ferenc: *itt verdes*. = Tiszatáj, 4/32–33. p.
577. NYIRÁN Ferenc: *Záróra*. = Tiszatáj, 4/33. p.
578. OLÁH András: *[Jeléptem]*. = Tempevölgy, 1/19. p.
579. OLÁH András: *magamtól féltelek*. = Tempevölgy, 1/19. p.
580. OLÁH András: *mintha téged akarna*. = Tempevölgy, 1/19. p.
581. ORCSIK Roland: *Ber*. = Székelyföld, 4/8–9. p.
582. ORCSIK Roland: *Könny és kecsap*. = Prae, 1/95. p.
583. OROSZ István: *Az arcom*. = Hítel, 3/38. p.
584. OROSZ István: *Óceán*. = Hítel, 3/35–37. p.
585. OROSZ István: *Óromóda*. = Hítel, 3/34–35. p.
586. ÖRY István: *Hetiszakasz*. = Hévíz, 1/37. p.
587. PÁL Sándor Attila: *Munkadal*. = Alföld, 3/14–15. p.
588. PÁL Sándor Attila: *Síratóének*. = Alföld, 3/14. p.
589. PÁL Sándor Attila: *Vándorének*. = Alföld, 3/15. p.
590. PÁLFY Gabriella: *Virág vagyok*. = Napút, 2/49. p.
591. PALLAG Zoltán: *Legenda*. = Élet és Irodalom, március 11. 17. p.
592. PÁLMAI Tibor: *Körvonalakban fogalmazva...* = Napút, 2/64. p.
593. PATAKI Anett: *Harmónia*. = Napút, 2/65. p.
594. PATAKI Anett: *Ihletetlen*. = Napút, 2/65. p.
595. PATAKI Anett: *Veréb-kotta*. = Napút, 2/65. p.
596. PATAKI Edit: *Körbevonalmazva*. = Napút, 2/65. p.
597. PAYER Imre: *Románc*. = Ezredvég, 2/42–43. p.
598. PAYER Imre: *A varázsfu alatt*. = Ezredvég, 2/42–43. p.
599. PETŐCZ András: *Az elvesztett tekintet*. = Irodalmi Jelen, 3/21. p.
600. PETŐCZ András: *A fekvőszék*. = Irodalmi Jelen, 3/20. p.
601. PETŐCZ András: *Istennek tetsző*. = Műhely, 2/33. p.
602. PETŐCZ András: *Jegyzetfüzet*. = Műhely, 2/33–34. p.
603. PETŐCZ András: *Kicsi Létező*. = Műhely, 2/34. p.
604. PETŐCZ András: *Megölelt az Isten*. = Napút, 2/4. p.
605. PETŐCZ András: *Optimista haiku*. = Napút, 2/19. p.
606. PETRIK Iván: *Hó hullt*. = Jelenkor, 371–372. p.
607. PETRIK Iván: *A másik, aki már nem lehet*. = Jelenkor, 370–371. p.
608. PETRŐCZI Éva: *Bokor utcai sarok*. = Műhely, 1/29. p.
609. PETRŐCZI Éva: *Embléma*. = Műhely, 1/29. p.
610. PETRŐCZI Éva: *Idegenvezetés almákkal*. = Hévíz, 1/47. p.
611. PETRŐCZI Éva: *Egy Lingel könyvszekrénye*. = Műhely, 1/30. p.
612. PINTÉR Lajos: *tóth menyhért-énekek*. a csongrádi piacon. a csongrádi templom-ajtó. a csongrádi tiszta-gáton. = Forrás, 3/3–6. p.
613. PINTÉR Lajos: *tóth menyhért-énekek*. hajnali tó. virágcsendélet. eperpálinka. = Műhely, 2/25–26. p.

614. PINTÉR Lajos: *Tóth Menyhért-énekek*. Vakrepülés. Áron püspök. Széki tánc. = Székelyföld, 3/54–57. p.
615. PINTÉR Lajos: *tóthmenyhért-ének*. zöldlábu lovak. novemberi rózsza. a szögletes zsoldos. = Hítel, 3/56–59. p.
616. POLLÁGH Péter: *Afrika trafik*. = Híd, 1/28–29. p.
617. POLLÁGH Péter: *Általános trafik*. = Híd, 1/29–30. p.
618. POLLÁGH Péter: *Gyufa szoba*. = Híd, 1/30–31. p.
619. POLLÁGH Péter: *A névelőm vagy*. = Híd, 1/31–32. p.
620. POLLÁGH Péter: *Síró zakó*. = Híd, 1/32. p.
621. POLLÁK Péter: *Menekülés a feregéből*. = Hévíz, 1/21. p.
622. POLLÁK Péter: *Milyen nehez*. = Hévíz, 1/20. p.
623. PRÁGAI Tamás: *Théus magánszonettjei*. = Műhely, 1/38. p.
624. RIGÓ Béla: *Írájelbeszéd*. = Élet és Irodalom, április 22. 14. p.
625. RIGÓ Béla: *Órangyal*. = Élet és Irodalom, április 22. 14. p.
626. RIGÓ Béla: *Pornográfia*. = Élet és Irodalom, április 22. 14. p.
627. RÓNAI-BALÁZS Zoltán: *Ballada a Király utcában*. = Magyar Napló, 4/24. p.
628. RÓNAI-BALÁZS Zoltán: *Az ország-úton*. = Magyar Napló, 4/24. p.
629. ROZÁN Eszter: *Tényeredben*. = Napút, 2/66. p.
630. RÓZSA Iván: *Harcvonal*. = Napút, 2/66. p.
631. RÓZSA Iván: *Jó és Rossz*. = Napút, 2/66. p.
632. RÓZSA Iván: *Semmi nem új*. = Napút, 2/66. p.
633. RÓZSA Iván: *Úrvonal*. = Napút, 2/66. p.
634. RÖHRIG Géza: *annus ángyi*. = Magyar Napló, 4/12–13. p.
635. RÖHRIG Géza: *család*. = Tiszatáj, 4/23. p.
636. RÖHRIG Géza: *éjjel*. = Tiszatáj, 4/24. p.
637. RÖHRIG Géza: *évaóvó*. = Magyar Napló, 4/11–12. p.
638. RÖHRIG Géza: *hajléktalantemetés*. = Tiszatáj, 4/24. p.
639. RÖHRIG Géza: *kató néni*. = Magyar Napló, 4/14. p.
640. SÁGI Enikő: *Amerika*. = Műhely, 1/34. p.
641. SÁGI Enikő: *Vasfüggöny*. = Műhely, 1/34. p.
642. SÁJÓ László: *Amennyi fény*. = Műhely, 1/27. p.
643. SÁJÓ László: *Piros kapu*. = Műhely, 1/28. p.
644. SALAMON József Imre: *(egyenes vonal)*. = Napút, 2/66. p.
645. SALÁTH Barbara: *Frontvonal*. = Napút, 2/66. p.
646. SALÁTH Barbara: *Hiánycikk*. = Napút, 2/66. p.
647. SÁNTA Hajnalka: *Alkony*. = Napút, 2/66. p.
648. SÁNTA Hajnalka: *London*. = Napút, 2/66. p.
649. SÁRA Gergely: *Egyszer már*. = Helikon, március 25. 10. p.
650. SÁRA Gergely: *Kikötők*. = Helikon, március 25. 10. p.
651. SÁRA Gergely: *Körbezárt*. = Helikon, március 25. 10. p.
652. SÁRA Gergely: *Otthon*. = Helikon, március 25. 10. p.
653. SÁRA Gergely: *Egy város rendszere*. = Helikon, március 25. 10. p.
654. SCHEIN Gábor: *Gyógyulás*. = Élet és Irodalom, április 1. 17. p.
655. SCHEIN Gábor: *Hó nélkül*. = Jelenkor, 3/270. p.
656. SCHEIN Gábor: *Láthatatlan háború*. = Élet és Irodalom, április 1. 17. p.
657. SCHEIN Gábor: *Mielőtt földet ér*. = Élet és Irodalom, április 1. 17. p.
658. SCHEIN Gábor: *Rémeket szülő*. = Jelenkor, 3/271. p.
659. SCHEIN Gábor: *Újra a kertben*. = Élet és Irodalom, április 1. 17. p.
660. SCHNEIDER Éva: *Festés*. = Műhely, 2/44. p.
661. SCHNEIDER Éva: *Miért vándorlok*. = Műhely, 2/45. p.
662. SCHNEIDER Éva: *Olajzöld*. = Műhely, 2/44. p.
663. SCHWALM Zoltán: *Egy legenda sorsa*. = Napút, 2/18. p.
664. SCHWALM Zoltán: *Talány*. = Napút, 2/7. p.
665. SIMEK Valéria: *Ajándék*. = Vigilia, 4/276–277. p.
666. SIMEK Valéria: *Elejti gyöngyét*. = Vár, 1–2/77. p.
667. SIMEK Valéria: *A tő*. = Vár, 1–2/78. p.
668. SIMEK Valéria: *Valahol messze*. = Vigilia, 4/277. p.
669. SIMEK Valéria: *Zsebkendőnyi fájdalom*. = Vigilia, 4/277. p.
670. SIMON Tamás: *Emlékezés*. = Múlt és Jövő, 1/3. p.
671. SIMON Tamás: *Memento*. = Múlt és Jövő, 1/2. p.
672. SIMON Zoltán: [cím nélkül]. = Napút, 2/67. p.
673. SIMOR András: *Barnus-versek*. Dávid hol van? Balatoni ének. Békavers. Mutass fityiszt! Altató Barnusnak. = Ezredvég, 2/85–86. p.
674. SÓPOTNIK Zoltán: *Borbély Szilárd/film/négyzet*. = Alföld, 4/17. p.

675. SOPOTNIK Zoltán: *Kassák Lajos/film/szent/kép/tett.* = Alföld, 4/17–18. p.
676. SUHAI Pál: *Hérvégi ház.* = Magyar Napló, 4/6. p.
677. SUHAI Pál: *Rakpart ma már a rakodópart...* = Magyar Napló, 4/6. p.
678. SZABÓ Ádám: *Infralámpa.* = Jelenkor, 3/291. p.
679. SZABÓ Ádám: *teher.* = Jelenkor, 3/290. p.
680. SZABÓ Dárió: *az ez sincs még kész haikuja.* = Ezredvég, 2/33. p.
681. SZABÓ Dárió: *Ezüstfolyó.* = Irodalmi Jelen, 4/119. p.
682. SZABÓ Dárió: *Inas.* = Ezredvég, 2/32. p.
683. SZABÓ Dárió: *Inas.* = Irodalmi Jelen, 4/118. p.
684. SZABÓ Dárió: *Játékszer a vers.* = Irodalmi Jelen, 4/117. p.
685. SZABÓ Dárió: *Kolduskenyér.* = Irodalmi Jelen, 4/118. p.
686. SZABÓ Dárió: *Madárnyelv.* = Irodalmi Jelen, 4/118. p.
687. SZABÓ Dárió: *Metamorfosis.* = Irodalmi Jelen, 4/119. p.
688. SZABÓ Dárió: *Rész-egész.* = Irodalmi Jelen, 4/117. p.
689. SZABÓ Dárió: *Rólunk.* = Irodalmi Jelen, 4/119. p.
690. SZABÓ Dárió: *Származás.* = Ezredvég, 2/33. p.
691. SZABÓ Dárió: *Származás.* = Irodalmi Jelen, 4/118. p.
692. SZABÓ Edit Irma: [cím nélkül]. = Napút, 2/67. p.
693. SZABÓ Eszter: [cím nélkül]. = Napút, 2/67. p.
694. SZABÓ Julianna: [cím nélkül]. = Napút, 2/67. p.
695. SZABÓ Marcell: *Joca seria.* = Hévíz, 1/48–50. p.
696. SZABÓ Márton István: *Szupernova.* = Hévíz, 1/28. p.
697. SZABÓ PALÓCZ Attila: *Haikuk.* Csatlakozás. Csendesedés. Egyedüliségben. Emlékeztető. Erénykerék. Értékelés. Hiánygazdaság. Jegyzőkönyvi kivonat. Kivüliségben. Márványvadás. Megítélés. Mint ki rémeket lát. Modern idők. Alakváltozás. Buldózerjárás idején. = Tempevölgy, 1/12–13. p.
698. SZÁLINGER Balázs: *360°.* = Székelyföld, 4/5–7. p.
699. SZAMOSI Upor: [cím nélkül]. = Napút, 2/67. p.
700. SZARKA István: *Érdem.* = Ezredvég, 2/12. p.
701. SZARKA István: *A kor világhépe.* = Ezredvég, 2/12. p.
702. SZARKA István: *Tititi-Táti-Tátá.* = Ezredvég, 2/12. p.
703. SZÁVA Csanád: *Két haiku egy témára.* = Napút, 2/67. p.
704. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *VII. Piramis.* = Tempevölgy, 1/14. p.
705. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XVIII. Igazság.* = Tempevölgy, 1/14. p.
706. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XIX. Hír.* = Tempevölgy, 1/15. p.
707. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XXII. Üdvösség.* = Tempevölgy, 1/15. p.
708. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XXIV. Jel.* = Tempevölgy, 1/15. p.
709. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XXV. Stigma.* = Tempevölgy, 1/15. p.
710. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XXVI. Ósók.* = Tempevölgy, 1/15. p.
711. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XIX. Hiba.* = Tempevölgy, 1/16. p.
712. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XXXII. Újság.* = Tempevölgy, 1/16. p.
713. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *XXXIII. Dió.* = Tempevölgy, 1/16. p.
714. SZENTIRMAI Mária: *Visszafelé.* = Műhely, 2/35–37. p.
715. SZEPESI Attila: *Sárkányölő.* (Barbár szonettek – részlet). Regleteki hegedősök. Jokmok. Változat egy Bosch-képre. Az avarok kincse. Sárkányölő. Macskajaj. Elízium. Hangyák. Az eltpasolt birodalom. Visszanéz. Árnyékvesztő. Bolondfarsang. Föld. Öcsikék. = Életünk, 4/5–10. p.
716. SZEPSY Eleonóra: [cím nélkül]. = Napút, 2/67. p.
717. SZIGETI György: *Csak előtted vagyok én tiszta.* = Tekintet, 2/60–61. p.
718. SZIGETI György: *Profán szolozsma.* = Tekintet, 2/59–60. p.
719. SZILÁGYI Erzsébet: [cím nélkül]. = Napút, 2/67. p.
720. SZIRÁKI Éva: [cím nélkül]. = Napút, 2/68. p.
721. SZITA Szilvia: *Bal kéz felől.* = Alföld, 4/20. p.
722. SZITA Szilvia: *Égigérő fű.* = Bárka, 2/38. p.
723. SZITA Szilvia: *És előtt.* = Bárka, 2/38. p.
724. SZITA Szilvia: *Folyami hajósok.* = Alföld, 4/20. p.
725. SZITA Szilvia: *Részletek.* = Bárka, 2/37. p.
726. SZITA Szilvia: *Visszatérés.* = Alföld, 4/19–20. p.
727. SZOKOLAY Zoltán: *El.* = Irodalmi Jelen, 4/26. p.
728. SZOKOLAY Zoltán: *Kortárs.* = Irodalmi Jelen, 4/28. p.

729. SZOKOLAY Zoltán: *Nyárvég.* = Irodalmi Jelen, 4/28. p.
730. SZOKOLAY Zoltán: *Ráfagy.* = Irodalmi Jelen, 4/28. p.
731. SZOKOLAY Zoltán: *Tetem.* = Irodalmi Jelen, 4/27. p.
732. SZOKOLAY Zoltán: *Ugróiskola.* = Irodalmi Jelen, 4/27. p.
733. SZÖCS Géza: *Dal, Kurtág-dallamra.* = Irodalmi Jelen, 4/15. p.
734. SZÖCS Géza: *A halál és az éjszaka.* = Székelyföld, 4/161–162. p.
735. SZÖCS Géza: *Levél.* = Székelyföld, 4/161. p.
736. SZÖCS Géza: *A megváltásról.* = Székelyföld, 4/161. p.
737. SZÖCS Géza: *Papírlapok egy kocsmaszatlon.* = Székelyföld, 4/160. p.
738. SZÖCS Géza: *Egy úrhajós naplójából.* = Székelyföld, 4/160. p.
739. SZÖLLÖSI Bernadett: *Művész.* = Napút, 2/68. p.
740. SZÖLLÖSI Bernadett: *Öregszel.* = Napút, 2/68. p.
741. SZÖLLÖSI Mátyás: *Purgatórium.* = Hévíz, 1/19. p.
742. SZTANÓ László: *Ekbatana felé.* = Ezredvég, 2/40–41. p.
743. SZUROGHI Pál: [cím nélkül]. = Napút, 2/68. p.
744. SZÜGYI Zoltán: *Anno.* [Versciklus]. = Forrás, 3/17–26. p.
745. TAKÁCS Zsuzsa: *A lepke.* = Tiszatáj, 4/18–19. p.
746. TAMÁS Menyhért: *Archaiu.* (Ady). = Napút, 2/5. p.
747. TAMÁS Zsuzsa: *Hazafelé.* = Élet és Irodalom, április 1. 14. p.
748. TAMÁS Zsuzsa: *Tűzijáték.* = Élet és Irodalom, április 1. 14. p.
749. TANDORI Dezső: *Már csak.* = Tiszatáj, 4/3. p.
750. TATÁR Sándor: *Ehgondolat.* = Bárka, 2/43–44. p.
751. TATÁR Sándor: *A hasonmás horizontja.* = Műhely, 2/47. p.
752. TATÁR Sándor: *Né(gy)zeteltérés.* = Mozgó Világ, 4/33. p.
753. TATÁR Sándor: *Sorsom. Vajh, ismer engem?* = Bárka, 2/43. p.
754. TATÁR Sándor: *(új) történelmi lecke [?].* *Fiamnak.* = Mozgó Világ, 4/32–33. p.
755. TATÁR Sándor: *Vád az most.* = Mozgó Világ, 4/34. p.
756. TEKSE József: [cím nélkül]. = Napút, 2/68. p.
757. TELKES Beáta: *Érzések.* = Napút, 2/68. p.
758. TELKES Beáta: *Találkozás.* = Napút, 2/68. p.
759. TERÉK Anna: *Hajszálak.* = Élet és Irodalom, március 4. 17. p.
760. TERÉK Anna: *A sónak egyszerű.* = Látó, 3/19–21. p.
761. TERJÉKNÉ DEÁK Krisztina: */Idő/.* = Napút, 2/68. p.
762. TERJÉKNÉ DEÁK Krisztina: */Köd/.* = Napút, 2/68. p.
763. TILLMANN Pentele: *Kies kietlen.* = Napút, 2/69. p.
764. TILLMANN Pentele: *Klinikai halál.* = Napút, 2/69. p.
765. TILLMANN Pentele: *Kopplás.* = Napút, 2/69. p.
766. TOKOS Bianka: *Szitár tanárnőnek.* = Tempevölgy, 1/17. p.
767. TORNAI József: *Dal az imádatról és a lélekről.* = Alföld, 4/4. p.
768. TORNAI József: *Hej, az öregség „költészete”!* = Alföld, 4/3–4. p.
769. TORNAI József: *Piros szoknyás emlék.* = Alföld, 4/4. p.
770. TORNAI József: *Roncsként...* = Alföld, 4/5. p.
771. TOROCZKAY András: *Aramszünet a labirintusban.* = Élet és Irodalom, március 25. 17. p.
772. TÓTH Erzsébet: *Te mit csinálsz ilyen napokon.* = Kortárs, 3/40–41. p.
773. TÓTH Judit: [cím nélkül]. = Napút, 2/68. p.
774. TÓTH Krisztina: *Homokóra.* = Élet és Irodalom, március 18. 14. p.
775. TÓTH Krisztina: *Szobák.* = Élet és Irodalom, március 18. 14. p.
776. TÓTH Krisztina: *Vasgolyó.* = Élet és Irodalom, március 18. 14. p.
777. TÖMÖRY Péter: *Dies diem docet.* (Klasszicizáló séta az élet romkertjében). Dexiúr kártyakönyve. = Tempevölgy, 1/20–22. p.
778. TÖRÖK-ZSELENSZKY Tamás: *Távoztunk után.* = Vár, 1–2/68. p.
779. TÖRÖK-ZSELENSZKY Tamás: *Ti vagytok.* = Vár, 1–2/68–69. p.
780. TÖZSÉR Árpád: *Ó, Orpheusz.* = Napút, 2/6–7. p.
781. TUBOLY Erzsébet: *Ajjaj.* = Napút, 2/69. p.
782. TUBOLY Erzsébet: *Autós.* = Napút, 2/69. p.
783. TUBOLY Erzsébet: *Csak kérdés.* = Napút, 2/69. p.
784. TUBOLY Erzsébet: *Élet.* = Napút, 2/69. p.
785. TUBOLY Erzsébet: *Remény.* = Napút, 2/69. p.
786. TUBOLY Erzsébet: *Tengerpart.* = Napút, 2/69. p.
787. TUBOLY Erzsébet: *x.* = Napút, 2/69. p.
788. TURBÓK Attila: *Itt élek, itt lakom.* = Hítel, 3/86–90. p.

789. TURBÓK Attila: *Pillangóidő*. = Hítel, 3/90–91. p.
790. TÜRJEI Zoltán: *Rapszódia az időről*. = Hítel, 4/75. p.
791. UDVARDI Attila: *Kötelekkel minket*. = Tempevölgy, 1/8. p.
792. UDVARDI Attila: *Közte semmi*. = Tempevölgy, 1/8. p.
793. UDVARDI Attila: *Srác a sarokban*. = Irodalmi Jelen, 4/113–114. p.
794. UDVARDI Attila: *Szarkatekintet*. = Irodalmi Jelen, 4/114. p.
795. UDVARDI Attila: *Út az amondók városába*. = Irodalmi Jelen, 4/115. p.
796. UDVARDI Attila: *Végtére is*. = Irodalmi Jelen, 4/115–116. p.
797. UTASSY József: *[Huszonkét éve él]*. = Forrás, 3/32. p.
798. VALYON László: *Tünődések*. = Napút, 2/70. p.
799. VARGA Borbála: *ballada télvégről*. = Helikon, március 25. 11. p.
800. VARGA Borbála: *mielőtt még*. = Helikon, március 25. 11. p.
801. VARGA Imre: *Elmeszesedtek*. = Napút, 2/19. p.
802. VARGA László Edgár: *marius meg egy magyar nő*. = Helikon, március 10. 11. p.
803. VARGA Lilla: *Alice álma*. = Kortárs, 4/18. p.
804. VARGA Lilla: *Alice tavasszal*. = Kortárs, 4/18. p.
805. VARGA Lilla: *Itt van az ősz*. = Kortárs, 4/18–19. p.
806. VARGA Melinda: *Állatszív*. = Helikon, április 25. 17. p.
807. VARGA Virág: *Egyszerűen*. = Életünk, 4/44. p.
808. VARGA Virág: *Madárdal megint*. = Életünk, 4/43. p.
809. VARGA Virág: *Negyedik állítás*. = Életünk, 4/43. p.
810. VARGA Virág: *Utolsó érv*. = Életünk, 4/42. p.
811. VASADI Péter: *A VII.* = Vigília, 4/269. p.
812. VASADI Péter: *Schubert-mese*. = Vigília, 4/270. p.
813. VASADI Péter: *Sóbajtások*. = Vigília, 4/268–269. p.
814. VASS Veronika: [cím nélkül]. = Napút, 2/69. p.
815. VÉCSEI Rita Andrea: *Galamb és papagáj*. = Tiszatáj, 4/34. p.
816. VÉCSEI Rita Andrea: *parlamentí nekropolisz*. = Tiszatáj, 4/35. p.
817. VERCEK Györgyi: [cím nélkül]. = Napút, 2/70. p.
818. VERMES György: [cím nélkül]. = Napút, 2/70. p.
819. VERMUTH Attila: [cím nélkül]. = Napút, 2/70. p.
820. VERMUTH Attila: *1944–2014*. = Ezredvég, 2/62. p.
821. VERMUTH Attila: *Analízis*. = Ezredvég, 2/61. p.
822. VERMUTH Attila: *Átokmese*. = Ezredvég, 2/59. p.
823. VERMUTH Attila: *Bármelyik születésnapomra*. = Ezredvég, 2/59. p.
824. VERMUTH Attila: *Elfúj minden szél*. = Ezredvég, 2/61. p.
825. VERMUTH Attila: *Haiku, aminek semmi köze a politikához*. = Ezredvég, 2/60. p.
826. VERMUTH Attila: *Hit- és erkölcsstan*. = Ezredvég, 2/61. p.
827. VERMUTH Attila: *hungarikum*. = Ezredvég, 2/60. p.
828. VERMUTH Attila: *István, aki*. = Ezredvég, 2/61. p.
829. VERMUTH Attila: *Kéz a kézben*. = Napút, 2/70. p.
830. VERMUTH Attila: *Kifordult szavak*. = Ezredvég, 2/59. p.
831. VERMUTH Attila: *A látszatról, jó urainknak*. = Ezredvég, 2/61. p.
832. VERMUTH Attila: *Le vagyunk*. = Ezredvég, 2/62. p.
833. VERMUTH Attila: *A legédesebb geometria*. = Napút, 2/70. p.
834. VERMUTH Attila: *Lekottáztva*. = Napút, 2/70. p.
835. VERMUTH Attila: *Ment-e a világ elebb?* = Ezredvég, 2/59. p.
836. VERMUTH Attila: *Ne légy!* = Ezredvég, 2/62. p.
837. VERMUTH Attila: *Ordasország*. = Ezredvég, 2/61. p.
838. VERMUTH Attila: *Az Országház kapujában, 2006*. = Ezredvég, 2/60. p.
839. VERMUTH Attila: *Összeköttetés*. = Napút, 2/70. p.
840. VERMUTH Attila: *Párizs, 2015. november 13.* = Ezredvég, 2/62. p.
841. VERMUTH Attila: *Pártunk és államunk*. = Ezredvég, 2/60. p.
842. VERMUTH Attila: *Petőfi Sándor temetése*. = Ezredvég, 2/59. p.
843. VERMUTH Attila: *Szabadság*. = Ezredvég, 2/62. p.
844. VERMUTH Attila: *Vágyam tárgya*. = Napút, 2/70. p.
845. VERMUTH Attila: *Egy zászlóra*. = Ezredvég, 2/60. p.

846. VETŐ Miklós: *Dalocskák*. = Múlt és Jövő, 1/59. p.
847. VETŐ Miklós: *Kiáltás*. = Múlt és Jövő, 1/60. p.
848. VETŐ Miklós: *Verjétek fel...* = Múlt és Jövő, 1/60. p.
849. VIHAR Judit: [cím nélkül]. = Napút, 2/71. p.
850. VIRÁG József: *[XI]*. = Napút, 2/71. p.
851. VIRÁG József: *[Kettő]*. = Napút, 2/71. p.
852. VIRÁG József: *[Mogyoróvirág]*. = Napút, 2/71. p.
853. VIRÁG József: *[Spirál]*. = Napút, 2/71. p.
854. VIRÁG József: *[Városi ég]*. = Napút, 2/71. p.
855. VÖRÖS István: *Az*. = Irodalmi Jelen, 3/9. p.
856. VÖRÖS István: *Farkasrét*. = Napút, 2/15. p.
857. VÖRÖS István: *Harmad-szonett*. = Bárka, 2/54. p.
858. VÖRÖS István: *Mi van?* = Bárka, 2/53–54. p.
859. VÖRÖS István: *Nyári reggel*. = Bárka, 2/53. p.
860. VÖRÖS István: *Peti az irodában*. = Látó, 3/81–85. p.
861. VÖRÖS István: *Picasso Picassót hamisítja*. = Irodalmi Jelen, 3/8. p.
862. VÖRÖS István: *Szép*. = Irodalmi Jelen, 3/10. p.
863. WIRTH Imre: *Eltemetni az eperfakérget*. = Élet és Irodalom, április 15. 17. p.
864. ZAHORECZ Ádám: [cím nélkül]. = Napút, 2/72. p.
865. ZALÁN Tibor: *Genexis*. = Napút, 2/4. p.
866. ZALÁN Tibor: *Irgalom nélkül*. = Élet és Irodalom, március 25. 17. p.
867. ZÁVADA Péter: *A nézés pereme*. = Jelenkor, 4/366–369. p.
868. ZIFF Stella: [cím nélkül]. = Napút, 2/72. p.
869. ZSÁTKOVICS Edit: [cím nélkül]. = Napút, 2/72. p.
- Rövidpróza**
870. ÁGOSTON László, T.: *Vadkolbász*. = Ezredvég, 2/3–10. p.
871. AMBRUS Lajos: *A toronyóra*. = Vár, 1–2/22–24. p.
872. AMRAN, Ahmed: *Fűvóka*. = Alföld, 3/16–19. p.
873. AMRAN, Ahmed: *Az utolsó ebéd*. = Élet és Irodalom, március 4. 16. p.
874. ANTAL Balázs: *Hosszú napok*. = Élet és Irodalom, április 22. 15. p.
875. BALÁZS Imre József: *Találkozás*. = Helikon, április 25. 8. p.
876. BALLAI László: *Az új portás*. = Ezredvég, 2/14–17. p.
877. BÁN Zsófia: *Le rúzs et le noir*. = Magyar Lettre Internationale, 1/95–96. p.
878. BARCSAI László: *Langurvizeltető*. = Helikon, április 25. 10. p.
879. BÁRDOS József: *A te színed előtt*. (Kafka Margit és Bauer Ervin). = Irodalmi Jelen, 4/108–112. p.
880. BARLOG Károly: *Last Kiss*. ad notam J. Frank Wilson and the Cavaliers. = Helikon, március 25. 6–7. p.
881. BARLOG Károly: *Ljubav ne zaboravljia*. ad notam Partibrejkers. = Helikon, március 25. 5–6. p.
882. BARNA Imre: *Stop time*. = Élet és Irodalom, április 1. 16. p.
883. BECK Tamás: *Depresszió*. = Bárka, 2/28. p.
884. BECK Tamás: *Infrabang*. = Bárka, 2/29. p.
885. BECK Tamás: *Intercity-professzor*. = Bárka, 2/29–30. p.
886. BENEDEK Szabolcs: *Negyven felett*. = Élet és Irodalom, március 25. 15. p.
887. BERTA Zsolt: *Gödör*. = Magyar Napló, 4/29–32. p.
888. BOGDÁN Emese: *A rendes ember*. = Székelyföld, 3/58–63. p.
889. BORCSA Imola: *Karácsony*. = Helikon, március 10. 10–11. p.
890. BÖDÖCS Tibor: *Ma Szindbád viszi az oviba*. = Hévíz, 1/51–54. p.
891. CSABAI Péter: *Sakálok*. = Hévíz, 1/11–18. p.
892. CSIKÓS Attila: *A jó bárány titka*. = Élet és Irodalom, április 15. 16. p.
893. [DARVASI László] Szív Ernő: *Kisbeszéd 1 pohár borról*. = Élet és Irodalom, április 15. 14. p.
894. [DARVASI László] Szív Ernő: *Mesélj Angliáról!* = Élet és Irodalom, március 18. 14. p.
895. DEÁK Csillag: *Kettős könyvelés*. = Élet és Irodalom, április 15. 16. p.
896. DEZSŐ Anna: *Két groteszk*. Rév. Réz Erzsébet és a Halál. = Ezredvég, 2/63–65. p.
897. DINÓK Zoltán: *Amikor a beteg is segít*. = Ezredvég, 2/39–40. p.
898. DOBAI Lili: *Téli dő*. = Vigília, 3/197–199. p.
899. DÖME Barbara: *Egyirány*. = Irodalmi Jelen, 4/44–46. p.
900. DRAGOMÁN György: *A főkönyvtáros*. = Élet és Irodalom, április 1. 15. p.
901. EGRESSY Zoltán: *Szarvas a kőben*. = Élet és Irodalom, március 4. 15. p.
902. FALUDI Ádám: *A csonka kockolása*. = Életünk, 4/83–84. p.
903. FALUDI Ádám: *És akkor beged virágot veszek neked*. = Életünk, 4/77–79. p.

904. FALUDI Ádám: *A kőbányászat története a hegyben bagyott csendből nézve*. = Életünk, 4/79–82. p.
905. FALUDI Ádám: *Vezérelve vezérlő*. = Életünk, 4/76–77. p.
906. FARKAS Arnold Levente: *Illetve abban se*. = Élet és Irodalom, március 11. 15. p.
907. FARKAS Csaba: *Tavaszi kisprózá*. A bagylok helye a fán. A bonbonmeggyfa szirmai. Sűrű, permeteg eső. Életteli, holtfehér. Partvis a gépháztetőn. = Ezredvég, 2/20–25. p.
908. FERDINANDY György: *Két rövidpróza*. Hurrikán. Gyalog. = Tempevölgy, 1/42–45. p.
909. GRECSÓ Krisztián: *Az újrakövészett Krisztus*. = Székelyföld, 3/36–53. p.
910. GULISIO Timea: *Az Egyetlen*. = Ezredvég, 2/35–37. p.
911. GYÖRE Bori: *Nyertem*. = Élet és Irodalom, március 11. 15. p.
912. GYÖRFFY Ákos: *Pény*. = Új Forrás, 3/3–4. p.
913. GYÖRGGY Attila: *Transzilvianok*. (*Bes-tiarium siculorum*). Amicus minusculus. Mustela putorius durus. Catulus kaetziensis. Ciconia emissarius hungaricus. Rattus Rhesus Glacialis. = Helikon, április 25. 7–8. p.
914. HAJÓS Eszter: *Egészen jó*. = Helikon, április 10. 10–11. p.
915. HAJÓS Eszter: *Örökre zár*. = Helikon, április 10. 10. p.
916. HARTAY Csaba: *Ellőki magától a betegséget*. = Élet és Irodalom, március 18. 15. p.
917. HÁY János: *A háromnegyed hatos járat*. = Élet és Irodalom, április 15. 15. p.
918. HEITER Tamás: *Temetés*. = Vár, 1–2/64–67. p.
919. HERNYÁK Zsóka: *Kérdés*. = Tiszatáj, 4/15. p.
920. HERNYÁK Zsóka: *Morze*. = Tiszatáj, 4/16–17. p.
921. HERNYÁK Zsóka: *A Tanár Úr és a cseresznye*. = Tiszatáj, 4/12. p.
922. HERNYÁK Zsóka: *A Tanár Úr képe*. = Tiszatáj, 4/12–13. p.
923. HERNYÁK Zsóka: *A Tanár Úr lelki világa*. = Tiszatáj, 4/13–14. p.
924. HERNYÁK Zsóka: *A Tanár Úr másik képe*. = Tiszatáj, 4/14. p.
925. HORVÁTH Péter: *Nabát, nabát, Baltazár*. Tartuffe a padon. = Tekintet, 2/38–58. p.
926. ILLYÉS Krisztina: *Anyu*. (Változik a változás). = Irodalmi Jelen, 3/116. p.
927. ILLYÉS Krisztina: *Halálnapló*. = Irodalmi Jelen, 3/117–118. p.
928. ILLYÉS Krisztina: *Százegyedik bejegyzés*. = Irodalmi Jelen, 3/114–115. p.
929. ILLYÉS Krisztina: *Tea és pirítás*. = Irodalmi Jelen, 3/112–114. p.
930. JÁNKY Marianna: *Fejlődés*. Monológ–pan-tomim. = Műhely, 1/47–48. p.
931. JÁNKY Marianna: *Vádirat*. = Élet és Irodalom, április 22. 16. p.
932. JASSÓ Judit: *Hamvasok*. = Élet és Irodalom, április 29. 16. p.
933. JÓDAL Kálmán: *The Young Gods, later*. = Hid, 2/6–9. p.
934. JÓZSA Erika: *Zenebona ütő- és védekező-hangszerekkel*. = Székelyföld, 3/27–29. p.
935. KAÁLI NAGY Botond: *Algír délután*. = Látó, 3/22–24. p.
936. KAKUK Tamás: *Grünfeld védelem*. = Prae, 1/87–94. p.
937. KOMÁROMI Dóra: *Holnap indulok*. = Hid, 2/10–13. p.
938. KOVÁCS Dominik – KOVÁCS Viktor: *A hatodik leány*. [Mese]. = Bárka, 2/55–56. p.
939. KOVÁCS Flóra: *Hiány*. = Tempevölgy, 1/9–11. p.
940. KOVÁCS Gergő: *Anyád!* = Élet és Irodalom, április 22. 16. p.
941. KÖRÖSI Zoltán: *Gerinc*. = Hévíz, 1/29–36. p.
942. KÖRÖSI P. József: *Voltam*. = Élet és Irodalom, április 29. 15. p.
943. KUKORELLY Endre: *Száz*. = Prae, 1/78–81. p.
944. KUTAS József: *Őszi sör*. = Élet és Irodalom, március 11. 16. p.
945. LÁNG Zsolt: *Chicago emléktérkép*. = Prae, 1/23–26. p.
946. LOKODI Imre: *Bankbártya*. = Látó, 3/9–12. p.
947. MAGÉN István: *Hatlapfejűek*. = Magyar Műhely, 1/10–13. p.
948. MAGÉN István: *A próféta útja*. = Magyar Műhely, 1/5–9. p.
949. MÁNTA György: *Csorba fakereszt*. = Életünk, 4/30–41. p.
950. MARAFKÓ László: *Ágyékkötény*. = Élet és Irodalom, április 29. 16. p.
951. MARNO János: *Halálhajó*. = Hítel, 4/26–27. p.
952. MAROS András: *A kalapáccsal szétvert fej utólete*. = Hévíz, 1/22–26. p.
953. MARTINOVIC Boris: *Égi kigyók ünnepe*. = Napút, 2/61–62. p.
954. MARTON-ADY Edina: *Minden rendben*. = Élet és Irodalom, március 25. 15. p.
955. MARTON-ADY Edina: *Ügyis elfogyott*. = Irodalmi Jelen, 4/4–6. p.
956. MÁRTON László: *Emberisten póráz*. = Mozgó Világ, 3/29–39. p.

957. MÉCS Anna: *Párizs szélén van egy pince*. = Élet és Irodalom, április 8. 15. p.
958. MEDGYESI Emese: *Bissinger grófnő jegyzéke*. = Kortárs, 3/20–35. p.
959. MIKLÓSSI SZABÓ István: *Gyászharang*. = Irodalmi Jelen, 4/29–33. p.
960. MOHAI V. Lajos: *Anyám prémes kabátja*. = Irodalmi Jelen, 4/12–14. p.
961. MOLNÁR T. Eszter: *A harmadik*. = Élet és Irodalom, április 15. 15. p.
962. MUSZKA Sándor: *A nyúlfejjű lábszag*. = Irodalmi Jelen, 4/47–48. p.
963. NAGY KOPPÁNY Zsolt: *Búzalapító*. = Székelyföld, 4/23–25. p.
964. NAGY KOPPÁNY Zsolt: *Genézis*. = Székelyföld, 4/21–23. p.
965. NAGY KOPPÁNY Zsolt: *Az ördögfejjű bot*. = Székelyföld, 4/25–27. p.
966. NAGY Zsuka: *Szanatóriumi mesék*. = Látó, 3/15–18. p.
967. NAGY Zsuzsa: *grófok a démon*. = Élet és Irodalom, március 18. 16. p.
968. NYERGES Gábor Ádám: *nem tudom*. = Élet és Irodalom, március 25. 15. p.
969. PÁL Dániel Levente: *Nudli bá*. = Hévíz, 1/43–46. p.
970. PÁLFALVI András: *Vasoló*. = Vár, 1–2/72–73. p.
971. PÁLINKÁS György: *Mammatus*. = Irodalmi Jelen, 3/31–33. p.
972. PAPP Sándor Zsigmond: *A búz*. = Élet és Irodalom, április 1. 14. p.
973. PAPP Sándor Zsigmond: *A szamajli*. = Élet és Irodalom, április 29. 14. p.
974. PAPP Sándor Zsigmond: *Tudja, kit szeret a Jóisten?* = Élet és Irodalom, március 4. 14. p.
975. PATAK Márta: *Fekete márvány sírkövet szeretnék*. = Élet és Irodalom, április 8. 16. p.
976. PATAK Márta: *Hazafélé*. = Jelenkor, 3/279–281. p.
977. PATAK Márta: *A sakkjátszma vége*. = Forrás, 4/25–28. p.
978. PATAK Márta: *Sze-ret-lek*. = Jelenkor, 3/281–284. p.
979. POLGÁR Vera: *A lét mómora*. = Irodalmi Jelen, 3/4–7. p.
980. PÓLIK József: *Háború az emeleten*. = Forrás, 3/27–31. p.
981. POÓS Zoltán: *Étvágy az imákra*. = Élet és Irodalom, április 8. 15. p.
982. RADNAI István: *Ördögadta kölyke*. = Vár, 1–2/70–71. p.
983. REISINGER Attila: *A Vashíd*. = Magyar Napló, 4/36–38. p.
984. RÖHRIG Eszter: *Légszomj*. = Vigília, 4/278–279. p.
985. SÁGI Enikő: *De te ne bagyd*. = Helikon, április 10. 12. p.
986. SCHREINER Dénes: *Ez a fal létezik*. = Élet és Irodalom, április 8. 16. p.
987. SCHREINER Dénes: *Félreeső*. = Műhely, 2/50–52. p.
988. SCHREINER Dénes: *Jánoska a tükör mélyén*. = Bárka, 2/39–42. p.
989. SEBESTYÉN Mihály: *A tudomány oltára*. = Helikon, március 10. 6–8. p.
990. SELYEM Zsuzsa: *Cukrászda, 1952*. = Jelenkor, 3/285–289. p.
991. SINKOVITS Péter: *Szövegkitörők*. = Műhely, 1/45–46. p.
992. SOLYMÁR András: *Beavatás*. = Helikon, április 25. 12. p.
993. SOLYMÁR András: *Karácsony*. = Helikon, március 25. 12–13. p.
994. SOLYMÁR András: *Kísértés*. = Helikon, április 25. 12–13. p.
995. SZABÓ R. Ádám: *Tükör*. = Látó, 3/63–67. p.
996. SZAKÁCS István Péter: *Munkatársak*. = Bárka, 2/50–51. p.
997. SZATHMÁRI István: *A pár*. = Élet és Irodalom, március 25. 16. p.
998. SZÁZ Pál: *A biblijafa*. phytoikon. = Műhely, 2/48. p.
999. SZÁZ Pál: *A föld evangéliuma*. phytoenigma. = Helikon, március 25. 9. p.
1000. SZÁZ Pál: *Hóttág*. phytoenigma. = Helikon, március 25. 9. p.
1001. SZÁZ Pál: *A kikelet*. phytolaforizma. = Műhely, 2/49. p.
1002. SZÁZ Pál: *A patolatnyár meséje*. phytolegenda. = Helikon, március 25. 8. p.
1003. SZÁZ Pál: *A pocikfark meséje*. phytolegenda. = Műhely, 2/48. p.
1004. SZÁZ Pál: *A robadásbú a fitybe*. phytoaforizma. = Helikon, március 25. 9. p.
1005. SZÁZ Pál: *A szakadás*. Pocikfark. phytoenigma. = Műhely, 2/48–49. p.
1006. SZÁZ Pál: *Szentgyörgy meg Szemibál*. phytoaforizma. = Helikon, március 25. 8–9. p.
1007. SZÁZ Pál: *Találás mese 1*. phytoenigma. = Műhely, 2/49. p.
1008. SZEIFERT Natália: *Prózac*. = Élet és Irodalom, március 18. 16. p.
1009. SZÉNÁSI Ferenc: *Titok*. = Magyar Napló, 4/39–41. p.
1010. SZENDI Nóra: *Kutyáiz*. = Új Forrás, 4/77–84. p.
1011. SZIRMAI Péter: *Gabriel nagypapa temetése*. = Székelyföld, 4/30–34. p.
1012. SZIRMAI Péter: *A romlás*. = Ezredvég, 2/28–32. p.

1013. SZÖLLŐSI Máttyás: *Spirál*. = Mozgó Világ, 3/47–63. p.
1014. TABÁK András: *Húsvéti rigó*. = Ezredvég, 2/67–69. p.
1015. TAKÁCS Zsuzsa: *A Nagy Világsszínház*. = Élet és Irodalom, március 11. 14. p.
1016. TÓTH Kinga: *Holdvilágképek*. = Élet és Irodalom, április 1. 16. p.
1017. VARGA Lilla: *A lepkegyűjtő*. = Irodalmi Jelen, 3/49–53. p.
1018. VÁRI Attila: *Muguma*. = Székelyföld, 3/5–20. p.
1019. VÁRNAI Réka: *Könnyű*. = Hévíz, 1/40–41. p.
1020. VÉCSEI Rita Andrea: *Nem a mostohád*. = Élet és Irodalom, április 1. 16. p.
1021. VÖRÖS Anna: *úvonalak valamerre, bazarfelé*. = Vigilia, 3/208–209. p.
1022. VÖRÖS István: *Kilátás a luxus dönnerezből*. = Élet és Irodalom, április 22. 14. p.
1023. ZOLTÁN Gábor: *Orgia*. = Élet és Irodalom, április 29. 15. p.

Hosszúpróza

1024. ADORJÁNI Anna: *(Te)*. részlet. = Látó, 3/74–80. p.
1025. BÁGYONI SZABÓ István: *Betűvetők a badak útján...* regényrészlet. = Irodalmi Jelen, 3/38–45. p.
1026. BENE Zoltán: *Két csik*. Részlet a C. H. G. följegyzései munkacímű, készülő regényből. = Vár, 1–2/75–77. p.
1027. BISTEY András: *A hely, ahol élnünk kell*. [Regényrészlet]. = Ezredvég, 2/43–47. p.
1028. DOBOS Gyula: *Közös utak*. Filmnovella. [Regényrészlet – A Merza-unoka]. = Kortárs, 4/3–11. p.
1029. EGRESSY Zoltán: *Szarvas a ködben*. [Regényrészlet]. = Alföld, 4/9–16. p.
1030. GARACZI László: *Mi vagyunk a fehérek*. [Regényrészlet]. = Magyar Lettre Internationale, 1/57–58. p.
1031. HALÁSZ Margit: *A vörös nyelvű párdúc*. [Regényrészlet]. = Élet és Irodalom, március 18. 15. p.
1032. HALÁSZ Margit: *A vörös nyelvű párdúc*. Darvak. [Regényrészlet]. = Alföld, 3/21–36. p.
1033. HALÁSZ Margit: *A vörös nyelvű párdúc*. macskák. [Regényrészlet]. = Új Forrás, 3/47–65. p.
1034. HIDAS Judit: *Óriáskerék*. (Részlet a Seb című készülő regényből). = Irodalmi Jelen, 4/37–41. p.

1035. JOLSVAI András: *Tündöklő éveink*. [Regényrészlet]. = Tekintet, 2/62–70. p.
1036. KÖBÖLKÚTI VARGA József: *Türelmemjének*. (regényrészlet). = Hítel, 4/14–25. p.
1037. KÖRÖSI Zoltán: *Idetudó*. [Regényrészlet]. = Új Forrás, 4/38–42. p.
1038. KÖRÖSI Zoltán: *Idetudó*. regényrészlet. = Jelenkor, 3/214–253. p.
1039. LÓRINCZ György: *Bés fölött a Hargitát...* = Kortárs, 3/6–16. p.
1040. MEDGYESI Emese: *A gyűlölet mélye*. = Látó, 3/44–53. p.
1041. MOLNÁR Vilmos: *Kilencedik fejezet*, amelyben különös dolgokról esik szó, Malacka pedig álmokat lát. = Helikon, április 25. 3–4. p.
1042. NÉMETH Gábor: *Egy mormota nyara*. [Regényrészlet]. = Magyar Lettre Internationale, 1/63–66. p.
1043. NÉMETH Gábor: *Egy mormota nyara*. regényrészlet. = Jelenkor, 3/256–269. p.
1044. NOVÁK Valentin: *Kripli Love*. Részletek a Sziszi című kerékpáros regényből. = Irodalmi Jelen, 3/11–19. p.
1045. NYERGES András: *KBP*. (Regényrészlet). = Tiszatáj, 4/36–42. p.
1046. PETŐCZ András: *Aysa* – egy évszázad regénye. Harminc nappal a háború után. [Regényrészlet]. = Forrás, 3/7–16. p.
1047. PETŐCZ András: *Aysa*. Harminc nappal a háború után. 2. rész. [Regényrészlet]. = Alföld, 3/7–13. p.
1048. PETŐCZ András: *Aysa*. Harminc nappal a háború után. (részlet az első fejezetből). = Új Forrás, 3/72–82. p.
1049. POÓS Zoltán: *Érvagy az imákra*. Regényrészlet. = Hítel, 3/60–64. p.
1050. SÁRFI N. Adrienn: *Papírmadarak*. [Regényrészlet]. = Ezredvég, 2/50–53. p.
1051. SÁRFI N. Adrienn: *Papírmadarak*. Részlet a Papírmadarak című regényből. = Látó, 3/29–39. p.
1052. SINKOVITS Péter: *A hologram bintóján*. (regényrészlet). = Tempevölgy, 1/5–7. p.
1053. SZAPPANOS Gábor: *A második eljövétel*. 1. Jeruzsálem. regényrészlet. = Irodalmi Jelen, 4/21–25. p.
1054. SZÁRAZ Miklós György: *En és a besúgó*. Részlet az Apám darabokban című készülő regényből. = Irodalmi Jelen, 3/22–28. p.
1055. SZÁVAI Géza: *Csak a begy csúcsa*. Makámaszútra. [Regényrészlet]. = Székelyföld, 4/10–16. p.
1056. SZÁVAI Géza: *Hazamegyünk tisztán*. Makámaszútra. [Regényrészlet]. = Élet és Irodalom, március 4. 15. p.

1057. TAKÁCS Zsuzsa: *A szemfűlész*. = Élet és Irodalom, április 8. 14. p.
1058. TÉREY János: *En voltam, de még nem derült ki*. [Regényrészlet – Káli holtak]. = Bárka, 2/11–13. p.
1059. TORNAI Szabolcs: *Ádám titkos könyve*. (regényrészlet). = Kortárs, 4/21–33. p.
1060. TOTTH Benedek: *Holtverseny*. [Regényrészlet]. = Magyar Lettre Internationale, 1/133. p.
1061. TOTTH Benedek: *Niki*. [Regényrészlet – Holtverseny]. = Élet és Irodalom, április 15. melléklet 5. p.
1062. UGHY Szabina: *Házibuli*. (részlet). = Helikon, március 10. 12. p.
1063. ZOLTÁN Gábor: *Orgia*. regényrészlet. = Jelenkor, 4/354–361. p.
1064. ZSIDÓ Ferenc: *Huszonnégy*. (részlet egy készülő regényből). = Helikon, április 10. 14–16. p.

Átmeneti műfajok

1065. TÉREY János: *Szigorúan ellenőrzött út*. (Részletek A Legkisebb Jégkorszak című regényből). [Verses regény]. = Prae, 1/20–22. p.

Kevert műfajok

1066. ARANYI László: *Az önmagában lévő szépségre*. (Egy régi haiku újragondolása). = Napút, 2/50. p.
1067. HEGYI Zoltán Imre: [cím nélkül]. [haigák]. = Napút, 2/oldalszám nélkül a 72. és a 73. p. között.
1068. NAGY István Paphnutius: A vonal téma kifejtése különböző keretek között egy kép köré költve. haiga. tanka. sedóka. chóka. [haigák]. = Napút, 2/oldalszám nélkül a 72. és a 73. p. között.

1069. NAGY László, M.: [cím nélkül]. [haigák]. = Napút, 2/oldalszám nélkül a 72. és a 73. p. között.
1070. NERHAFT Antalné: [cím nélkül]. [haigák]. = Napút, 2/oldalszám nélkül a 72. és a 73. p. között.
1071. PETŐCZ András: Ismeretlen költő ismeretlen nyelven megírt költeményei. [Képvrs]. = Magyar Műhely, 1/22–23. p.
1072. SOMOGYI Gyula: vizuális költeményei. [Képvrs]. = Magyar Műhely, 1/24–25. p.
1073. VARGA Lilla: vizuális költemények a Genézis ciklusból. [Képvrs]. = Magyar Műhely, 1/17–21. p.

Közönség előtti előadásra szánt művek

1074. MANN, Thomas – ZALÁN Tibor: *Mario és A VARÁZSLÓ*. = Bárka, 2/81–102. p.

Irodalmi képregények

1075. PÁL Dániel Levente – LAKATOS István: *Az Úr Nyolcadik Kerülete*. (részletek). = Prae, 1/97–99. p.
1076. PÁPAI Gábor: *Rendbogyó történelem*. = Szépirodalmi Figyelő, 2/74–79. p.
1077. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Falhasználat*. = Helikon, március 10. 22. p.
1078. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Egy férfi botlásai I*. = Helikon, március 25. 22. p.
1079. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Egy férfi botlásai II*. = Helikon, április 10. 22. p.
1080. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Látomás*. = Helikon, április 25. 22. p.

(Összeállította: ZAHARI ISTVÁN)

SZÁMUNK SZERZŐI

CSILLAG ISTVÁN (1976) grafikus

CSORDÁS LÁSZLÓ (1988) kritikus

DÁNÉL MÓNICA (1976) irodalomtörténész, az ELTE oktatója

HERMANN VERONIKA (1986) irodalomtörténész, az ELTE oktatója

MAKAI MÁTÉ (1986) kritikus, az ELTE doktorandusza

NÉMETH ZOLTÁN (1970) irodalomtörténész, költő, kritikus

N. PÁL JÓZSEF (1957) irodalomtörténész, az ELTE oktatója

PATAKI VIKTOR (1989) irodalomtörténész, az ELTE doktorandusza

RÉTI ZSÓFIA (1986) kultúrakutató, a Debreceni Egyetem doktorjelöltje

SZILÁGYI ZSÓFIA (1973) irodalomtörténész, szerkesztő, a Szegedi Tudományegyetem oktatója

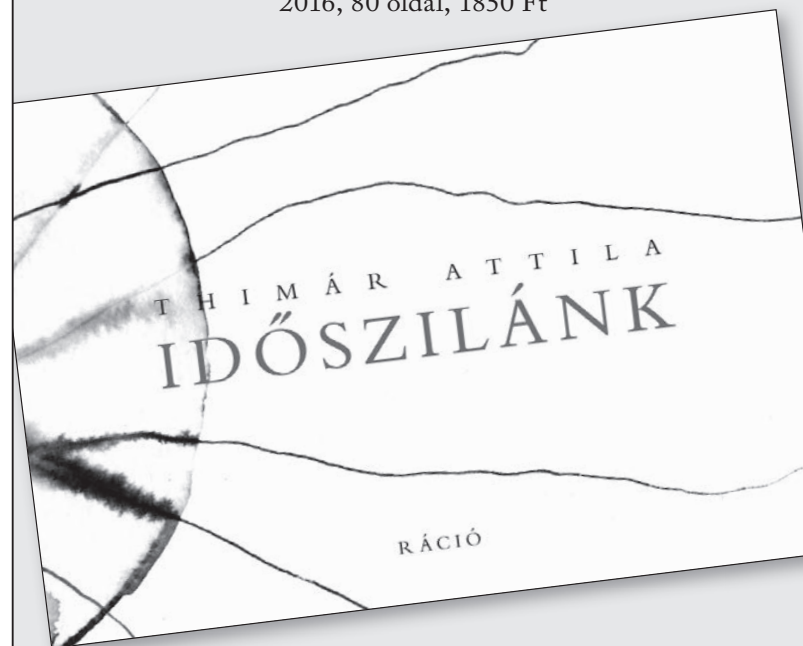
SZIRÁK PÉTER (1966) irodalomtörténész, szerkesztő, a Debreceni Egyetem oktatója

VINCZE FERENC (1979) író, irodalomtörténész, az ELTE oktatója, a Szép-irodalmi Figyelő főszerkesztője

THIMÁR ATTILA

Időszilánk

2016, 80 oldal, 1850 Ft

Az új haiku-kötet a szerző korábbi haiku-könyvének (*Lélekkönyv*, 2007) folytatása – ha lehet ilyesmiről beszélni. Az újabb élethelyzetek, a világ újabb történéseinek lenyomatai tizenhét szótagban, amint a szerző megfogalmazta: „A haiku nem versforma, hanem világszemlélet. Hatalmas hit szükséges ahhoz, hogy ilyen parányi helyen kifejezzük, ami a világból fontos.”

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a kiadó szerkesztőségében: Ráció Kiadó • 1072 Budapest, Akácfa utca 20.
tel.: (1) 321-8023 • fax: (1) 321-4757 • e-mail: racio@racio.hu • www.racio.hu

Szeretettel várja az érdeklődőket
a kápolnásnyéki

Halász Gedeon Központ

- kiállítások
- konferenciák
- koncertek
- bérelhető terek és termek

Velencei-tavi Kistérségért
Alapítvány

2475 Kápolnásnyék, Deák Ferenc utca 10.
level@vтка.hu

CSILLAG ISTVÁN
„Égő szövétnek”
Filológiai Zrínyi-kalászat

2016, 256 oldal, 2625 Ft

CSILLAG ISTVÁN (1967, Budapest) irodalom-történész, szerkesztő 1989 óta több mint egy tucat tanulmányban foglalkozott a költő-hadvezér Zrínyi Miklós munkásságával, mégsem ezeket gyűjtötte össze vagy válogatott belőlük. Ez a kötet hét olyan Zrínyi-tárgyú írást tartalmaz, amelyek ebben a formában itt jelennek meg először. Építkeznek ugyan a már publikált munkákból, de a szerző hét szempont, téma köré gyűjtve gondolta újra Zrínyivel kapcsolatos megfontolásait.

A tanulmányok sora így egységbe fűzött, de változatos témákat fog át. Az eposz 20. századi recepcióját vizsgálja szövegfilológusként

az iskolai kiadások tükrében. Tanulmányozza a *Szigeti veszedelem* magyarhorvát hőseit a história és/vagy fabula, azaz a történeti hitelesség és/vagy a költői szabadság szemszögéből. A „Befed ez a kék ég...” kezdetű négysoros vers alapján áttekinti és új kontextusba helyezi, amit a szakirodalom a Zrínyi-versszakról eddig megállapított, és Pilinszky János *Négysorosa*val is összeveti a tárgyalt Zrínyi-költeményt. A *Syrena*-kötet hős-epigrammái kapcsán újabb adalékokkal szolgál a *Zrínyiász* személyességének értelmezéséhez, valamint a kötetkompozíció olvasatához. Kísérletet tesz *Az török áfium ellen való orvosság* minden eddiginél pontosabb datálására, részletesen bemutatva a mű 17. századi kézirat (szerzői kézirat hiányában igen fontos) másolatait, felvázolva az oráció 1663/64. évi – tehát még Zrínyi életében történt – terjesztésének és fogadtatásának történelmi hátterét. Rekonstruálja az 1664. január 27-i történéseket, amikor a költő és hadvezér Zrínyi Miklós az eszéki hadjárat során egy napig állomásozott Szigetvár falainál, költői főművének hőse és dédapja, a szigeti Zrínyi Miklós mártírhalála színhelyén. Végül a kötetet záró esszé, visszautalva a 20. századi recepciót vizsgáló nyitó dolgozatra, a Zrínyi-életmű 21. századi befogadhatóságáról és olvashatóságáról elmélkedik, valamint arról, miért lehet még létjogosultsága a filológusi szemléletnek a Zrínyi-kutatásban.

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a kiadó szerkesztőségében: Ráció Kiadó • 1072 Budapest, Akácfa utca 20.
tel.: (1) 321-8023 • fax: (1) 321-4757 • e-mail: racio@racio.hu • www.racio.hu

A Halász Gedeon Központ

első kiállítása:

*A 65 éves MKB Bank gyűjteménye
a 200 éves kastélyban*

HALÁSZ
GEDEON
KÖZPONT

Megtekinthető:

2016. június 28. — 2016. december 31.

keddtől vasárnapig

10–18 óráig

A belépők ára:

Teljes árú: **800,- Ft**

Kedvezményes és 14 év alatt: **400,- Ft**

Kápolnásnyék,
Deák Ferenc
utca 10.
Halász-kastély

ISSN 1585-3829

9 771585 382140

1 6 0 0 3

Ára: 600 Ft

